

موچي

(د لنډو کيسو ټولگه)

ليکوال: نور محمد تره کی

موچي

نور محمد تره کی

۲۰۱

کتاب پښندنه :

موچي

د کتاب نوم :

نور محمد تره کی

ليکوال :

په روسیه کې د افغانانو فرهنگي ټولنه

خپرندوی :

۱۰۰۰ ټوکه

چاپشمير:

۲۰۱۳ میلادي / ۱۳۹۲ هجري لمريز

چاپ کال :

د دانش خپرندويي ټولنې تخنيکي خانګه

چاپځای :

www.danishpress.com

لیکوال

نور محمد ترہ کی

ach

په دې راټولونو کې

- ۱- ارواښاد نور محمد تره کی او دهغه لنډې کیسې
۱ (دش. حصین) سریزه
- ۲- پښتو داستاني ادبیات د سیاسي-فکري مبارزې پر کرښو
۱۴ م. زرین انځور
- ۳- د سریزې پرځای (د ډاکټر شاه زار لیوال ژباړه)
۳۸
- ۴- په پښتو ژبه کې... (د ډاکټر شیر حسن حسن ژباړه)
۲۳
- ۵- موجي
۷۹
- ۶- په پای کې بډای شو
۸۴
- ۷- زما برخه
۹۰
- ۸- د کور گټه د لاهور گټه
۹۵
- ۹- خوږه جوړه شوه
۱۰۲
- ۱۰- د سمټ مور او پلار
۱۰۷
- ۱۱- د بزگر لور
۱۱۳
- ۱۲- د غوايي لاندی
۱۲۱
- ۱۳- دادی خدمت
۱۲۵
- ۱۴- یو کوندری او درې ډوله خواړه
۱۳۰
- ۱۵- زه او زما ورور
۱۳۵
- ۱۶- دنوي کال خوب
۱۴۲
- ۱۷- څرنګه بډای شوم
۱۴۸

د خپرنډويي ټولنې يادښت

ارواښاد نور محمد تره کي د افغانستان وتلی ليکوال او سياستوال و. د هغه د ليکوالي هنري پنځونې د ناول، کيسې او لنډې کيسې په بڼه هم د څومره والي او هم د څنگه والي له مخې د پښتو ادبياتو د پام وړ برخه جوړوي چې زموږ د ټولنې فرهنگي ميراث شمېرل کيږي.

د نور محمد تره کي ناولونه؛ د بنگ مسافري، خره، سپين، او سنگسار وړاندې وروسته د هغه په ژوند کې د کتابونو په بڼه چاپ او خپاره شوي دي. خو لنډې کيسې يې د روانې هجري پېړۍ د دريمې او څلورمې لسيزې په اوږدو کې د هېواد په مطبوعاتو او له هغې جملې په کابل مجله کې په نامرتب ډول خپرې شوې دي او په ترتيب شوي کتابي بڼه د پښتو ادب مينه والو ته نه دي رسېدلې. له ډېره وخته د دې خبرې ضرورت محسوس و چې د ارواښاد نور محمد تره کي لنډې کيسې راټولې او کتابي بڼه خپله کړي.

په ۲۰۰۴ ز کال د ښاغلو ډاکټر لطيف بهاند، شاه محمود حصين او ډاکټر گل احمد تره کي په هڅو او هاند د هغه تيت او پرکې لنډې کيسې د وخت له مطبوعاتو او له خپلوانو سره د ساتل شوو اسنادو او اوراقو څخه د چاپ په هيله راټولې شوې، خو تراوسه په دې تمه ناچاپه پاتې وې چې نورې به هم راټولې او يو ځای به چاپ شي.

په دې ترڅ کې د نور محمد تره کي په هنري پنځونو د روسي پښتو پوه او افغان ستاڼپوه پروفېسور کانستانتين الکساندروېچ لېبېدېف او قرغز افغانپوه طلعت بېگ مصداق څېړنيزې مقالې او تېزې سونه هم لاسته راغلل چې کولای شو ووايو د نورو ژبو د

پرتلیز ترازو په ټولنیزې د پښتو ژبې دغه هنري کیسې د خپل وخت درانه آثار ګڼلې او نور محمد تره کی یې په پښتو ژبه کې د هنري ریالیزم بنسټ ایښودونکی بللی دی.

سربېره پردې د نور محمد تره کې په شخصي، سیاسي، ټولنیز او ادبي ژوند باخبره لیکوال او تاریخپوه ښاغلي شاه محمود حصین او همدارنګه کیسه لیکوال او کره کتونکي ښاغلي محمد زرین انځور د نور محمد تره کې په هنري ژوند او آثارو ښې خوږې مفصلې څېړنیزې لیکنې کړې دي چې د لنډو کیسوله چاپ سره به مل شي.

چاپي ښې ته د دغو کیسو درسېدو په درشل کې خبر شوو چې په کوټه کې پښتو ادبي غورځنګ هم «د بزګر لور» په نوم د ارواښاد نور محمد تره کې د لنډو کیسو ټولګه چاپ کړې ده. دا چې په دغه ټولګه کې څومره لنډې کیسې او څنګه راټولې شوې دي، پوره خبر نه یو، خو د پښتو ژبې د دغه صادقو خدمتګارانو کار ځکه ستایو چې د ځای او وخت په سختو او تنګو شرایطو کې یې زموږ سره غیابي همفکري پاللې او د پښتو ادب دغه برخه یې له ورکېدو ژغورلې ده.

په پای کې په دې هیله چې په ګڼ شمېر پاچا ګشتیو کې زموږ د ټولنې فرهنګي هستې د سیاسي بدبینیو په اور کې ونه سوځي او زموږ ځوان نسل د پښتو ژبې د فرهنګي غنا په ګڼو اړخونو او پړاونو خبروي، دا دی د ارواښاد نور محمد تره کې د لنډو کیسو ټولګه «موچي» د هېواد ځوان نسل او د پښتو ادب مینه والو ته وړاندې کوو.

په فرهنګي مینه

په روسیه کې د افغانانو فرهنګي ټولنه

ارواښاد نور محمد تره کي او د هغه لنډې کيسې

وايي پخوانو خلکو به دا وړېدو کيسو، اسطورو، او افسانو دا وړيدلو او لوستلو زغم درلود. خو هرڅومره چې دانساني ټولنې پرمختگ، پوهه، د پېښو پراختيا او پيچلتيا مخته لاړه دغه غم په رالويدو شو. له دې سره سم د پوهې او انساني منطق غوړيدو هم د ډيرو زړو او ترديره عشقي تخيلي او توهمي افسانو باور کمزوری او ښکلا پې ورتته کړه. د بشري ټولنې د ټولنيزې پوهې او شعور راغوړيدو هم هغه څه وکړل چې نور هنر د هنر له پاره له ټولې ځانگړې هنري ښکلا سره سره مخ په لوييدو شو. له همدې کبله بشري ټولنه د ادب په نړۍ کې له يوې ادبي او هنري تشې سره مخ وه. لنډو کيسو يا لنډو داستانونو دغه تشه ور ډکه کړه. او دا ځکه چې لنډې کيسې د وخت،

چټک اغيز او درنې ټولنيزې انتباهي پانگې پر بنسټونو ولاړې وې.

دلنډو کيسو شخصيت له مخکې جوړ او درومان يا ناول په شان د شخصيت د ټولو لورو څېړلو او له اصلي تم سره پراخه تړاو نو ورکولو ته په کې اړتيا نه وه.

دايرانې نامتو ليکوالو او کره کتونکو داکتر رضا براهني او داکتر شفيعي کدگني په خبره لنډه کيسه د وچ لحن درلودونکې او له ژوند څخه د يوې برخې را اخيستل دي. په لنډه کيسه کې پيل او پای ځای نه لري، ځکه هر ليکه بې د کيسې غوښتنه څرگندوي، په لنډه کيسه کې د زمان يووالی غوره دی، ژبه بې ساده او روښانه ده خو ابتذال نشي منلی.

لنډې کيسې په عشقي، انتباهي، تاريخي او د ژوند په بيلا بيلو اړخونو د غزیدو وړ دي خو لکه څنگه چې د دغه هنري ژانر تاريخ ښودلې لنډې کيسې هم په لويديځ او هم په ختيځ ادب کې خپله ستره تومنه له ټولنيزو پيښو او حالاتو څخه اخلي او له همدې کبله دلنډو کيسو اتلان آسمانونو ته نه څيړي، په افسون، کوډو او خيال ډډه نه لگوي، د معشوقې په سپینو ليچو کې د خيال خوبونه نه ويني، له گلو څخه د شرابو کاسې نه جوړوي او د بلبانو په نارو کې ځان نه ډوبوي بلکې مخامخ د انسان ژوند، چاپيريال او د انساني اړيکو تل ته ورکيو وځي.

دا مرکايي ليکوال او نامتو کره کتونکي ادکار آلن پوه

په خبره دلنډو کيسو شخصيت دا وړېدو کيسو خلاف په چټکه د پېښو حساسو شيبوته ورځي. دلنډې کيسې يوه ځانگړنه هم داده چې بايد نوښتي، ځليدونکې او هڅونکې وي. بايد لوستونکي له ځانه سره د پېښو تل ته ور کيږي او انساني عاطفه او هيڅان بې ولسموي. لنډه کيسه بايد له پيل څخه تر پايه په يوه روښانه ليکه وغزيرې. د آلن پوپه وينا دلنډې کيسې لوستل يا اوريدل بايد له نيم ساعت څخه تر دو ساعتو پورې وخت ونيسي. که دغه پورتنۍ څرگندونې چې بې له شکه نيمگړې دي په پام کې ونيسو نو په زغرده ويلی شو چې دارواښاد نور محمد تره کې لنډې کيسې دغه ټول فنون له ځانه سره لري.

دنړۍ په ادبياتو کې دگوگول، ګي دوموپاسان، انتوان چخوف، کاترين منسفيلد، شرود اندرسن، او هنري، ارنست همينگوي، کنراد، کپلنگ او ساليانجر نومونه دهغو نامتو ليکوالو په ډله کې راځي چې تر ټولو ښکلې، په درنه ټولنيزه تومنه ولاړې، انسان پاله انتباهي لنډې کيسې بې ليکلي دي. دغه کيسې هم دسولې په حالاتو کې او هم په کورنيو او نړيوالو نښتو کې دټولنيز عدالت او انساني احساس پر بنسټ دتل پاتې وياړنو وگرځيدلي دي.

خوزه دلته په دې لنډو ځغلنده څرگندونو کې نه دلنډو کيسو په تاريخ او نه هم دنامتو کيسه ليکونکو په ادبي سترو ميراثونو څه ويل غواړم، بلکې دپورتنيو څرگندونو

له مخې غواړم د ارواښاد نور محمد تره کي لنډو کيسو او ددغو کيسو ادبي او ټولنيزې برخې ته ور وگرځم. د مطلب په پيل کې غواړم يادونه وکړم چې د پښتون اولس يوه ستره کمزورتيا چې ټول تاريخ يې ور ځورولې دی، داده چې نه يواځې دخپل شخصيت پالنه نه کوي بلکې خغم يې هم ورته گران دی. په دې برخه کې دا يواځې نور محمد تره کي نه دی چې ټول ژوند او ادبي شتمني يې په ډيره بيرحمۍ دمخکني عيار شوی ذهيت له مخې دښکاره دښمنۍ او تعصب په ترازو تلل کيږي، بلکې زه په پښتنو ستروليکوالو او د قلم، ادب او هنر په نامتو کسانو کې داسې څوک نه وينم چې دغه څپيره يې نه وي خوړلي.

په دې برخه کې دنور محمد تره کي په هکله له بنسټپالو مخکې هغو کسانو تورې را ايستلي چې نوم يې دروښانفکرانو، ليکوالو او کره کتونکو په لست کې هم غټ ځای لري. په دې برخه کې سياسي تعصبات، مذهبي انگيرنې خوځه چې له بده مرغه آن قومي او سمتي ليوالتياوې خپل ځان ښيي. همدغې لوبې ته دوخت واکمنو سياستونو هم پونده ورکړې او ډير دورځې په نرخ ليکوال او تش په نوم کره کتونکي يې ډله ډله له يوې لويې ادبي شتمنۍ سره د جگړې ډگر ته را ټيل وهلي دي. زه دلته د چا نومونه نه اخلم او نه غواړم دکوم منل شوي تعصب له مخې له چا سره مخ شم. خودومره وایم چې هغوی چې دنور محمد تره کي ادبي آثار او په تيره بيا لنډې کيسې د ژبې او ادبي

تومني له مخې کمزورې بولي بايد لر تر لږه لاندې واقعيتونو ته لږ څه پام وساتي:

لومړۍ - دنور محمد تره کي لمړې لنډې کيسې هغه چې دوخت مطبوعاتو په تيره کابل مجلې خپرې کړې ميلادي ۱۹۴۲ کال ته رسي. يعنې دا چې دغه ادبي نوښت د تره کي په قلم له نن څخه څه ناڅه او يا کاله مخکې په افغاني ټولنه کې را منځ ته شوی دی. که څوک د اويا کاله وروسته معيارونو پر بنسټ د تيرو نسلونو ارزونې وکړي نو په يقين چې په دغه ډگر کې به زموږ د تير ادبي بهير آن ډير نامتو شخصيتونه يو هم بې داغه پاتې نه شي.

دويم: د پښتنو ليکوالو د ژوند او ليکنو ډيره او چته برخه ارواښاد بينوا د «اوسني ليکوال» تر سريزې لاندې په درې ټوکو کې را ټوله کړې ده. که د دغه اثر درې واړو ټوکو ته کتنه وشي نو لومړی خو هغلته ۹۹ په سلو کې د شاعرانو تر نامه لاندې پښتو نظم ليکونکي را ټول شوي او د ليکوالو او هغه هم دلنډو کيسو ليکوالو څرک په کې ډير لږ ښيي. په واقعيت کې دغه اثر دهغه وخت شاعرانو يا نظم ليکونکو ته ځانگړی شوی دی. د همدې اثر په لومړي ټوک کې دلنډو کيسو ليکوال يواځې نور محمد ترکي او په وروستۍ برخه کې غوث خيبري ښودل کيږي. د غوث خيبري دلنډو او منځنيو کيسو لړۍ دده د ژوند په ډيرو راوړوسته وختونو کې پيل کيږي. دهغه نثري ليکنې دا جمل خټک، عبد الخالق اخلاص، گل پاچا الفت، محمد اعظم ايازي، پرهيز، او آن حبيبي، بينوا، رشاد او نورو نامتو ليکوالو په شان تر ډيره ادبي ټوټې دي نه لنډې کيسې. دا جمل خټک، مسافر ته

خطاب، داخلص «پسرلی»، دالفت بیگناه بندي، دمحمد اعظم ايازي «خدايي غاټوی» (غاټول) اودې ته ورته نورې لیکنې ټولې ادبي ټوټې دي نه لنډې کيسې. په دغه مهال کې خوله نورمحمد تره کې پرته دپرله پسې لنډو کيسو لیکوال یا نشته او یا خو هم دومره لږ دي چې ادبي اعتبار پې له لنډو کيسو څخه نه دی اخیستی.

ترکومه چې دبینوا صاحب راټولونې بنیې دحبیب الله تېري «جر اوربل»، دهغه وخت دټولنې دباعدالتیو پرخلاف دډیرې شتمنې ټولنیزې تومنې لرونکې دی. خو دلنډې کيسې رنگ نه لري. دجلالي «دلیکوال برخه» هم همدغه شان یوټولنیز مضمون دی. دعلامه استاد عبدالحی حبیبی «تور پیکې» هم یوه رومان ډوله سرگذشت ته پاتې کیږي نه لنډ داستان ته. که دغوټ خیبري «زور کمیس» دلنډې کيسې فنکاري له ځانه سره لري، د عمر له پلوه ډیر ځوان دی او دنورمحمد تره کې دلنډو کيسو لیکلو مهال ته نه ورسي. په راوړوسته کې هم دبیلگې په توگه له ارواښاد دوست شینواري او راحت زاخيلي څخه لنډې کيسې لرو، خو ددوست شینواري «دپلار وصیت» او «دزیارت ډیوه» بیا هم ادبي ټوټو ته ورته دي نه لنډو کيسو ته. دلنډو کيسو په فن کې راحت زاخيلي ډیر اوچت ځای لري. «دسین څپې څپې آبا سین څپې څپې» په شان خوږه کيسه بې هنري پوخ رنګ لري خو ترډیره یوه عشقي کيسه ده نه دټولنیزې تومنې درلودونکې لنډه کيسه. باید یادونه وکړو چې په نظم کې دلنډو او آن اوږدو کيسو تاریخ مو ډیر روښانه دی او له دې سره تمثیل اوډرامې هم په نظم او نثر کې

غورېدلې دي، خو ددغې برخې شاعرانو اوليکوالو کله هم ځانونه دلنډو کيسوليکونکي نه دي ښودلي. دهمدې لنډو څرگندونو له مخې ويلی شو چې نور محمد تره کی په افغانستان کې لږ تر لږه په ښکاره دلنډو کيسو پيل کوونکی دی. ده دغه هنر هغه وخت راپيل کړی و چې لا په دري ژبه کې د نجيب الله تورويانا «اوشاش» داستاد خليلي «زمرد خونين»، د عبد الغفور برښنا «کاکه اورنگ وکاکه بدرو» لنډې کيسې چا نه پيژندلې، او دغه شان د علي احمد نعيمی، محمد عثمان صديقي، مير محمد صديق فرهنگ، عبد الرحمن پژواک، عبد الحسين توفيق، رضا مايل هروي، محمد موسی شفيق، اکرم عثمان، رهنورد زرياب او نورو ليکل شوي يا را ژباړل شوي لنډې کيسې چا نه پيژندې. دغو ټولو واقعيتونو ته په کتلو نور محمد تره کي په يوه ډيره وروسته پاتې ساتل شوي ټولنه کې دهغه هنر تيره کيښوده چې په نوره نړۍ کې به د پوره کمال په لور خوځيدلی وي خو په افغانستان کې دغه هنر څه خاصه ځلا نه درلوده.

دریم- ليکوال دخپل چاپيريال زيربنده دی. دهر ليکوال ليکنې دهغه د چاپيريال هنداره ده. لوستونکي به هم تر ټولو مخکې دهمغه چاپيريال زيربنده دي. په يوه ادبي او هنري اثر کې تر هغه ځايه چې په خپل چاپيريال را غورځي همغه ژبه په کار ده کومه چې دهمغه چاپيريال خلک پرې پوهيږي دخلکو ژبه ساده، روانه، بې الايشه خو دښاري ژبو په پرتله به له شکه يو څه درنه او شډله بريښي. خوند، قوت او پراحساساتو اغيز به هم هغوته ښه بريښي کوم چې ليکنه دهغوی له ژوند سره تړلې وي. دنور محمد

تره کي دليکنو ژبه دهغه دخلکو او دوطن دهغو پرگنو ژبه ده چې دنورو بيعدالتيو د زغملوپه څنگ کې ناروا ټولنيزو مناسباتو دهغوي د ژبې او ادبياتو مړۍ هم ورنیولې ده. تره کې همدغو خلکو ته ليکي، په همدې دليل ژبه بې دخلکو او پرگنو ژبه ده.

څلورم- تره کې په رسمي ډول دلرو زده کړو خاوند دی خو دخپلې هڅې او هاند له مخې هغه ادبي فن کار دی چې په هند کې دهندوستان له ډيرو شتمنو ادبي پانگو سره بلدتيا لري او دنړۍ په کچه له ماکسيم گورکي، پوشکين، چخوف، ارنست همينگوي او لسگونو نورو نامتو ليکوالو سره مينه لري، دهغوی په ژوند او ادبي تخليقاتو بې ليکنې کړي، او په داسې زمانه کې بې دبهرنيو ادبياتو متنونه را ژباړلي چې هغه وخت په بهرنيو ژبو ډير لږ څوک پوهيدل او ډيرې لږې ژباړې ترسره شويدي ددې خبرې معنی داده چې تره کې دا توان درلود چې ډيره اوچته ادبي ژبه په کار واچوي، خو هغه يو لوی ټولنيز انسان پاله آرمان لري، هغه آرمان دخپلو خلکو را وينول، له ناروا او بيعدالتيو سره مقابله او ټولنه له زړو توهمي انگيرنو څخه را ويستل و، دغه آرمان ته دخلکو ژبه په کار وه. دهغه هنر دهنر له پاره نه و. له فکري پلوه هم هغه هنر دخلکو په خدمت کې نيولی و. دهغه دغه دريځ ته دطبقاتي دريځ عنوان ورکول به سم وي، خو غندنه بې دهغو طبقاتو په وياړلو اوبه ور سيخول دي کوم چې دغه ټولنه بې په اوږدو بيعدالتيو کې ويده ساتلې وه.

پنځم- ستونزمنه به وي چې دتره کي ادبي شخصيت دهغه له

سياسي شخصيت څخه جلا وځيرل شي. دده د سياسي شخصيت د بنمنان به ځان په حق و بولي چې د خپلې روايا ناروا د بنمنۍ سندرې تودې وساتي. خود تره کي د سياسي شخصيت له مخې دهغه د ادبي تخليقاتو پانگې ته اور اچول په ښکاره زموږ د خلکو له ژبې او ادب سره د بنمنۍ ده.

شپږم - د تره کي زمانه د حبيبي، بينوا، رشاد، گلاب ننگر هاري، گل پا چا الفت، قيام الدين خادم او په لسگونو نورو نامتو ادبي شخصيتونه زمانه ده. په همدې زمانه کې د تره کي ادبي تخليقات نه يواځې د چاپ او خپریدو امکان تر لاسه کوي بلکې يوشمير آثار يې په وطن کې دوخت د مطبوعاتو مطبوعاتې جايزې هم تر لاسه کوي. په دې برخه کې کولی شو د «بې تربيته زوی» لنډې کيسې او دغه شان «د ځلميانو لارښود» اثر ته گوته ونيسو. لومړي اثر په لمريز هجري ۱۳۱۸ کال او دويم اثر په ۱۳۲۲ کال مطبوعاتې جايزې تر لاسه کړې. د تره کي بد خواهان بايد پوه وي چې هغه وخت تره کي کوم مالي توان، زور او وسيله نه درلودله او دهغه وخت د مطبوعاتو چلوونکي هم درانه شخصيتونه وو. دغه جايزې په خپله ښيي چې د تره کي هنر د همدغې زمانې په تله ډير دروند او د کمال پوريوته ورجگ شوی و. ۱۳۱۸ کال! اوس ۱۳۹۱ یم کال دی. دري اويا کاله مخکې دوخت مطبوعات ادبي جايزه ورکوي خو ۷۳ کاله وروسته زموږ يوشمير پرانده او کاڼه، نه يواځې دهغه ادبي توان نشي ځغملی، بلکې هغه ته دبیسواده خطاب هم کوي ولې؟ ځواب يې له ويلو پرته روښانه دی. ځکه چې دهغه سياسي او فکري شخصيت د دغه شان ليکوالو او کره

کتونکوله خپلو گټو او يا ددوی دملاتړ او ډوډۍ ورکونکو له گټو سره سمون نه لري.

که خبره رالنده کړو نو زمانې اوږي او وختونه تېرېږي، د رڼا او ترمې په جگړه کې د انسان په انسانیت سمبال له ياده وتي يادونه له سختو اغزنو لارو او کنگل شوو پېچومو اوږي او د تاريخ زړه ته لاره باسي، غوړېږي او تلپاتې ژوند مومي. د زمانې ترخه، تند او بېباکه توپانونه کولی شي ډېر څه په خپلو لږو کې را ايسار او د زمانې له زړه څخه يې د لوېدو لور ته ورکښې باسي، خو حقيقت د تاريخ تومنه او د انسانيت د پايښت ناموس دی. پټېدې شي خو ورکېدې نه شي. له حقيقت سره ډغرې او ټکرې هيڅکله، هيڅ چيري او د هيڅ چاله پاره د تلپاتې بري ژمنه نه شي کولی.

د ارواښاد نور محمد تره کي ليکنې، لنډې او منځنۍ کيسې، ناولونه او له بهرنيو آثارو څخه په زړه پورې ژباړنې او ټول قلمي کارونه چې يو نسل گام په گام د لوړېدو په لور خوځي، ټوله تومنه يې د انسان د ښکمرغۍ په لور د بدمرغيو پر خلاف د اوږدې جگړې يو دروند فصل دی. د هغه د ادبي کار اصلي سوژه، تم او کرکتر هغه انسان دی چې د ظلم، تېري، ناروا او محروميت درنې خپېږې يې خوړلې دي.

ارواښاد نور محمد تره کي يو ليکوال او د خپل ټولنيز چاپېريال يو انځورگر دی. د هغه چاپېريال د ظلمونو، تيارو، تيږيو، لوټ، دوکه ماريو، فرېب او غوړه ماليو، ناوړو دودونو او له حقيقت څخه توهم ته د ورلوېدو چاپېريال دی. دی د همدغه چاپېريال پر خلاف د حقيقت په اوږو د رڼا لور ته خوځي. دی په

بنسکاره آرام خو په زړه لگېدلی او قهرجن دی. دی به دنن له معیارونو سره جوړې شوې ډیرې اوچتې هنري او ادبي کيسې. په استعارو، سمبولونو او هنري زړه راښکونکو انځورونو ولاړې لیکنې او کيسې ونه لري خو هنريې خوښېږي اوله هنري ښکلا څخه خوند اخلي. څرنگه چې هنر د هنر له پاره د ده موخو ته مرسته نه شي رسولی نو دی هغه ریالستیک بیان ته مخه کوي کوم چې ژبه یې له خپلو خلکو او خپلوهدفونو څخه لرې نه شي. هغه همغه څه وایي چې ویني یې. په هغه ژبه یې انځوروي چې د ده د چاپیریال خلک خبرې پرې کوي. کلیوالي ژوند سخت او شلې دی. هلته له ناولتیا سره د سپیڅلتیا جگړه هم سخته او درنه ده. د دغه چاپیریال ژبه هم درنه، شلې خو له ریا پاکه ده.

ارواښاد تره کی د خپل وخت له ادبي نړۍ څخه ډېر څه لري. د خپلې مورنۍ ژبې په څنګ کې له دري، انګلیسي او اردو ژبو سره پوره بلدتیا لري. د سیمې او نړۍ د ډېرو وتلو لیکوالو له تخلیقاتو سره پېژندګلوي لري او ډېر په زړه پورې څه یې له همدې لارې په پښتو او دري آثارو وړزیاټ کړي دي. د هند د نیمې وچې له شتمن ادبي بهیر څخه ډېر څه ورسره دي او د اروپا د ادبي دنیا له ډېرو شتو او نامتو څېرو سره څېړنیزه پېژندګلوي لري. د ادبیاتو په هنري ښکلا او د ادبي تخلیقاتو په فني اصولو لاسبری دی خو له دې ټولو سره سره هغه د یوه دردېدلي ټولنیز چاپیریال په دننه کې یو ځانګړی فکر، لاره او آرمان لري. دغه فکر، لارې او آرمان ته ساده، روانه او له لفظي پېچلتیا وتې ژبه په کار لري. دی ریالیزم یوازي د پېښو په انځورونو کې نه بلکې د ژوند په ټاکنه

کې هم ساتي. د ده په چاپېريال کې "تقوى د جنايت په لمن کې
 نغښتې ده" د دغه جنايت په وړاندې شکرينه ژبه د بيان توان نه
 لري. هلته چې ملاک، ملا، محتسب، قاضي او حاکم ټول د يوه
 تور جال بېلابېلي او بدل شوي غوټې دي او د همدې چاپېريال
 خوږ بدلی انسان په همدې جال کې را ايسار شوی دی، د دواړو
 لورو ژبې ته يوازې د هنري توب په خاطر بدلون ورکول له رياليزم
 او حقيقت څخه خيال او توهم ته ورلوېدل دي. د هغه درنه او
 قهرېدلې ژبه د هغه د چاپېريال زېږنده ده، يوه سره په لفظي ښکلا
 او نازکخياليو ولاړه انځوريزه ژبه د هر چا خوښېږي خو هر څوک
 بيا پرې پوهېدی نه شي. ارواښاد تره کي ته د خپل ماحول د خلکو
 پوهېدنه د يوه ښاري رسېدلي قشر د خوښېدو ترخبرې لومړيتوب
 لري. دی د خپل احساس، فکر او آرمان بيان ته د خلکو ژبه د بيان
 غوره وسيله بولي. د ځينو کورنيو او بهرنيو کره کتونکو دا
 نيوکې چې وايي د ده لکينې او کيسې ژوره ادبي او هنري تومنه
 نه لري، له څه ناڅه رښتينتيا سره سره د دې خبرې څرگندوی دي
 چې ډېر دغه کره کتونکي د ده د ليکنو سبک ته د ده د فکر، لارې
 او آرمان له موخو سره منطقي پيوند نه شي ورکولی، هغه ټولنيز
 شرايط چې د ليکوال د ليکنو اتلان پکې رازېږي او لوېږي نه شي
 ليدلی او تر ټولو درنه خبره دا چې هر څه د نن ورځې په معيارونو
 تلي او پرون له ياده باسي. په دې لړ کې د آدموند ويلسون په خبره
 چې وايي: "زموږ د زمانې يوه فکري ناروغې هم دا ده چې ډېر هغه
 څوک د کره کتنې په اډانه کې قلم خوځوي چې په ځانگړې توگه په
 همدې برخه کې په هيڅ نه پوهېږي." په ځای بولو.

په دې لنډه يادونه کې نه غواړو او نه شو کولی د ارواښاد نور محمد تره کې د ليکنو، لنډو، منځنيو او اوږدو کيسو، ناولونو او ژباړو ټول جاج واخلو او د هغه د آثارو د مينه والو او مخالفينو ستاينې او نيوکې راوسپړو، هيله داده چې دغه برخه په پرله پسې توگه يو وخت له پردې راووځي، وڅپړل شي او کره او ناکره يې په بې غرضه توگه د نورو نسلونو د زده کړې له پاره په گوته شي.

په ډېر درنښت

ش. حصين

لندن - ميلادي ۲۰۱۲ کال

پښتو داستاني ادبيات

د سياسي _ فکري مبارزې پر کرښو

نور محمد تره کی په افغانستان کې د پښتو داستاني ادبياتو له مخکښو څېرو څخه دی. د هغه داستاني لیکنې د څو عمده ځانګړنو لرونکې دي:

۱_ هغه یو جدي کیسه لیکونکی دی. کیسه لیکنې ته یې په خپل وخت کې جدي کار کړی او د خپل ادبي ژوند نژدې ټوله برخه یې کیسه لیکنې ته وقف کړې ده.

۲_ د کیفیت له پلوه یې داستاني لیکنې د پوره غوره وړ دي، د دې په څنګ کې یې د کمیت له اړخه هم داستاني کار د پام وړ دی. په هغو کلونو کې د ده په اندازه لنډې کيسې او ناولونه زموږ بل لیکوال نه دي کښلي.

۳_ په داستاني آثارو کې یې یو ځانګړی سیاسي _ فکري خط تعقیب کړی دی. لکه څنګه چې یې وروسته د سیاسي _ طبقاتي مبارزې لپاره عملي ګامونه واخیستل او د یو سیاسي ګوند مشري یې خپله کړه او بیا یې سیاسي واک ترلاسه کړ، دغسې یې پخوا لا په خپلو داستاني آثارو کې د بزګرانو، خواریکښانو، مزدورانو او کارګرانو په ژوند لیکنې وکړې او د طبقاتي مبارزې لپاره یې خپل دغه

آثار هم ځانگړي کړل. په دې توگه يې داستاني آثار هم تر
دېره د سياسي - طبقاتي مبارزې رنگ لري.

۴- دهغه وخت د افغاني ټولنې گڼ شمېر ځانگړنې په
دغو آثارو کې ځای شوي او داستاني شوې دي. اجتماعي
نيمگړتياوې يې د داستاني ليکنو په پاڼو کې پرېمانه دي.

د نور محمد تره کي داستاني ليکنې د لنډو کيسو او
ناولونو په دواړو بڼو موږ ته راپاتې دي، خو عمده برخه يې
هغه ناولونه دي چې نوموړي له نن څخه اويا - اتيا کاله
پخوا ليکلي او هماغه وخت يې خپاره کړي هم دي.

استاد بېنوا د هغه پر کيسو او ناولونو ليکلي دي:

“تره کي) په ليکلو کې ټاکلې سبک لري. په تېره بيا له
۱۳۲۹هـ کال راپدېخوا ده د ليکلو په طرز او هدف کې
څرگند توپير راغلی دی او تل يې د خلکو د حقيقي او
طبقاتي ژوند څرنگوالي په لنډو لنډو ليکنو او ناول کې
ليکلی او د اولس ژوند يې څرنگه چې دی، هغسې تمثيل
کړی دی. ده لنډ نکلونه چې شمېر يې دېرشو ته رسېږي،
اکثر په کابل مجله کې خپاره شوي او په دې نکلو کې
زياتره د خلکو پر کليوالي ژوند رڼا اچول شوې ده.”

پښتو ادبي غورځنگ - کوټه د تره کي د ناولونو د نوي
چاپ په سريزه کې د دغو ناولونو پر ارزښت داسې تبصره
لري:

“... چې هر کله د پښتو کيسه ييز ادب ذکر راځي، نو د
نور محمد تره کي پنځونې به هرو مرو ذکر کېږي. هغه په دې

چې نور محمد تره کي پښتو ادب ته دومره په لوړه کچه ناولونه وړاندې کړي دي چې تر اوسه پورې پر دې ناولونو باندې څو لسيزې تېرې شوې دي، خو دوی خپل ارزښت له لاسه نه دی ورکړی.^(۱)

د نور محمد تره کي لنډې کيسې او ناولونه د پښتود معاصرو داستاني ادبياتو مطالعه کې خپل خاص ځای لري. له ۱۳۱۸هـ ش. کال راهيسې د هغه ناولونه او کيسې خپرې شوې دي. د لنډو کيسو بېلابېلې نمونې يې په مطبوعاتو کې خپرې شوي او د څو کيسو يوه کوچنۍ ټولگه يې د "موچي" په نامه چاپ او خپره شوې ده. په اوسني ليکوال کې يې د "غوايي لاندی" او "د بزگر لور" په نامه کيسې د نمونو په توگه راغلي دي.^(۲)

د دغو لنډو کيسو د زياترو يې موضوعگانې سره ورته او يا نږدې دي.

ناول ليکنه د نور محمد تره کي د قلم هغه پنځونې دي چې په خاص ډول ورته بايد تم شو. په خپل وخت کې زموږ د ټولو داستاني ليکوالو په تناسب په دې لړ کې د هغه کار د کميت او کيفيت له پلوه زيات دی. د هغه څلور ناولونه په ځانگړې توگه خپاره شوي او يو يې په کابل مجله کې خپور شوی دی.

په جلا ډول خپاره شوي ناولونه يې دا دي: سنگسار، خره، سپين او د بنگ مسافري.

سنگسار په ۱۳۲۲هـ ش. کال کې ليکل شوی، خو د هغه

د خپلې واکمنۍ په دوره کې (۱۳۵۷ هـ.ش.) خپور شوی دی. “سپين”، “خړه” او “د بنگ مسافري” د ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۸ هـ.ش. کلونو پورې ليکل شوي او چاپ شوي دي. وروسته د هغه د سياسي واک په دوره کې دغه ټول په ښه قطع او صحافت په لوړ تيراژ سره چاپ او خپاره شوي دي. د تره کي آثار د يو لړ ځانگړنو لرونکي دي چې لازمه ده دلته په ترتيب سره اشاره ورته وکړو:

۱. دغه آثار تر ډېره حده د يو خاص فکري او ايډيالوژيک سياسي مکتب د اهدافو لپاره ليکل شوي دي. له خپل په زړه پورې والي سره سره چې لري يې سوژې او موضوعگانې يې سره تر ډېره ورته دي. د پېښو تسلسل هم ډېر لږ تفاوت لري او دا ځکه چې د ډېرو خاصو فکري-سياسي کړښتو په چوکاټ کې رانغاړل شوي دي. د پېښو، کرکټرونو، سوژو او حتی نتايجو او پايلو ورته والی دغه ناولونه (او حتی لنډې کيسې) ډېرې سره ورته کوي او پر يوه يې د بل فکر کوي.

“خړه” د يو کليوال غريب او بد مرغه ځوان کيسه ده چې په کلي کې يې غريبې دومره ناتوانه کوي چې مجبورېږي د “جره” او “خړه” په توگه تر کوټې په ډېرې خواړۍ ځان ورسوي، يو څه پيدا کړي، خو په لاره کې يې ترې غله وتروي.

“د بنگ مسافري” هم تقريباً ورته کيسه لري. يو ځوان “بنگ” د غزني په يوه لږې پراته کلي کې بد مرغی او

غريبۍ تنگوي او د کندهار پر لور روانېږي. په کندهار کې يو څه پيدا کوي او بېرته کور ته راستنېږي.

“سپين” بيا د يو کليوال ځوان داسې کيسه ده چې پلار يې په ډېرو ناخوالو شتمن کېږي، خو چې شتمن کېږي ظالم ترې جوړېږي. د پلار له مرگه وروسته يې زوی د کلي د ملک، ملا او صاحبزاده په ملاتړ د ټولو ورونو حق اخلي او نادودې پرې کوي.

د “سنگسار” سوژه بيا يو څه توپير لري او د کليوال ژوند پر ځای د ښاري ژوند د بدمرغيو څرگندويه ده، خود ټولو عمومي روحيه يوه ده، څېرې او کرکټرونه سره ورته دي.

۲. په کيسو او ناولونو کې د کارگر او مزدور د يووالي او اتحاد او د شتمن او “کار فرما” په وړاندې د دغو مزدورانو کارگرانو درېدل، ډېر زيات راغلي دي. دا د هغه سياسي – فکري کرښو څرگندونه کوي چې ليکوال پرې معتقد دی او د همدې طبقاتي مبارزې د ايډيالوژيکي اصولو لپاره مبارزه کوي.

په “څږه” کې لولو:

“... په دغه ډله کې يو خورا ښه تکړه زلمی دی چې ښې او په زړه پورې خبرې کوي. دی د څږه گانو په ډله کې راغلی دی، خو هر څوک د يو لوستي او سر پرېکړې زلمي په سترگه ورته گوري.

دده زړه سوی هم مشهور دی... کوم وخت چې تور او
لنډي دی راوباله چې له دوی سره یو ځای ټیکه دارانوته
ورشې چې له هغوی سره مزدوران شي او پېشکي پیسې
واخلي، نو هغه سمدلاسه ومنله او خپلو درې څلورو نورو
ملګرو ته یې هم وویل چې دا ډول ملګري او یو ځای والی
خورا ګټور دی.

د کار په وخت کې دغه ډول یووالی دو ملګري لانوره
ګټه هم لري ټیکه داران به څه راته ویلای نه شي او حق به
مونه شي خوړلای. که یې چېرې په کوم ملګري تېری کاوه،
سمدلاسه به کار ورخوښې کړو او ټول به په یوه پلا له کار
څخه راووځو چې البته هغه وخت به د ظالم سر ته سد
ورشې او دستي به له ناروا کولو څخه لاس واخلي.

که چېرې ټول کار کوونکي سره یو موټی شي او
وپوهېږي چې ټوله نړۍ به د دوی شي او ټول هغه لېوان چې
د انسان په جامو کې بنوري، ورک شي، دا خو ښکاره خبره
ده چې کار کوونکی او پره خلک که نن وي، که سبا ټول په
یو موټی شي او هغه ورځ به د دوی توره شپه په رڼا ورځ
واوړي.

تور لنډي ته وویل:

— دا څومره ښه او خواخوږی سړی دی. د کار کوونکو
سره څومره مینه لري، درځه چې په همدغه زلمي پسې شو،
هر چېرې چې ده خوښه کړه، هلته به کار کوو.
لنډي وموسل:

— وروره! خود به د ڪار ڪوونڪو ستاينه ڪوي، ڇڪه چي
دي پخيله د ڪار ڪوونڪو له ڊلي څخه دي او د ده گته او
تاوان د ڪار ڪوونڪو د ڊلي له گتهي او تاوان سره ترلي
دي... ”

په همدغه اثر ڪي بيا هم لولو:

“... هغه د دوي دواړو خبري غوڅي ڪري او ورته يي
وويل:

— دغه ترتيب يوازي په ٽيڪه دارانو او جمعدارانو ڪي
نه وي. دغه نور خلڪ لکه بدايان، د ڊپرو محڪو څښتنان،
د فابريڪو خاوندان، واکداران او داسي نور هغه ڪسان چي
پخيله ڪار نه ڪوي او د نورو په زحمت او خواريو باندي
ژوند ڪوي، د اوڀره خلکو په مقابل ڪي چلونه وهي او دوي
په ډول ډول خبرو غولوي او د دوي گتهي تر بنه ترو بنوي.

مون ڪار ڪوونڪي او اوڀره خلڪ به تر هغو پوري د
بنادي په نري ونه څپڙو، تر څو چي د دغسي لېوانو او مفت
خورو په مخ ڪي يو موتي نه شو، خو مون ڇڪه ڊڙي وڙي يو
چي زموږ د ڊلي يا طبقې ضمير نه دي راوښن شوي او په
خپله گته او تاوان خبر نه يو. دا پورته طبقې تل د اوڀره
خلکو طبقه يا ډله د اوڀره خلکو په ضد استعمالوي... ”

“د بنگ مسافري” ڪي په همدغه لڙي لولو:

“وروره! تانه دي اور بدلي چي د جهان غم نه غم دي. داد
يوڙي ورځي تنخواه خو مي ڇڪه بايلوله چي ڪارگرانو د
خپلو ڪالو لپاره عريضه ڪري وه چي دوي ته د فابريڪي د

څښتن له خوا د ژمي کالي ورکړل شي، خو څښتن دا خبره نه ومنله او هغه يې له خپلې گټې او خپل اصول سره مخالفه وگڼله بيا ټول کار کوونکي که يې لوی کار په لاس کې و او که يې کوچنی، ټول په يوه پلale کارخاني څخه راووتل او کار بېخي وچ ودرېد.

د فابريکې څښتنانو چې دا وضعيت وليد، سمدلاسه وار خطا شول او څو کسه يې له موږ څخه وروغوښتل او بې درنگه يې زموږ غوښتنې ومنلې او د ټولو لپاره يې کالي راجوړ کړل چې دغه اوس يې ته خپله وينې.

بنگ لږ سا واچوله او وروسته له هغه چې د ماشين په تېلو غوړه خولۍ يې په تندي سمه کړه، وويل:

— زما خليفه خورا تکړه سړی دی، په فيل نه دی بند. ده په دې معامله کې لوی او لومړی لاس درلود، نو تاته خو ښکاره ده چې بدنېته خلک هم هر چېرې موندل کېږي، يو چا د فابريکې څښتنانو ته اطلاع وررسولې وه چې ما شينکار په دې کار کې ډېره برخه اخيستي وه او د کار کوونکو د حق، اخيستلو لپاره يې ډېر زيار ايستلی و، نو ځکه يې پرده او څو کسو نورو د يوې — يوې ورځې تنخوا ناغه کښېدوله څنگه چې زه يې دده شاگرد بللم، نو ځکه يې له ما څخه هم د يوې ورځې معاش د ناغې په ډول واخيست. پروانه لري دغسې پېښې خو پېښېږي...”

د طبقاتي مبارزې جدي بحث بيا په نورو پېښو کې هم تعقيبېږي:

“يو بل ډنگر غوندي زلمی چې مخ يې وچ او ژبرې ښکاره کېده، ځان سره راټول کړ او په خورا زړه نازړه يې... صاحب ته وويل چې:

— د سوداگرو او بډايانو په طبقه باندې پلونه اچول کېږي، يعنې دوی له دې مسؤليت څخه نه خلاصېږي، خو تاسې په خپله انصاف وکړئ او يوه گړۍ ځان بې طرفه تصور کړئ او بيا قضاوت وکړئ چې آيا دغسې نه ده. آيا ستاسې طبقه چې ځينې نورې طبقې هم درسره دي، د ټولو خلکو په ژوند لوبې کوي؟ که يې ږزه وغوښتل ټول خلک له لورې او قحط سره مخامخ کوي او بيا که يې ږزه وغوښتل، ټول خلک په دې تهديدوي چې بربنډ وگرځي او مړي يې بې کفنه ښخ شي...”

په “سپين” نومي ناول کې د سپين پلار داسې څوک و چې په کليو کې به يې پر خره سوداگرځوله او خرڅوله به يې، بيا يې يو څه شته پيدا کړل او د کلي د خان ملگرتيا يې هم ترلاسه کړه. د سپين پلار څلور ښځې کوي او کله چې مري، نو پر ميراث يې د بېلا بېلو ښځو او د هغو د بچو ترمنځ يو لوی کرکېچ رامنځته کېږي. د سپين مور د کلي خان ته د طبقاتي مبارزې دغه ډول خبرې کوي او داسې خبرې د يوې کليوالې ښځې له خولې مصنوعي او غير طبيعي برېښي.

“... دغه لڅ لږ، پښې لڅي چې گدلې يې په شلوارو سره تللې او د گدلې په هر کوت کې يې په زرهاوو سپرې

دي، داسې ساده او مازي شيان مه گڼه. دوی هېڅ وخت زموږ په شان له خلکو سره چې يو څه گوله ډوډۍ خدای ورکړې ده، دوستان نه دي، که يې زموږ مال په لاس ورشي، هغه بيا په اسانۍ بېرته نه ورکوي، کومه ورځ چې اړ شي او کوچنيان يې له لورې نارې ورته وهي او پخپله هم په نس نوکارې لگوي، نو د شپې ننوتې راشي او يو څه په سود و سلم غواړي، خو هغه وخت چې د سلم د ادا کولو او يا د سود د ادا کولو نېټه يې راشي، نو ځان يوې خوا و بلې خواته کوي او په زور پلمې جوړ کړي. هېڅ ورباندې نشته، خو په دغسې حال کې همدغه خانان صاحبان دي چې زموږ سره مرسته کوي او دغسې خدای خوار کړي خلک محکمې ته سپاري او هلته يې په يوه گړۍ ورڅخه واخلي، ځکه چې په شريعت او اصولو دواړو موږ ته پرته وي او هم د خپل حاکم په خوله کې يو څه ورواچوو.

نو د دغه خان صاحب هغه ښېگڼې او مرستې چې په سوو پلا يې ستاله پلاره سره کړې دي، موږ نه شو هېرولای. که دوی نه وای او حکومت (چې د خدای د عدالت سيوری دی) نه وای، نو دا لچکانو او مزدورانو په زموږ بډايه طبقه بېخي ورکه کړې وای او نن ورځ به موږ دغه مخکې، باغونه، نغدي پيسې او جنس نه درلودای.^(۸)

۳. د نور محمد تره کي په داستاني آثارو کې د پاملرنې وړ بله موضوع داده چې په دغو آثارو کې د پښتنۍ – افغاني ټولنې نيمگړتياوو، ناوړه دودونو او خرافاتو ته

ځای ځای په زړه پورې اشارې شوې دي. په دغو برخو کې کيسې او په تېره بيا ناولونه د افغاني ټولنې هغه نادودو اړخونه بيانوي چې زياتره د ناپوهۍ او جهالت له امله زموږ په خلکو کې موجود دي. د پيرانو، صاحبزاده گانو او اخوندزادگانو له لوري د دين او مذهب په نامه، په حقيقت کې خرافاتي اعتقادات داسې پر ټولنه اغېز لري چې يوازې جهالت، بېسوادي او بشپړه ناپوهي توجیه کولای شي او بس.

په "څړه" کې لولو:

"لومړي ملگري يې پر راڅغ کړ:

تاسو خولا او س هلکان ياست. د دنيا سرې او تودې درباندي نه دي راغلي. دغه ډول لنگرونه زموږ او ستاسو لپاره نه دي. په دغو ځايو کې هغه چا ته خوله مړۍ رسېږي، څوک چې بڼه او دروند "نذر" راوړي، که څه هم زه هلته ورغلی نه یم، خوله تجربې نه داراته معلومه ده چې هلته کار کوونکي او مزدوران له سره نه ورپرېږدي. دا د هغه چا ځای دی چې په توره غوښه پټ دي. يعنې يو څه پورې ويني، نو له دغه کبله زه درته وایم چې خوشې په خوشې ځان مه سرگردانه کوي او په خپل بهير کې سوکه کښېښي.

څرمن هم هلته نه شئ موندلای، ځکه چې په خپله د هغه او د شاوخوا کليو څړه گان اکثره بېلې پښې په قافله کې راگډ شول. يو مزدور مې وليد چې په پښو کې يې "غر و اښه" تړلي وو. که څرمنې هلته موندل کېدای شي، نو

هغوی به ولې بیلې پښې راتلای؟

خود تور او پزیرېکړې زړونه ونه درېدل...

خپرمازیگری مهال دی. دوی دواړه د اخونزاده صاحب د لنگر مخې ته راوړسېدل. د لنگر د احاطې څخه دباندې، شاوخوا ته څو څره تړلي دي چې پر ځینو یې نیالۍ تړلې دي. دوی وپوهېدل چې پردغو څړو یې له شاوخوا کلیو څخه ناروغې ښځې، نر او کمکیان لنگر ته ددې لپاره راوستلي دي چې خورده په پوري کړي او په دې توګه یې له ناروغۍ څخه وژغوري.

لومړی تر هغه چې دوی د لنگر په احاطه ورکښېږي، د یوه لوی وره په خوله کې څو کسه ناست دي. په دوی کې د یوه ښاوی ږیره ده. دې سړي په دې درگاه کې خپل ټول عمر تېر کړی دی او له خورا نږدې مخلصانو او خلیفه ګانو څخه دی. دغه خلیفه یوې سپین سړې ښځې ته چې په خورا ادب ده ته نږدې ناسته ده او بیلې او چاودې پښې یې له ورايه ښکاره کېږي، له نورو څخه یې پلونيولی و، خو په خپله خلیفه ته یې مخ لوڅ کړی و، وویل:

— مبارک د خدای دومره نازورداره دی چې هره دعایې قبلېږي. د هرړانده په سترگو کې چې ده په اخلاص توکړي دي، نو هغه درب په فضل هغه آن ښه شوی دی او خورا په خوشحالی کور ته گرځېدلی دی. پر شل چې لاس تېر کړي، سمدلاسه په پښو جگ ودرېږي، هېڅ مرض ده ته طاقت نه لري. سربېره پردې چې ناجوړه جوړوي، په هره تنګه کې

خپلو مخلصانو مريدانو ته رسېږي. که له کوم چا څخه يې زړه ښه پوست شي او دعا ورته وکړي، خدای به ډېر شته ورکړي. پته هم ښيي. مبارک اکثره د ماخستن او سهار لمونځونه د ملايکو په جمع کې په مکه شريفه کې ادا کوي.

... په دغه وخت کې دوی غوښتل چې په احاطه شوي ځای ورننوخې، خو خليفه دوی ته لاس پورته کړ او له ورننوتلو څخه يې راوگرځول. بيا يې ترېنه پوښتنه وکړه چې په څه پسې راغلي ياست؟ او څه شی غواړئ؟ کوم وخت چې يې د دوی له وضعيت او خبرو څخه دا معلومه کړه چې څه نه په جوړېږي، نو يې لږ څه په جدي نېغ ورته وويل:

— دغه زلمی (پز پرېکړې ته اشاره) غواړي چې د مبارک په ارگاه کې ځان خاورې کړي، بايد وپوهېږي چې اوس منی دی، پر مبارک باندې خپل پخواني مخلصان چې له کلو کلورا هيسې دلته پراته دي او تر اوسه يې توبې قبولې شوې نه دي، باردې. که څه هم دوی مبارک ته ښه درانه درانه کارونه کوي او دده د ملگرو زېرمه ښه په اخلاص کوي، خو بيا هم په سړو شپو کې بېکاره وي او نس يې تاوان دی، نو ته که رښتيا برخه غواړې او دې ته دې زړه وي چې د صاحب د پښو خاورې شي، نو بايد اوس په هغه لار ولاړ شي چې باندې راغلي يې او ښې خوارۍ او زحمتونه په ژمي وکارې، له هغې خوا د مبارک لپاره ښه سوغاتونه

راوړې. البته هغه وخت بدده زړه هم ښه شي او د کارونو وخت به هم وي، که دې خدای طالع لوړه کړې وي په څلورو پنځو کلونو کې به د برخې څښتن شي.

... درې واړه د خليفه تر لاسه و پښو شول او وروسته له ډېرو زاريو يې پرېښودل... د حضور د خليفه سترگې چې پر تور او ملگري يې ولگېدلې، سمدلاسه ورته رانږدې شو او ورته يې وويل:

— هلکو څره گان يا ست؟ خدای دې تاسې او پره مزدوره طبقه خواره کړي چې تل مود بل کونداى (دسترخوان) ته سترگې نيولې وي. کوم وخت چې په دې لاره تېرېږئ، نو مبارک در په زړه شي، هغه هم ماښام ته نژدې. په حقيقت کې خو خپل نس اړوئ. راشئ خدای مو ښه پرته کړه. د مبارک لاس مچ کړئ او خپلو بهيرونو ته بېرته منډې وهئ چې ستاسې لپاره دلته د شپې ځای نشته، څه مو راوړي دي چې بيا مو سپرې وگالو او يا لاسونه درتاوده کړو...“

او يادا چې کله په افغاني ټولنه کې خور — لور پر خرڅلاو او په تېره بيا د کونډې پر خرڅلاو بحث کوي، موضوع له څومره تراژيدۍ سره انځوروي:

“... نه يې کوم، مېړه نه کوم، زور او جبر ولې راباندې کوئ. څه ته مې له دغه خپله وطنه ورکوي او لاله خپلو ماشومانو مې بېلوئ.

زه غواړم چې پر خپل دغه يو زوی باندې سر سپين کړم. دمېلمنو په کوټه کې څلور کسه نور ناست دي... له

وضعيت څخه دا ډول معلومېږي چې په اصل کې ټول سره خبر دي، خو ځان د خبرې د شروع کېدو لپاره په دوستانه ډول پوشتنه ترې وکړه:

— خدای مو راوړله ستړي مه شی. څه وخت راوسېدل است؟ خیر خو و، څنگه راغلي یاست؟ موږ څه مرسته در سره کولای شو که یه؟

یوه په عمر پوخ سړي چې خورا غټه لنگوټه یې ول — ول پر سر اچولې وه، وویل:

“په دې کې څه شک نشته چې موږ و تاسې ټول پښتانه یو، خو موږ ارت غوندې یو، یعنې زموږ ځای په (بورۍ) کې دی. موږ ته څو شپې پخوا ستا او د سپین د خولې څخه چا احوال راوړ چې یوه کونډه ده او غواړئ چې هغه زموږ په خوا کې خرڅه کړئ. څرنگه چې موږ ته ویل شوي دي کونډه د سپین میره کېږي، نو موږ دا یوله هر څو سره چمتو راغلي یو. هیله لرو چې ډېر و نه ځنډول شو او زموږ کار ژر خلاص شي، ښه به وي ځکه چې وخت د غریبۍ او خوارۍ دی. هر یو خورا ډېر کارونه لري چې باید ویې کړي هغه بل ملګري یې پر رادرسته کړه:

“موږ غواړو چې په دې ټکي پوه شو چې دغه کونډه په غاښ خوده، څو پلار لنگه ده؟ او هم په بده نه وي چې د هغه پېټې انداز ته ووايست چې تاسې یې غواړئ پر موږ یې له دې درکه کنسېږدئ. موږ هم غریب خلکویو، که موله و سه پوره نه وي چې دغه پېټې واخلو، نو څرګنده ده، بې له

دې چې ځان او يا تاسو سرگردانه کړو، له دې خبرې څخه په مخ واړوو او خپله لاره به وهو.

خان: خورا تلوار مودی، خیردی! دا هم ستاسې خپل کور او ځای دی.

... د سپین بل داسې څوک نشته چې هغه ته دا کونډه ورکړي، نو ځکه موږ په مني چې پوونده دوری درتلل احوال درولېږه چې که د چا کونډه په کاروي رادې شي. ښه شو او س به خپله سپین در سره رغېږي.

سپین ملا صاحب ته مخ ورواړوه:

— ته او خان صاحب زما له خوا درېمان یاست. هر څه چې تاسې سره غوټه کړه، هغه زما خوښه ده.

په دغه وخت کې یو له بوری والو څخه ښځه وکړ:

— دا لا اوس درته وایو چې زموږ یوازې کونډه په کار ده، له چیچیانو سره یې زموږ کار نشته. یعنې وروسته بیا دا خبرې نه منو چې دا کوچني پرته دي او باید تر هغه وخته پورې له مور سره وي خو چې دغو یو له پښو وځي موږ نه پردي یتیمان ساتلای شو او نه یې پر ځان چغولای شو.

د سپین مخ لږ څه سور غوندې شو او وې ویل: یه کاکا جانه! خپل یتیمان د بل چا پر اوږو نه باروو. له دې اړخه بېخي بې غمه اوسه، خو دومره راته ووايه چې کونډه چاته کوئ؟ مېړه یې کوم یو دی؟

یوه ورته وویل چې:

— مېړه به يې پيدا شي، تر هر څه لومړی بايد دهغې ولور فيصله شي... ”

دا ډول ناخوالې آن لا اوس له دغو ليکنو شاوخوا اويا کاله وروسته هم په همدغه ډول موجودې دي. زموږ په ټولنه کې د غلاوو او قتلونو دغه جالبه صحنه څه بڼه تصوير شوې ده او په ټولنه کې لا اوږده کلونه وروسته، اوس هم دغه حالات روان دي:

“د غلو مشر و نورو غلو ته وويل:

— ټول کالي درواخلئ او هغو او بو ته درځئ. هلته به د مړو او ټپيانو په جېبو، سرونځو او ملاوو کې هم وگورو، گوندي يو څه دوايي شى نور هم مونده کړو. وروسته له هغه به په چينه او د سونه تازه کړو او بيا به لمونځونه وکړو او بيا په پسې درو مو.

د چينې پر غاړه يوه ټپي چې د ډېرو دردو له لاسه يې مرگ غوښت، غلو ته د زگيروي په حال کې وويل:

— تاسو چې داسې کارونه او ناحقه مرگونه کوئ، بيا نو دا لمونځونه ولې کوئ؟

يو غله په خورا وچ رخ ورته وويل:

— دا ناغېړۍ پرېږده. که دې ځان له غاړې وي، ماته ووايه چې دسټي دې له دغه عذابه خلاص کړم. ستاسې يې زموږ په غلا او لمونځونو څه؟ خداى دې خوار کړه، ته غواړې چې بېخي (سره کافران) شو؟ ”

۴. په ځينو برخو کې غوره داستاني انځورگرۍ هم وینو. سره له دې چې دغه ځانگړنه په دغو ناولونو کې ډېره ځلنده نه ده، خو ځای ځای یې بېلگې لیدای شو. په “سنگسار” کې د کابل د زاړه ښار تصویر داسې وینو:

“په ځینو کوڅو کې پنډیان ولاړوي او کوم سپین کالي او معتبر غونډې د دریشي وو والا خلک په یوه پنځه پولۍ د چکرو له هغو ډنډو او ولاړو اوبو څخه په شا پورې باسي چې په هغو کې تېرېدونکي تر بجلکو پورې ننوځي.

ځینې ځایونه خود اوبو ډنډونه تر ځنگانه او حتی ورانه پورې وي. هر څوک چې له شور بازار او شاوخوا کوڅو څخه د پل خشتي د ماجت په واټ راتنوځي، نو یوه ژوره ساواخلي او په زړه کې د یو ډول بريالیتوب احساس وکړي او که څه هم د دې ځای د کوڅې سر پټ دی او کوڅه یې نسبت د تېرېدونکو شمېرته خورا تنگه ده، خو بیا هم خټې او چکرې پکې لږې وي او هغه هم هغه خټې دي چې خلکو په پښو کې له شاوخوا څخه له ځان سره راوړې دي.

له پل خشتي څخه چې سړی راتېرېږي، نود “خیابان” نسبتاً اړت واټ شروع کېږي. د دې واټ اړتوالی په ځینو ځایو کې څلور متره او په ځینو ځایو کې دوه نیم متره دی او کور و وړ تللی دی، خو ځکه چې سړي پټ نه دي، نو خورا ډېرې خټې لري. د صندوق سازۍ د واټ په یوه گوټ کې پریو نسبتاً لوړ غونډې توپکي باندې یو ژړغلنې زلمی چې شل کلن برېښي، ناست دی او هر دوه درې دقیقې

وروسته په يوه خواږه غونډې ږغ نار ه کړي:
 _ کُشمش آو ، په زړه پورې کُشمش آو ، وڅښئ خوارو
 غريبه !

ده يو کوچنی او پلنه ډبره تر ځان لاندې کړې ده او يوه
 پلنه غونډې د لرگي تخته يې مخې ته ايښې ده او پر هغې
 يې يو څو غوريي پيالې قطار ايښې دي . په دې پيالو کې په
 ځينو کې لمدې سرې وڅکې دي او په ځينو کې لمد ه کښته
 او په ځينو نورو کې ډول _ ډول لمدې شوې وچې مېوې
 پر تې دي او په هره پياله کې يې او په اچولې دي چې رنگ
 يې خورا سور بخون او ښتی دی... ” (۳)

په دې توگه د هغه په آثارو کې ځينې داسې په زړه پورې
 داستاني تصويرونه د سړي مخې ته درېږي او داسې
 برېښي ، لکه د يو فلم نندارې ته چې ناست وې . په تېره بيا د
 کليوالي ژوند ځينې تصويرونه لازيات په زړه پورې دي . دا
 د داستاني نثر په محاسنو او هنري ارزښتونو کې مهم ټکی
 دی .

۵. سره له دې چې د نور محمد تره کي په کيسو او
 ناولونو کې په لومړي نظرد کرکټرونو او څېرو دننه
 (درون) ته ډېر نه شو متوجه کېدای ، خو کله کله د څېرو
 ژورو او دروني _ رواني اړخونو ته هم پام اړول شوی دی .
 کله چې په “سنگسار” ناول کې ځوان “شېر” د گلالی د
 مور له خولې اوري چې هغوی به د دوی کور ته راکډه شي
 او په دې توگه به نو گلالی او دی هروخت سره وويني ، د

خونۍ يو عجيبه حالت ورته پيدا کېږي او په كيسه کې د هغه رواني حالت ښه انځورېږي:

“د گلالۍ مور په خواږه او له مينې ډک رغ ورته وويل:

— پر الله مې سپارلى يې، زويه! خداى دې پر ځوانۍ نور برکتونه کښېږده. د نجونو دا کوڅه او دا ځونه خوښه شوې ده. هيله ده چې ژر به راکډه شو. د هابل کور خلک هم خورا ښه او شريف خلک دي، خو دومره ده چې کور يې نم ايستلى دى او هره گړۍ د دې وېره ده چې راباندې ونه نږېږي، خو د کور څښتن هم هر څومره چې غعلي او منډې ترې وهي، خويوه يې نه دوي کېږي لاس يې په لټې ترخولې رسېږي. دومره نه شي سپمولای چې خپل کور په ودان کړي، پخپله دوى هم په دې فکر کې دي چې له هغه ځايه په بيره ووځي، زموږ هم دا هڅه ده چې ژر تر ژره خپل غوږونه وباسو.

شېر پردې ووېرېده چې کومه کړيزه يې له ډېرې خوشحالي له خولې ونه وځي او په داسې حال کې چې خپله شمله يې په خوله بشپړه ننه ايستله، په بيره دباندې راووت.

شېر دوي شپې او ورځې د گلالۍ د کډې د راتلو په انتظار خورا نارامې، خو ډېرې خوندورې تېرې کړې او تر سترگو يې د گلالۍ شنه، خوزړه بوغره دورې رادورې تاوېده... ”

۶. کومه بله خبره چې د نور محمد تره کي په ناولونو کې

په ځانگړې توگه د غور وړ ده، هغه دا ده چې دغه ناولونه په حقيقت کې د پښتو متلونو، اصطلاحاتو، محاورو او د کليو د نږه لغتونو غوره زېرمه ده. په دغو ناولونو کې په هر فصل او هره پاڼه کې د داسې لغتونو، محاورو او اصطلاحاتو نمونې راترسترگو کېږي. دلته يې د ناولونو له پاڼو څخه يوازې دغه خوبېلگي رااخلو:

– “په دې کې تور ته دا ورياده شوه چې: “نه خر مردار بده، نه سپي ځنې تله”، خورا خوشحاله و چې د پښو لپاره يې ښه خرمن اړولې ده. تور پرېږغ کړ:

– لايقه! تا خو خپلې پښې پټې کړې، اوس ستا کلفي ستن چې تل له پښو څخه ازغي په باسي ماته راکړه، ځکه چې پښې مې له ازغو ډکې دي.

پز پرېکړي... وويل: ته خو په ټولو کې پاچا يې. په تاوده کوسي کې دې کوناتي وکړل، ټوله شپه دې خرهاروي او ویده يې. موږ له سړو له لاسه الۍ. وهو.”^(۷)

– “نو ادې تاسې په خپله د پښتو دا متل هر وخت وياست چې: “گټه د بلا وهاخوا ته ده.” او يا دا: “روپۍ تر زمينه ډېره لاندې وي.” که دغه ډول خواوې او تکليفونه ونه گالم، نو ته ووايه چې ژوند به څه ډول سم او خوږ شي؟”^(۸)

– ښه يې ويلي دي: “سپمولي، سپو خوړلي.”^(۹)

– “اوسنۍ زمانه خورا خرابه زمانه ده، که دې چا ته پور ورکړ، نو داسې يې وگڼه، لکه په خړه سپره بدې چې رانيسۍ.”^(۱۰)

— “که به چا خوله سره خلاصوله او یا به یې ستاد پلار سره لاندې باندې کوله، نو سمدلاسه به یې داسې بیزوگان د اوږو لېوان ورته جوړ کړل چې دسټي به یې لکۍ مړه شوه.”^(۸)

د نږه پښتو لغتونو په برخه کې هم دغه ناولونه د پام وړ دي او زیاته زېرمه یې په خپلو پاڼو کې خوندي کړې ده. ناولونه په پای کې د داسې زېرمو یو لړلیک (فهرست) هم راغلی دی چې معناوې یې ورته کښل شوي دي.^(۹)

لکه چې مخکې مو هم اشاره ورته وکړه، نور محمد تره کي لنډې کيسې او ناولونه په افغانستان کې د پښتو کيسه ليکنې په تاريخي مطالعه کې له دې امله هم د پام وړ ځای لري چې د متن او محتوی له پلوه ځانگړي فکري— سياسي جريان ته مختص شوي دي. په دې معنا چې د شمېر له پلوه له ډېرښت سره په څنگ کې د محتوی له پلوه هم خپل خصوصيات لري او د هغه وخت د پښتو داستاني ادبياتو له نورو ډېرو نمونو سره توپير پکې ليدل کېږي. يو ځل بيا هم په لنډيز سره د دغو آثارو ځينو ځانگړنو ته تم کېږو:

— په دغو لنډو کيسو او ناولونو کې د پښتني کليوالي ژوند ښه تصويرگري شوې ده. دغه ژوند له ټولو خوالو او ناخوالو، خوږو او ترخو سره (خو زیاتره له ترخو سره) راسپړي او د لوستونکو مخې ته یې ږدي. په تېره بیا د کلي د ساده بزگرانو او مزدورانو په کړو وړو کې د صداقت او

ريښتينولۍ او صميميت غوره بېلگې راڅرگندوي.

په لنډو کيسو او ناولونو کې له مخکې څخه جوړې شوې کليشي په ښکاره راتر سترگو کېږي. دغه کليشي هم په پېښو او هم په کرکټرونو کې ځان راڅرگندوي.

د کلي ساده بزگران ټول تر ظلم او ناروا لاندې دي، د ټولو ژوند خراب دی. ټول ملکان، ملايان، صاحبزاده گان، خانان ظالمان وينې خښونکي، درواغجن او فريبکاره دي.

دا د ليکوال په ذهن کې له مخکې جوړې شوې کليشي دي چې يوازې نومونه يې توپير کوي او نور نو بايد ټول د سره ورته ځانگړنو لرونکي وي. له همدې کبله دغه آثار د موضوعگانو او کرکټرونو له پلوه تر ډېره سره ورته دي.

په کيسو کې په عمومي ډول، خو په ناولونو کې تريو ځايه د داستان هنري ارزښتونه، تخنيکي خواوې، اوج، غوټې او د غوټو پرانيسته او پايله په دقيق ډول نه راتر سترگو کېږي.

په دغو آثارو کې عمده پاملرنه د مضمون او فکري-سياسي محتوي لوري ته ده او خپله ليکوال هم له خپلو ليکنو څخه همدغه هدف په نظر کې لرلای دی.

م. زرین انځور

لمنليکونه او څرگندونې:

۱- اوسني ليکوال عبدالرؤف بېنوا، دويم چاپ، ۱۳۸۸هـ ش. کال، علامه رشاد خېرندويه ټولنه - کندهار. ترتيب او زياتوالی: مطيع الله روهيال (۲۲۱)م

۲- سپين نور محمد تره کی. درېم چاپ، پښتو ادبي غورځنگ - کوټه،

- ۲۰۰۹ع. (۵) م.
- ۳- اوسني ليکوال (۲۲۲-۲۲۲) م، م.
- ۴- څړه. نور محمد تره کی. درېم چاپ، پښتو ادبي غورځنگ - کوټه،
۲۰۰۹ع. (۸۷-۸۸) م، م.
- ۵- همدغه اثر. (۹۸) م.
- ۶- د بنگ مسافر. نور محمد تره کی، درېم چاپ، پښتو ادبي غورځنگ -
کوټه، ۲۰۰۹ع. (۸۷-۸۷) م، م.
- ۷- همدغه اثر. (۱۰۲) م.
- ۸- سپين. (۲۷-۲۲) م، م.
- ۹- څړه. (۴۵-۳۷) م، م.
- ۱۰- سپين. (۱۰۳-۱۰۱) م، م.
- ۱۱- څړه. (۲۳-۲۲) م، م.
- ۱۲- سنگسار. نور محمد تره کی. درېم چاپ، پښتو ادبي غورځنگ -
کوټه، ۲۰۰۹ع. (۹-۸) م، م.
- ۱۳- همدغه اثر. (۵۳-۵۲) م، م.
- ۱۴- څړه. (۵۱-۵۰) م، م.
- ۱۵- سنگسار. (۷۳) م.
- ۱۶- څړه. (۲۱) م.
- ۱۷- سپين. (۲۲) م.
- ۱۸- همدغه اثر. (۳۲) م.
- ۱۹- وگورئ: د نور محمد تره کي د ټولو ناولونو وروستي مخونه

د طلعت بېگ مصدا فف د دکتورا تيزس
ژباړونکي دکتور شاه زار لېوال

د سريزي پر ځای

د مسکو د دولتي پوهنتون د آسيا-افريقا انستيتوت د
ايران-افغانستان په څانگه کې قرغز افغانپوه طلعت بېگ
مصدا فف د نور محمد تره کي پر آثارو د خپلې دکتورا
تيزس ليکلی دی. زموږ په اند د ښاغلي طلعت بېگ
مصدا فف د دغه اثر لنډيز به د ارواښاد نور محمد تره کي
دلنډو کيسو په سريزه کې يو ښه پيل وي.

د پلټنې ارزښت:

په پښتو ژبه کې د ناول ژانر، د هغه د پيداينست تاريخ،
د پرمختيا لارې، دوديز اړخونه او ځانگړتياوې په نننۍ
افغانپېژندنه کې تر اوسه پورې نه دي خپرل شوي. داسې نه
چې د افغانستان ټول ادبيات د ختيځ د نورو هېوادو په
پرتله لږ لوستل شوي دي، خو د دغه موضوع د پلټنې
چارې د گوتو په شمار تر سره شوي دي. د يادولو وړ ده چې
د افغانستان د کلاسيکو او يا ننني ادبياتو په څېړنه کې
روسي پوهان لومړي دي. که څو لسيزي دمخه بهرنيو

پوهانو (د چکوسلواکيا دوکتور ايرژي بيچکا او نورو) زموږ د علاقې وړ موضوع په باره کې يو څه چارې ترسره کړې دي، خو د وخت په تېرېدو سره د دوی لېوالتيا کمزورې شوې او له منځه تللې ده. په هر حال که په لوبديځ کې په وروستيو لسيزو کې په دغه برخه کې څه پلټنې شوي هم وي، د هغو په باره کې موږ کوم څرک نه دی ترلاسه کړی.

د افغانستان له کلتور، په تېره بيا له ادبياتو سره د شوروي افغانپوهانو لېوالتيا په ۱۹۴۰-۱۹۵۰ کلونو کې رامنځته شوه او د ۱۹۶۰-۱۹۸۰ کلونو په اوږدو کې پخپدو ته ورسېده. په دغه موده کې د دواړو هيوادونو د خلکو تر منځ اقتصادي او کلتوري اړيکې ډيرې ټينگې شوې او شوروي افغان پېژندنې هم چټکه پراختيا وموندله خو د ۱۹۷۸ کال له اپريل راهيسې او ورپسې بيا افغانستان ته د شوروي لښکرو لېږلود دغو دوو هيوادو تر منځ اړيکې کړکيچنې کړلې. څه د پاسه شل کاله کېږي چې کورنۍ جگړه روانه ده، په ۱۹۹۲ کال کې د چارو واگې د مجاهدينو لاس ته ورغلې، ورپسې په ۱۹۹۲ کال کې د «طالبانو غورځنگ» بري ته ورسېد چې هغوی بيا نوي ترتيبات ټينگ کړل، دغو ټولو تحولاتو د دواړو دولتونو د خلکو تر منځ د اړيکوله پراختيا سره نه يوازې مرسته و نه کړه، بلکې کلتوري تبادله او راشه درشه په ټپه ودرېده.

د افغانستان د معنوي ژوند د علمي پلټنو پيماني په

ځانگړی ډول د ادبياتو په برخه کې خورا لږې شوې او يوازې په دغو وروستيو وختو کې د حالاتو د بدلون هيلې راڅرگندې شوې دي.

د افغاني ادبياتو اړوند ځينې څېړنې چې آن په هغه کړکېچن دوران کې هم ترسره شوې دي په گټورتوب او ارزښت کې يې هيڅ شک نشته، خو دغه پلټنې ډېرې لږې ترسره شوې دي چې البته نه شي کولی د دغه پراخ ډگر ټول اړخونه په غېږ کې ونيسي. نو ځکه کولای شو ووايو چې په پښتو ژبه د نشر ليکنې ژانر او په ځانگړي ډول د ناول په برخه کې آن د روسيې افغانپوهانو هم د نورو په څېر خورا لږ کار کړی دی. خو دغه ژانر چې د شلمې پېړۍ په نيمايي کې د نورو ژانرونو سره جوخت په پښتو ادب کې منځته راغلی دی او د لومړني ژوندانه ځانگړتياوې لري، د علمي څېړنې د زياتې پاملرنې وړ گڼل کېږي. د پښتو ناول په خپل ژانري جوړښت کې د ودې پېچلې لاره وهلې ده، د تېر وخت د مروجو ادبياتو او فولکلور پر بنسټ رامنځته شوی دی، چې د گاونډيو ادبياتو لکه (اوزبکي، ترکمني، تاجکي، په ډير روښانه ډول د فارسي) او په دري ژبه خپرو ادبياتو تر اغېزې لاندې يې پرمختيا او پراختيا موندلې ده. خو سره له دې يې خپلې ځانگړتياوې خوندي ساتلې دي.

د ژانر په توگه له رمان او لنډې کيسې څخه د ناول توپير په دې کې دی چې په ادب پېژندنه کې لږ څېړل شوی دی.

يو ازې د ګوتو په شمير ځانګړې پلټنې شته، چې د ناول ځانګړتياوې يې څېړلې دي. ناول ته آن د ادبياتو په تيوري او د هغو د منځته راتلو په عمومي تاريخي آثارو کې هم خورا لږ ځای ورکړل شوی دی. د ناول د پيدايښت او ودې په باره کې آثار د نورو ولسونو په ادبياتو کې (البته د روسيې ناول استثنا بلل کېدای شي) هم ډېر لږ دي. هغه څه چې په پښتو ادب کې د ناول د ژانر په پيدايښت او تاريخ پورې اړه لري، نو ويلاى شو چې دغه شان څېړنې په نننۍ افغان پېژندنه کې نه تر سترګو کېږي.

له استثنا پرته د ادب پوهنې په ټولو هغو آثارو کې چې په يو يا بل ډول په پښتو نثر پورې اړه پيدا کوي او همدارنګه په ټولو لارښودو معلوماتي خپرونو کې هر ورو د نور محمد تره کي له نامه څخه يادونه شوې ده. الف. س. ګېراسيمووه او ګ. ف. ګېرس ليکي چې: "نور محمد تره کي په رښتيني ډول د نوي نسل ليکوالو په منځ کې لومړی ځای لري".

دا څېړونکي د ليکوال د نوښتګرې ځيرکتيا يادونه کوي او د افغاني ادب پر راتلونکې وده دده د آثارو اغېزې څرګندوي، دده د آثارو له خپرېدنې را وروسته (د نوې لارې) پرانيستلو، د کيسې او ناول ژانر د منځته راتلو په باره کې معلومات ورکوي. د نور محمد تره کي د وخت او د هغه نه دمخه د نوښتګرو ليکوالو د (معنوي) ارزښتونو د څېړنو په پايله کې تر لاسه شوې نتيجه چې دا څرګندوي چې د

نثري ناول ژانر د هغه په ننني مفهوم موجود نه و. راټول شوي شواهد داسې ادعا کوي چې ادب پوهان په غير مستقيم ډول نور محمد تره کی د پښتو ناول د بنسټ ايښودونکي په توگه پېژني. خو تر اوسه پورې داسې ځانگړې پلټنې نه دي تر سره شوې چې د يادې موضوع په باره کې د تائيد يا رد وروستۍ پايله په لاس راکړي.

د مسئلې د څېړنې تاريخ:

د روسيې د افغان پېژندنې په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره گ. ف. گيرس (په پښتو ژبه معاصر ادبي نثر) تر سرليک لاندې په خپل مونوگراف کې د نور محمد تره کي نوبت ته پاملرنه کړې ده، چې په ۱۹۵۸ کال کې خپور شوی دی. ليکوال د دغه اثر په وسيله د لومړي ځل لپاره د هغه وخت د پښتو ژبې د بېخي ځوان ليکوال د غولنډو کيسو (بې تربيتۍ زوی)، (د غوايي لاندی) او (دادی خدمت) ته د روسي لوستونکو پام را اړولی دی. د هغو محتويات يې څېړلي، تشریح کړي او د دغو آثارو د بېگنو او نیمگړتياوو په باره کې يې خپل ځاني ارزښتونه په گوته کړي دي او د نور محمد تره کي له خوا د کارول شوي ادبي ژبې سپېڅلتياوې يې ښودلې دي.

الف. س. گراسيمووا او گ. ف. گيرس گډې څېړنې کړې او پنځه کاله وروسته د (افغاني ادبياتو لنډ تاريخ) په نوم خپرې شوې دي، چې په هغه کې نور محمد تره کی د

لومړني ليکوال په توگه نه، بلکې په پښتو ژبه کې د نوميالي نثر ليکونکي او ماهر افغاني ليکوال په توگه روسي ژبو لوستونکو ته ورپېژندل شوی دی. دا د تعجب وړ نه ده چې دغه دوه آثار يوله بل نه په دومره لنډ واټن کې خپاره شول او نور محمد تره کي وکولی شول چې يو شمېر لنډې کيسې او ناولونه نور هم وليکي، چې دغه کار نوموړی د افغانستان د نامتو نثر ليکونکو په ډله کې ورشامل کړ. د الف. س. گيراسيمووا او گ. ف. گيرس په گډوډ خبرنو کې د ليکوال لنډ ژوندليک، د ده آثار او د هغو ځانگړتياوې او د نوښت اړخونه ښودل شوي دي. د کوچني شکل آثارو په باره کې مؤلفين د سوژيتي چلندونو بربنډوالی، د انځورونو او خبرو او آن د اتل د ځانگړتياوو نشتوالي ته گوته نيولې، چې دا يادغو آثارو ته زيات اوچتوب او ياله حده زيات احساسيتوب وربخښي. خود (بنگ مسافري) ناول په کره کتنه کې بې له شکه د ليکوال مهارت، لوړتيا او د نوموړي په نوښت کې د رياليزم تمايلات په گوته کوي.

زموږ په نظر د نور محمد تره کي د نوښتگرۍ په باره کې خورا غوره کار تر همدانن ورځې پورې د الف. س. گيراسيمووا (په پښتو ژبه د افغانستان ادبيات) په نوم اثر دی، چې په ۱۹۸۲ کال کې خپور شوی دی. په هغه کې د ليکوال د نوښتي لارې غوره مهالونه، د ده ليکوالي مهارت پرمختيا او پياوړتيا په ۱۹۴۰ کې د (بې تربيته

زوی) له لنډې کيسې نه بيا د نوموړي د درو نورو آثارو ("د بنگ مسافري" - ۱۹۵۸ کال، "سپين" - ۱۹۵۸ کال او "خره" - ۱۹۶۱ کال) ناولونو د خپرېدو پورې شارل شوي دي. د هريوه د مهال کره کتنه، غښتلې او کمزورې خواوې او په خپله د ليکوال د انځورونې نوښت، که د موضوع په برخه کې دی او يا هم غوره شوو ادبي چلندونو او لارو په ډگر کې دی، د الف. س. گيراسيموواله خوا ښودل شوی دی. څېړونکې د پښتو ژبې په عمومي ادبي هينداره کې د ليکوال داسي ريالستي نوښتي اړخونو ته زياته پاملرنه کړې ده چيري چې نور محمد تره کی ځای لري.

په ۱۹۶۹ کال د (بنگ مسافري) په هکله په چاپ شوو

مقالو کې

ک. الف. ليبيديف د لومړي ځل لپاره دا خبره څرگنده کړه چې په پښتو ژبه د معاصر ناول ليکنې بنسټ ايښودونکی نور محمد تره کی بلل کېږي. په دغو مقالو کې د ليکوال ژوندليک (بيوگرافي) او د نوموړي د ناولونو کره کتنه کښل شوې ده. ک. الف. ليبيديف په روان ادبي بهير د نور محمد تره کي خدمتونه نه هېرېدونکي گڼي او په پښتو ادب کې يې د ناول د ژانر بنسټ ايښودونکی بولي.

علمي نوښتوب (پوهنيز نوی والی):

په وروستيو لسيزو کې د ختيځ ادب پېژندنې په لړ کې د آثارو د شکل او محتوا په برخو کې کره کتنې ته

زياته پاملرنه کېږي. د معاصر نشر ليکنې د انځورگرۍ لارې خپرني په ترڅ کې خپرونکو په غوره ډول د واقعیتونو د انځورولو لپاره د ليکوال هڅې ستايلي دي. دغه خبره د پراخ مفهوم په توګه کارول شوې ده، چې هم د نړۍ پېژندنې روزنيز او هم د تنويري رياليزم او همدا رنگه د بحراني رياليزم لارې - چارې په غېږ کې نيسي. د دغو ليدنو بنسټيز توپيرونه سره بېل کړل شوي نه وي.

دا ښکاره ده چې په ننني پړاو کې د نړيوالو ادبياتو پرمختيا له يوې خوا او د ادبيات پېژندنې پوهې پرمختګ له بلې خوا د خپرونکو دا ډول انګېرنې د قناعت وړ نه بولي. په اتيايمو کلونو کې د لومړي ځل لپاره داسي آثار رامنځته شول، چې په بشپړ ډول يې نوښتي ميتودونو او يا ځانګړي خواوې کره خپرلي دي خو لکه چې پورته وويل شوه دا ډول پلټنې تر اوسه پورې ډېرې لږې شوي دي او د پښتو ادب پېژندنې په لړ کې بېخي نشته.

د دغه دوکتورا د تيزس د ليکنې لپاره شوي پلټنې د روسيې او نړيوالې افغان پېژندنې آثارو په تاريخ کې لومړنۍ کار دي، چې په ځانګړي ډول په پښتو ژبه کې د ناول د ژانر پيدايښت او وده بيانوي. په روسي ادب پېژندنه کې د نامتو افغان نشر ليکونکي نور محمد تره کي د نوښت، د ادبي چلند مشخصات، ځانګړي رياليسټيک ميتود، دوديز او د نوښتګرۍ نوي ځانګړتياوې په بشپړه توګه خپرل شوي دي.

تحقیقاتي موضوع:

د نور محمد تره کي نثري ادبي آثار د خپرنې اساسي موضوع ګرځېدلې ده. په پښتو ادب کې د دغو آثارو ځای همدا رنگه په نړيوالو او ختيځو ادبياتو کې د رامنځته شوي ناول ليکنې وده او پرمختيا او په ځانګړي ډول د دودونو له مخې پښتنو ته ورته او نژدې اولسونود ادبي بهير پرمختيا د خپرنې بله موضوع ده.

د نثري ژانر په توګه د ناول ژوره هراړخيزه خپرنه د هغه ځانګړتياوې، چې د منځني شکل ادبياتو ناول ليکنې مشخصات جوړوي، د منځني او نژدې ختيځ د يو شمېر هيوادو د خلکو په ادبياتو کې د دغه ډول ژانر پيداښت او همدا رنگه په دغه ډګر کې د نور محمد تره کي د نوښتي ميراث خپرنه د تحقيقاتو اصلي دندې ګڼل کېږي. په دې اړوند کولی شو څو ټاکلي دندې په دا ډول بيان کړو:

د نړيوالو ادبياتو په تاريخ کې د ناول د ژانر د رامنځته کېدو او د ناول د ژانر د ځانګړتياوو تيوريکي ثبوت پر بنا موضوعات داسي خپرل کېږي:

- له نور محمد تره کي څخه مخکې د پښتو ژبې په

ادب کې د ناول د ژانر د پيداښت د تاريخچې لنډه شننه.

- د نور محمد تره کي د نوښتي لارې خپرنه.

- د ناول د ژانر په توګه د نور محمد تره کي (د بنگ

مسافري)، (سپين)، (څړه) او (سنگسار) د آثارو

تحقيقات او خپرنه.

د دوکتورا د تیزس د دفاع لپاره غوره مواد په لاندې ډول وړاندې کېږي:

۱. ناول د نثر د ژانر په توګه خپلې جلا ځانګړتیاوې لري. په افغاني ادبیاتو کې د نور محمد تره کي په شان شخصیت له هغه نه مخکې په پښتو ادب کې د ناول د ژانر د ننني مفهوم په توګه رامنځته شوی نه و. د نور محمد تره کي (د بنگ مسافري)، (سپین) او (سنگسار) آثار د ادبي ژانر په توګه د ناول بشپړې ځانګړتیاوې لري. له دې کبله نور محمد تره کي د پښتو ژبې د معاصر ناول لیکنې د بنسټ ایښودونکو په ډله کې راتلی شي.

علمي ارزښت:

د دغو پلټنو پایلې کېدای شي په راتلونکي کې د پښتو ادب او افغان پېژندنې په چارو کې وکارول شي. دغه پایلې د پښتو ادب تیوري او تاریخ بشپړوي، چې کېدای شي د نژدې او لیري ختیځ ادبیاتو په ډګر کې د مونوګرافونو، درسي کتابونو او لکچرونو لپاره وکارول شي.

د دوکتورا د تیزس تصدیق:

د څېړنو غوره تیزسونه په دغو څېړنو کې خپرل شوي

دي:

د ټول شوروي ښوونځي ښوونځي د ځوانو ختيځ پوهانو تيزسونسو مجموعه په لومړي ټوک کې د "نور محمد تره کي د نوبتي ميتودونو په باره کې"، پنځمه خپرونه، په ۱۹۸۹ کال کې د شوروي سوسيالستي جمهوريتونو اتحاد د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې انستيتوت تحقيقاتي مقالې، چې "نور محمد تره کي په پشتو ژبه د ناول د ژانر بنسټ ايښودونکی دی" او د "نور محمد تره کي په آثارو کې نوبتي چلندونه" چې په "د ختيځ خلکو دودونه او رواجونه" نومې مجموعه لومړۍ خپرونه په بشکېک کې د ختيځو ژبو او کلتورونو انستيتوت له خوا په ۲۰۰۰ م کال کې خپرې شوي دي.

پر دغه تيزس د م. و. لومونوسوف په نوم د مسکو د دولتي پوهنتون د آسيا او افريقا د انستيتوت د اېراني ژبو په څانگه کې بحث او دفاع شوې ده.

د تيزس ساختمان:

تيزس سريزه، څلور برخې (فصلونه)، پايله (اختتاميه) او يوه ضميمه لري، چې په هغې کې د نور محمد تره کي د آثارو بشپړ ليست او کتابتون ښودل شوی دی او څه د پاسه سلو کتابونو نومونه په روسي، پښتو او اروپايي ژبو کښل شوي دي.

د تيزس په سريزه کې د مضمون ارزښت، د پلټنې موضوعاتو او موخې (هدفونو) د تيزس د کار، ميتودیکو

بنيادونو، علمي نوښت، د مسئلې څېړنې د تاريخ او د تحقيقاتو کاري (عملي) ارزښت په باره کې خبرې شوي او همدارنگه د تحقيقاتو غوره موخې (هدفونه) او مسئلې ټاکل شوي دي.

لومړۍ برخه (فصل): "د ناول ژانر او په نژدې او منځني ختيځ هيوادونو کې د هغه رامنځته کېدل" په نوم يادېږي. لومړنۍ پروګراف "ناول او د ادبي ژانر دور" نومېږي، چې د ناول د ژانر تيوريکي مسئلې څېړي. په هغه کې د ناول د ننني ادبپوهنې له خوا منل شوی تعريف او د دغه ژانر غوره داسې ځانګړتياوې ښودل شوي دي چې د هغه له نورو ژانرونو لکه رومان، کيسې او داسې نورو څخه په پرنسپي توګه بېلوي.

- ناول د منځنۍ کچې (حجم يې ټاکلی نه دی) ادبي ټوټه ده، چې نه دومره ستره او نه ډېره کوچنۍ وي.
- ناول د معمول له مخې يو لوری لري، چې ټولې خبرې د يوازيني سړي په ګرد چاپېره يعنې د اصلي اتل پر سر روانې وي.

- خوله کيسې نه د ناول توپير د دی چې په ناول کې د څو تنو کارونه بيانېږي.
- په ناول کې د پېښو لړۍ د هغو د پېښېدو په ترتيب ښودل کېږي.

- په ناول کې د اتل د شخصيت د پرمختيا او بدلون خوځندتوب (ديناميک) د ليکوال له خوا نه ټاکل کېږي، بلکې

هر و مړو په خپله د ناول د اتل په وسيله ښودل کېږي.
- د ناول يوه غوره او ځلانده ځانگړتيا د هغه کلتوري -
تاريخي وضعي انځور دی، چې پکښې دا ډول پېښې تېري شوي
دي.

په دغه پورگراف کې د ژانر په توگه د ناول راز راز
تيوريگانې بيان شوي او د ناولونو يو څو موجود ډولونه
ښودل شوي دي.

دويم پروگراف "د نړۍ د ادبياتو په تاريخ کې د ناول د
ژانر پيدايښت" نومېږي، چې د اروپا او امريکا په
هيوادونو کې دغه ژانر د منځته راتلو تاريخ بيانوي. داسي
پايلې ته رسېږي، چې ناول د ننني ژانر په توگه په اتلسمه
پېړۍ کې په فرانسه کې منځته راغلی دی او د اتلسمې په
پاي او نولسمې پېړۍ په سر کې روسي ادب ته ولېږدېدی،
چې لومړۍ زده او ورپسې وکارول شو. بيا يې د پرمختيا
پېچلې خو په زړه پوري لاره يې ووهله. د شلمې پېړۍ په
پيل کې د لوېديځ په نننيو ادبياتو کې د ناول ژانر خورا
زيات رواج وموند.

دريم پروگراف "په نژدې او منځني آسيايي هيوادو کې
د ناول ژانر منځته راتگ ډېر وروسته په شلمه پېړۍ کې
اتهکل کوي. ويل کېږي چې دغه ژانر د ختيځ ادب ځانگړتيا
نه لري دلته څرگند دويم ځای لري (يعني د لوېديځ تر اغېزې
لاندې راغلی دی)، د لومړۍ برخې په دريم پروگراف کې د
هغو خلکو په ادبياتو کې د ناول د ژانر پيدايښت بيان

شوی دی چې کلتور او ادب یې پښتنو ته ورنژدې دی او د چا ادبیاتو چې پر پښتني ادب اغېزه بندلې ده دغه فارسي-تاجیکي ادبیات دي، چې په افغانستان کې په فارسي او دري ژبو خپاره شوې دي او یا هم د اوزبک او ترکمنو اولسونو ادبیات.

دویمه برخه (فصل): په پښتو ادبیاتو کې د ناول ژانر د پیدایښت تاریخچه او ځانګړتیا بیانوي. لومړی دا چې په لنډ ډول هغه لار په ګوته کوي، چې د شلمې پېړۍ تر نیمایي پورې د پښتو نثر وهلې ده او په دغه مهال کې نور محمد تره کي د ادب ډګر ته راوتلی و او بل د دې لپاره هڅې شوي دي، چې د کلاسیک او ننني پښتو ادب غوره دوديزي برخې د دې لپاره رابرسېره کړي، چې د نور محمد تره کي د نوښت په چارو کې یو شمېر دوديزو تمایلونو ونډه هم وڅېړي. لومړی پروګراف "د پښتو نثر د پرمختیا غوره مهالونه" نومېږي. په دویم پروګراف کې مسئله په تفصیل سره څېړل شوې ده، ځکه د دغه ژانر په برخه کې له نور محمد تره کي تر مخه هم د پښتو ادبیاتو له خوا هڅې شوي دي. په دې برخه کې د پښتو ادب ټوله هغه نامتو آثار په لنډ ډول کتل کېږي، چې د شلمې پېړۍ تر ۱۹۵۰ کلونو پورې منځته راغلي دي او د ناول ژانر په ډله کې شمېرل کېدای شي، لکه د برهان الدین کشکي "پټه مینه"، د محمد رفیق قانع "دوه مین وروڼه"، د عبدالرؤف بېنوا "د وطن مینه" د غلام رحمان جرار، د محمد نادر ایوبي

"سپين او مرغلره"، د محمد دين ژواک "د توان وروستی شپه" او د غلام غوث خيبري تاريخي ناولونه خپرل شوي دي. د دغو آثارو بېلوونکي ځانگړتياوې، نښگنې او نيمگړتياوې بنسټول شوي دي، چې زيات شمېر يې دومره هنري ارزښت نه لري.

د دغه فصل په پايله کې داسې نتيجې ترلاسه کېږي، چې په پښتو ادب کې د ناول د ژانر د پرمختيا لاره په دري-فارسي او همدارنگه د منځني آسيا د نورو اولسونو په ادبياتو کې د دغه شان ژانر له پيدايښت او پرمختيا سره زيات ورته والی لري. د ټولو يادو شوو خلکو په فرهنگ کې ناول ډېر وروسته (په شلمه پېړۍ کې) رامنځته شوی او د ادبي ميتود له مخې د لوېديځ تر څرگندې اغېزې لاندې راغلی، ريالستي او تنويري خصلتونه يې سره گډ شوي او د پرمختيا چټکه لاره يې وهلې ده. که څه چې د نور محمد تره کې د آثارو څخه دمخه ليکل شوو پښتو ادبياتو کې د ناول ژانر لپاره هڅې شوي دي او د دغه ډول ادبي ژانر د راتلونکي ودې لپاره زمينه برابره شوې ده، خو له پورته يادو شوو مؤلفينو له ډلې نه يو هم په دې نه دی بريالی شوی چې دغه ژانر پوره خپل او وکاروي.

دريمه برخه (فصل): "نور محمد تره کی ليکوال او سياستوال دی". په دغه برخه کې د لومړي افغاني پياوړي ليکوال بيوگرافي او د هغه د نوښتگرۍ لار په هراړخيز ډول بيان شوې ده. د بيوگرافي-لومړۍ پروگراف د

"نور محمد تره کي د ژوند لاره" نومېږي.

دویم پروګراف "د نور محمد تره کي کيسې" نومېږي، چې د نوموړي د نوښتګرۍ د کوچني ژانر آثار پکښې خپرل شوي دي. په دغه ځای کې د لیکوال د نشر لیکنې د نوښتې لارې د پرمختیا تاریخ له لومړني ساده آثار (بې تربیته زوی) (د ۱۹۴۰ کال چاپ) له کيسې نه نیولی بیا تر هغو پیاوړو او ژورو آثارو پورې خپرل شوي دي، چې د شلمې پېړۍ د پنځوسمو کلونو په پای کې خپاره شوی دی. لاد لومړنیو ساده کيسو په آثارو کې د لیکوال د نوښتي میتود غوره ځانګړتیاوې څرګندې برېښي. د نمونې په توګه د مستندتوب، د پوهېدو وړتوب، د ژبې او هم د بیان له مخي د ورځپانې مقالې ته نژدې والی، د نومونو، خبرو، خویونو، ادبي ټوټو او انځورونو، د زیات شمېر رقمونو د راوړلو او داسي نورو شتوالی یادولی شو. محققین د همدغو ځانګړتیاوو پر بنیاد د نور محمد تره کي لومړني آثار که نیمګړتیاوي لري، خو ښېګڼي هم لري.

نور محمد تره کی په پښتو ادبیاتو کې لومړی لیکوال دی، چې د بزګرانو ژوند ته یې پام اړولی دی او د افغانستان د غریبانو د ژوندانه کې اوونه یې په رښتونې او پوهېدنې وړ ډول انځور کړي دي. که د دغو آثارو له نیمګړتیاوو تېر شو، د نوموړي کيسې په رښتیا سره ریالیستي آثار بللی شو. خو دا هم بې له شکه د یادولو وړ ده چې دغه آثار د رښتیني ریالیزم پوځوالی نه لري، ځکه

چې په هغو کې تنويري برخه شامله شوې ده. مگر بيا هم نور محمد تره کي مخکيني آثار د پښتو ادب په پرمختيا کې ټاکلې ونډه لري. پر لوستونکو يې زياته اغېزه وښودله او د افغانستان د کلتور د تاريخ په پرمختيا کې يې زيات رول ولوبولو. دا خبره هم د تيزس ليکوال او هم نور روسي محققين تاييدوي.

څلورمه برخه (فصل): په دغه برخه کې د نور محمد تره کي ځانگړي ناولونه لکه (د بنگ مسافري)، (سپين)، (خړه) او (سنسگار) خپرل شوي دي. د ادبي ژانر په توگه د هريوه ناول ځانگړي مشخصات په تفصيل سره تحليل شوي دي.

د نور محمد تره کي لومړی ناول (د بنگ مسافري) په ۱۹۵۸ کال چاپ شوی دی. ناول د هغه د اتل ځوان بزگر بنگ په نوم بلل شوی دی، چې د مجبوريت له مخې له خپل کوره وتلی او د مزدوري لپاره ښار ته تللی دی. منی و، چې له خپل کلي وووت او له کاروان سره ښار ته روان شو. ژمی يې په کندهار کې تېر کړ. لومړۍ ورځې مزدور وبياد نساجي په فابريکه کې کارگر شو او وروسته د بډای په کور کې نوکر شو. پسرلي ته بيرته خپل کلي ته راستون شو.

د دغه کتاب يوه غوره ښېگڼه دا ده چې ليکوال د هغه وخت افغانستان ټولنيز انځور د پربډای او رازراز ښودلی دی. د الف. س. گيراسيمووا د وينا له مخې چې وايي: "نور محمد تره کي په دې بريالی کېږي، چې ټوله

افغاني ټولنه په زغرده له زياتو خوارو نيولي بيا تر لوړو
قشرونو پوري پوره انځور کړې.

بزگران، کوچيان، ملايان، ملکان او خانان،
سوداگران، داړه ماران، کارگران، مزدوران، د کارخانو
خاوندان او د دوی د کورنۍ غړي، د بډايانو په کورونو
کې نفر خدمتان، دروښانفکرانو استازي، دغه ټولي ډلې
او د دوی خبرې د ناول په پاڼو کې د لوستونکو مخ ته
ودرېږي. يو چاته يوازې اشاره شوې ده، ځينې نور په
تفصيل سره په رياليسټيک ډول بيان شوي دي. خو
ليکوال دغو ټولو ته په يو ډول نه يو ډول پاملرنه کړې ده. په
هغو کې يو شمېر ډلې لکه کارگران او کوچيان د لومړي
ځل لپاره ياد کړي شوي دي. د دغه بله بېلوونکې نښه داده
چې په هغه کې د لومړي ځل لپاره د اعتصابونو او مظاهرو
بيان شوی دی.

د (بنگ مسافري) کتاب ژوره ملي بڼه لري. ليکوال د
افغانانو دودونه، د دوی کالي، د هستوگنې ځايونه، د
ژوندانه نور زيات شمېر واقعيتونه او همدارنگه د ناول د
اتل د کړو وړو داسې اوضاع ښودلې ده چې هغه ته ملي
رنگ بخښي.

د دغه کتاب د بېلېدونکو ځانگړتياوو په شمېر کې د
يادولو وړ خبره داده چې په ساده او روانه ژبه کښل شوي
دي، جملې يې لنډې او روانې دي. د ختيځ ادب پر خلاف
پېچلې او کړلېچنې خبرې نشته چې بې له شکه دغه د

نور محمد تره کي د نوښتي ميتود بدعت (نوی والی) بلل کېږي.

خپرونکي د نور محمد تره کي بل نوښتي برياليتوب دا بولي چې ده هڅه کړې چې بيان ته ژوندی او ريالستيک خصلت ورکړي البته د ليکوال دا ډول هڅه لا پوره نه گڼل کېږي او (د بنگ مسافري) کتاب په هيڅ ډول ژور روحياتي اثر نه بلل کېږي، خود اصلي اتل د جوړوني دينامیک د ټول ناول په کښلو کې په بشپړه او ژوره توگه شوی دی.

لوستونکو ته بنگ د ناول په پيل کې ساده او کمکی کليوال ځوان ښودل کېږي او د کيسې په پای کې هغه داسې رسېدلي شخصيت ته اوچتېږي، چې د راتلونکي روښانه ارمان لپاره مبارزه کوي خو هغه ته د ليکوال له خوا دغه شان ښه دومره د انځورگرۍ په وسيله نه ده ورکړل شوی، لکه څومره چې د بنگلا د ارزښتونو او اندونو په وسيله جوړه شوې ده. دا خبره په اختتاميه ليکنه کې ښه څرگنده ښکاري، چې په ۱۹۷۸ کال کې خپره شوې ده. دغه شان اختتام د ناول ليکنې منطقي بشپړتيا نه، بلکې يو ډول ايدیولوژيکي بلنه (شعار) برېښي.

د اصلي اتل د دغه شان خپرې دا ځانگړتياوې د عمومي دندو په وسيله پوره تشرېح کېږي د گيراسيمووا په وينا بنگ د ليکوال لپاره د ده د پخوانيو کيسو (آثارو) د نورو اتلانو په شان يو فرد نه دی، بلکې داسي ټولنيزه خبره ده.

چې د ده (د ايدیالي غږ او چمتووالي) رول هم لوبوي. محققين دغه ناول په ټولنيزه برخه کې د افغاني نشر خورا مهم آثار بولي. الف. س. گيراسيمووا ليکي، چې: "په افغاني ادبياتو کې دغه شان بل اثر نشته، چې د افغاني ټولنې د لوستوالو قشرونو په منځ کې يې د انقلابي-ديموکراتيکې اندېښنې په راپارولو کې يې دومره مهم رول لوبولی وي".

خو ځلې د څېړونکو لخوا (د بنگ مسافري) زيات رياليسټيک خصلتونه په گوته شوي دي، خو روزنيز ټکی هم پکښې سته، چې د تنويري ادبياتو مشخصه جوړوي. تصادفي نه ده، چې د دويم چاپ په سريزه کې راغلي دي، چې ناول د دې لپاره کښل شوی دی، چې "ځوانانوته له طبقاتي جغنه د ژغورنې لاره وښيي او په ټولنه کې طبقاتي شعور راويښ کړي".

هيوادوالو (د بنگ مسافري) د پرلوړ ارزيايي کړۍ دی. افغاني ليکوال محمد دين ژواک د هغه رياليزم په گوته کوي او وايي چې په هغه کې د افغاني ټولنې د ژوندانه ټول اړخونه انگازې کوي، دی او حبيب الله تېری ليکی، چې د دغه ناول په ليکلو سره نور محمد تره کي له خپل وخت نه مخکې شو.

د څېړونکو د ا نظردی چې (د بنگ مسافري) د نور محمد تره کي د ليکوالۍ مهارت د پرمختيا ښکارندوی دی. خود دغه کتاب ځينو نيمگړتياوو ته هم

گوته نيسي. د مثال په توگه په ناول کې د دويم رول لوبوونکو کسانو تثبيت او بنودلو ته لږه پاملرنه شوې، چې د ژوندي کرکتر لرونکو په توگه رول نه لوبوي، بلکې د (فعالو خپرو) يو ډول سمبول جوړوي، چې د ټاکلي اندېښنې پېټۍ وړي. د الف. س. گيراسيمووا او گ. ف. گيرس په نظر "سره له دې چې ټيپيکو اوضاعو په انگازه کولو کې زيات برياليتوبونه د ليکوال په برخه شوي دي، خو ناول د دغه نيمگړتيا لرلو له مخې د پرله پسې رياليسټيکو آثارو په توگه نه شي گڼل کېدای".

که دغه کتاب ځيني کمزوري خواوې لري، خو د ښېگڼو شمېر يې زيات دی، لکه د واحد سوژيت لاره، د تاريخي مهال سره سم د پېښو بيان، د اصلي اتل د کرکتر د پرمختيا دينامیک، د دويم رول لوبوونکو کسانو د شمېر زياتوالی، د کلتوري-تاريخي حالاتو رښتونی او ژور انځور، د کتاب د متن منځنۍ کچه او هم د بنودل شوو پېښو منځنۍ پندوالی د دې ښکارندوی دی، چې د نور محمد تره کي (د بنگ مسافري) کتاب د کلمې په ننني مفهوم د ناول د ژانر په ډله کې وشمېرل شي.

د نور محمد تره کي دويم کتاب د (سپين) په نوم دی، چې په همدغه ۱۹۵۸ کال کې خپور شوی دی. د کتاب موضوع د کورنۍ د مشر له مړينې څخه وروسته د زيات شمېر ميراث خوارو تر منځ د شتمني وېش دی، چې د اصلي اتل په توگه د هغه مشر زوی منفي رول لوبوي. د ده

خېره بدلون نه مومي، د مخکنې کتاب د اتل بنگ پر خلاف د سپين شخصيت د کيسې تر پايه پوري بدلون نه مومي او وده هم نه کوي. سپين د کيسې له پيل نه تر پايه پورې هماغه شان چالاک، درواغجن، غولوونکی او ظالم پاتې کېږي او بس.

د کليوالي ټولنې د نورو درو تنو لکه خان، پير او ملاد خېرو تر منځ بېلتون دومره زيات نه ښکاري. ملا په ښکاره ډول د ناوړه خدمتگار په توگه غندل شوی دی، داسي درواغجنې او غرضي روحاني خېرې جدي انتقاد شوی دی، چې د شريعت احکام د فساد او ستم وسيلې گرځوي.

د بزگرانو په اړوند هم د پرنسيب له مخې ځينې نوي عناصر ځای کړل شوی دی. په ناول کې ډله ييزي او هم ځينې انفرادي خېرې يوازې د مظلومي طبقې د استازو په توگه نه، بلکې د رښتوني شخصيت په توگه تبارز کوي، چې ښېگڼې او نیمگړتياوې لري او يوازې عمومي ټولنيزې ځانگړتياوې نه لري.

د ناول په کرښو کې د بزگري پاڅون وېره هم بيان شوې ده. سپين د دغه پاڅون يادونه کوي او ډارېږي او همدارنگه خان او ملا هم په دغه باره کې اندېښنه ښودلې او څو ځلي يې د بزگرانو د پاڅون يادونه کړې دي.

د نور محمد تره کې د (سپين) په نوم ناول ښکاره ټولنيز خصلت او ژور انتقادي اړخونه لري، چې د ريالستيکو آثارو ډېرې ځانگړنې پکښې سته. ځکه چې واقعيتونه په

ريښتونې او عيني ډول پکښې برېښي. په ډېرو څرگندوونو کې د ملاد کاليو په انځورولو، د ژوندانه د وسيلو، دودونو (د تدفين او تکفين مراسم، د متلونو کارول، "د څراغ شاوخوا رڼا او د څراغ لاندي ځای تياره ده") په بنودلو سره د ناول ملي لومړنۍ ژوند روښانه برېښي.

د هغو هنري ميتودونو د ځانگړتياوو يادونه هم ضروري گڼل کېږي، چې د هغو په مرسته نور محمد تره کي (د سپين) ناول کښلی دی. دلته هم لکه د (د بنگ مسافري) په کتاب کې د (تنويري رياليزم) ځانگړتياوې جوتي ښکاري. په ناول کې رښتيانۍ او رنگ شوی ريالستيک انځورونه شته، چې په عمومي توگه ناول دوديزه روزونکي ځانگړنه غوره کوي. د (سپين) په ناول کې نه يوازي د پښتو، بلکې هغې ته نژدې ادبياتو دوديزي برخې شته که چيري د فارسي ليکوال صادق هدايت د (حاجي آقا) کتاب له سپين ناول سره پرتله شي، د موضوع، د اصلي اتلانود کرکټرونو او همدارنگه د هنري وسيلو د کارولو له مخې يو له بل سره ورته والی لري.

هغه څه چې د (سپين) له ترتيب او تنظيم سره اړه لري، څرگندېږي چې دومره غښتلي نه ده. د ناول بيان په ديالوگ بدلېږي او د ليکوال يادونې ډېرې لږې دي. گيراسيمووا ليکي: "هو کې، کوم عمل هم نشته، بې پايه خبرې دي. د ټولو پېښو په هکله، چې په دغه تنگ کليوال چاپېريال کې رامنځته شوي دي لوستونکي ياد ژوندي ديالوگ له لارې

ياد اتل له خاطراتو او يا هم د ناول ليکونکي د يادونو په وسيله خبرېږي. د ناول وروستۍ پاڼې کټه مټه د نظم په څېر کښل شوي دي. عمل کوونکي سړي ټاکل کېږي، او نېغ په نېغه هغه خبرې کېږي، چې کله کله د ليکوال تشریحات هم ورسره مل وي.

د موضوع تنظيم هم يو څه کمزوری ښکاري. ناول ته د کوم يوه اتل نوم ورکول، دا انگېرنه رامنځته کوي چې هغه به مرکزي څېره وي او د اثر ټولې پېښې د هغه پر ګرد چاپېره منظمې شوي وي. خو دا بېخي دا ډول نه ده. نږدې په نيمايي خبرو کې سپين برخه نه لري. نو داسې ويل کېدای شي چې د ناول اصلي اتل ميراث دی، نه د بډای مشر زوی.

د شک نه وتلې خبره، داده چې د (سپين) کتاب خورا په ساده، ټولو ته د پوهېدو وړ، دقيقه، ځيرکه، روانه او سوچه ژبه کښل شوی دی چې دا د دغه اثر يو له غوره ارزښتونو څخه دی.

په عمومي ډول د نور محمد تره کي د (سپين) کتاب د ادبي ځانګړتياوو له مخي د نوموړي (د بنگ مسافري) له کتاب يو څه وروسته پاتې کېږي، په هر صورت په ډاډ سره ويلای شو چې په کتاب کې د ناول د ژانر د ځانګړتياوو او مشخصاتو په شته والي کې شک نه شته.

هغه څه چې په موضوع پوري اړه لري، ښکاره ده، چې يوه واحد سوژه کارول شوې ده، مګر پوره دقيقه نه ده ترتيب شوې. پېښې هغومره د يوه اتل د برخليک په

شاوخوا پراختيا نه مومي، څومره چې يوه په بله پسې د تاريخي مهال په ترتيب راغلي دي، د پېښو منځ ته راتگ په خپله له سپين سره کومې اړيکې نه لري، بلکې په هغه ميراث پورې اړه لري، چې هم خان، هم ملا او هم پير ورته سترگې نيولي دي. ويلاى شو چې دغه ناول لږ تر لږه درې اصلي اتلان لري، چې د کتاب د عمومي مفکورې انگازې پکې ښکاري او ليکوال هغه بيانوي خود دويمې درجې رول لوبوونکي څېرې پکښې لري نه دي، چې ځانگړي کرکټرونه او خصوصيات يې غوره کړي دي.

په دې کې شک نشته چې د نور محمد تره کې د ناول يوه غوره ښېگڼه داده چې په رښتيني او ريالستيک ډول هغه کلتوري - تاريخي حالات بيانوي چې پېښې پکې رامنځته شوي دي. الف. ن. فيدرووا دغه آثار دا ډول ښودلي دي چې "ليکوال له کليوالي مشرتابه نه پرده پورته کوي، او ښيي چې خانان، ملايان او ملکان او نور د شتمنوالي گډهوس لپاره په څومره مهارت سره د شريعت احکام کاروي".

د (سپين) ناول د حجم له مخې منځنۍ کچه لري، داسې برېښي چې په کتاب کې کښل شوي پېښې د څو اوونيو په موده کې راغلي دي.

د پورتنيو يادونو پر بنسټ داسې پايلې ته رسېږو، چې د نور محمد تره کې د (سپين) کتاب د اصلي ځانگړنو له مخې د ټولنيزو ناولونو په ډله کې شمېرل کېږي.

ليکوال: د ژبپوهنې پروفیسور کانستانتین لېبېډېف
ژباړونکی: ډاکټر شېر حسن حسن

نور محمد تره کی،

په پښتو ژبه کې د هنري ناول بنسټ ایښوونکی:

نور محمد تره کی د ۱۹۱۷م کال د جولای په ۱۲ نېټه د غزني د مقر ولسوالۍ په یوه کلیوالي بزگره کوچۍ کورنۍ کې زېږېدلی دی.

"د اوسني لیکوال په روایت، ښاغلی تره کی د ۱۹۱۷ کال د اکتوبر په ۲ په میمنه کې زېږېدلی دی."^(۱)

لومړنۍ زده کړې یې د مقر په یوه کلیوالي ښوونځي کې تر سره کړې وروسته بیا کندهار ته ولاړ او هلته په (پښتون) شرکت کې په کار وگومارل شو. په ۱۹۳۵ زیږدیز کال په بمبېي کې د (پښتون) شرکت د نمایندګۍ منشي وټاکل شو. په ۱۹۳۷-۱۹۳۹م کلونو کې یې لومړۍ په سوداګرۍ وزارت او وروسته بیا په کاناو او صنایعو وزارت کې کار کاوه. په ۱۹۴۰م کال کې یې د «اقتصاد»

(۱) ښوا، عبدالرؤف، ۱۹۶۱، کابل، لومړۍ ټوک، ۱۸۰ مخ

مجله چلوله او د ۱۹۴۱م کال راهيسې يې په کابل راډيو،
باختر آژانس او فوايد عامې وزارت کې دندې تر سره کړې
دي.

د څلوېښتمو کلونو له پاي څخه نور محمد تره کې په
ټولنيزو - سياسي چارو لاس پورې کوي. هغه د (وينډ
زلميانو) د سازمان د مرکزي هستې له فعالينو څخه و. د
دغه سازمان د فعاليت اساسي کرښه د فيوډالي بقاياوو پر
ضد مبارزه وه. په دې وخت کې نور محمد تره کې د هيواد
په مطبوعاتو کې د داسې يو دموکراتيک حکومت په
طرفدارۍ غږ پورته کوي، چې ولسي جرگې ته مسئوليت
ولري. هغه د ۱۹۵۱م کال د مارچ په ۷ نېټه په (انگار) اخبار
کې ليکي: "د هر هيواد د ټولنيز ژوند او ثقافت د سطحې د
لوړولو لپاره بايد مختلفې لارې چارې په کار واچول شي.
له دغو لارو چارو څخه يوه په سياسي، اقتصادي او ټولنيز
ژوند کې د خلکو د پراخو پرگنو فعال گټون دي. که زموږ
ولس د سياسي مخکښو رسمي گوندونو په مرسته يو ځای
شي، په لږ وخت کې به د هغو ملي اهدافو په تر سره کولو
بري ومومي چې زماني زموږ د هيواد والو په وړاندې اېښي
دي."

نور محمد تره کې د همدې اخبار د ۱۹۵۱زېږديز کال د
اپريل د لومړۍ نېټې په گڼه کې د سياسي گوندونو د
تشکيل او آزاد فعاليت غوښتنه کوي او د اپريل پر ۱۵مه
نېټه بيا ليکي: "موږ د خلکو د حکومت د جوړولو د

ضرورت په باب خبرې کولې چې ولسي جرگې ته مسئوليت ولري". هغه بيا ادامه ورکوي او داسې سوال طرح کوي: "تر کومه به موږ د سياسي گوندونو او ولسي حکومت د گټو او نېکښو په باب خبرې کوو؟ دا چې هغوی د خلکو د گټو او غوښتنو منعکس او مدافع دي هر چا ته په کافي اندازه څرگنده ده او چاته د شک او تردید ځای نه پاتې کېږي. اوس نو د دې وخت رارسېدلی دی چې راپاڅېږو او د خپل هیواد د نېکمرغۍ د پاره په کار پیل وکړو، میدان ته ور وډانگو او د پرگنو ځواک ته انسجام ورکړو. خودا کار یوازې د سياسي سازمان او گوند په ایجاد سره ترسره کېدای شي". له همدې وخته د یوه ساسي گوند د تشکیل لپاره د نور محمد تره کي د سياسي هڅو، جد و جهد او مبارزې لړۍ پیل کېږي.

د ۱۹۵۳ زیږدیز کال په مارچ کې نور محمد تره کی د امریکا په متحده ایالاتو کې د افغانستان د سفارت د مطبوعاتې آتشي په توگه وټاکل شو. خود خپلو مترقي نظرياتو د څرگندولو په وجه د همدې کال په پای کې بیرته له واشنگتن څخه کابل ته راو غوښتل شو. هیواد ته له راتگ څخه وروسته په کابل کې د یونسکو مؤسسې منشي او یو وخت یې بیا په همدې مؤسسه کې د ترجمان په توگه دنده ترسره کوله. ده په عین وخت کې په ادبي او سياسي فعالیتونو کې هم ونډه درلوده. د همدې نه ستړي کېدونکي او پرله پسې فعالیت نتیجه وه چې په ۱۹۲۵

زيرديز کال کې د افغانستان د خلکو د موکراتيک گوند منځ ته راغی. لومړۍ مؤسسه کنگره د همدې په کور کې جوړه شوه. په دې کنگره کې نور محمد تره کی د گوند د عمومي منشي په توگه وټاکل شو او د ۱۹۶۲ کال په اپريل کې د (خلق) په جريده کې د گوند مرام خپور شو.

نور محمد تره کی نه يوازې د افغانستان د يو وتلي سياسي شخصيت په توگه نامتو دی، بلکهې هغه يو با استعداد لیکوال او په پښتو ژبه کې د لنډ هنري داستان او ناول د رامنځته کېدو نوښتگر او بنسټ ايښوونکی دی. نور محمد تره کی خپل ادبي فعاليت د لنډو کيسو له ليکلو څخه پيل کړ. له دې کيسو څخه لومړۍ يې په ۱۹۳۰ زيرديز کال په (کابل) مجله کې خپره شوه. په دغو لنډو کيسو کې ليکوال د وخت د شاهي واکمنۍ په دور کې د هيواد د زيار کښو بزگرانو ژوند ته انعکاس ورکوی.

له همعصره نامتو افغاني ليکوالو په توپير د نور محمد تره کی په ليکنو کې د سوژې يوه ټاکلې لیکه مخته ځي چې د لنډو کيسو قهرمانانو يې د کرکټر ټاکلي رنگونه خپل کړي دي. دغو ټولو لنډو کيسو (د بنگ مسافري) د نامتو ناول ليکلو ته لاره هواره کړه چې ليکوال ورپه کې د يوه پاڅنه نثر ليکونکي په څېر داسې وځلېد چې د مورنۍ ژبې د هنري ښکلا په راز او رمز پوره لاسبری و. (د بنگ مسافري) د ناول سوژه ساده او روښانه ده. دغه ناول د هغه د قهرمان (بنگ) په نامه ياد شوی دی چې د خپل پلرني

کلي نه د ښار په لورد کار او مزدورۍ په پيدا کولو پسې وځي.

(بنگ) د غزني نه تر کندهاره پورې ستونزمنه او اوږده لاره په ډېرو ستونزو وهي، هم د لارې په اوږدو او هم په کندهار کې د بېلابېلو درجو او منصبو د واکدارانو سره مخامخ کېږي او هر څه ورته نا آشنادي که د دې ناولد قهرمان سفر تعقيب شي نو لوستونکي د افغاني ټولنې د مختلفو قشرو او طبقاتو بزرگانو، کوچيانو، سوداگرانو او ښاري کارگرو د ژوند سره پوره آشنايي پيدا کولای شي. دلته ليکوال د افغاني ټولنې د ټولو طبقاتو د ژوند رښتيني منظره جوړوي. داسې څرگندېږي چې نور محمد تره کی نه يوازې د ساده وگړو په مزاج او دهغوی د ورځني ژوند په راز او رمزه نږدې پوهېده، بلکې د شتمنې طبقې د ژوند سره هم پوره آشنا و. د دوبي په پيل کې د جنوبي لمر په سوځوونکو شغلو او د دښتو په تودو بادونو کې افغاني کوچيان له جنوبي او جنوب ختيځ سيمو څخه د شمال پر لوري کوچېږي. تردې وخته پورې د دغو کوچي وگړو ژوند (چې تردې وخته پورې يې شمېر درې ميليونه و) په هنري ادبياتو کې انعکاس نه وموندلی. نور محمد تره کی لومړی پښتو ليکوال و چې د کوچي وگړو ستونزمن ژوند يې په خپلو هنري ليکنو کې په رښتيني بڼه ترسيم کړ. د ولس خبرو ته نژدې ژوندی او روانې ژبې، د داستان د قهرمانانو د اخلاقو، حرکاتو او

خپروښه معرفت او د کليوالي رواجونو او مزاجونو ښې پېژندگلۍ، ليکوال ته د دې امکان ورکړی دی چې د کوچي کاروان د تگ لاره تعقيب او رښتينې ښکلې هنري منظره ورڅخه جوړه کړي. تره کی د کوچيانو د ترڅه ژوند مادي اسباب راسپړي، د دوی د حقوقو د تلف خبرې کوي او په سوداگرو او مالکینو پورې د دوی د ژوند د حالت تر او روښانه کوي. ليکوال د وړاندې شوې مسئلې د يوه انځورگر په توگه د کوچيانو ټاټوبي ته د سوداگرو راتگ او د دوی له خوا د چور په دود په ډېره ټيټه بيه د ځايي خلکو څخه د وړيو او نورو محصولاتو رانيول او د کوچي وگړو دفاعي او حقوقي محروميت انځوروي. ليکوال په دغه ناول کې خپل لوستونکي د ناول د قهرمان سره يو ځای تر کندهاره رسوي. هلته د (بنگ) لپاره نوی ښاری ژوند پيل کېږي چې د کليوال وگړي لپاره ډېر ناآشنا دی. هغه ته هر څه نوي او نابلد ښکاري او هر شی د هغه په ذهن کې حیرانتيا زېږوي. په ښار کې د (بنگ) د ژوند په تعقيب کې نور محمد تره کی ښار ته په مزدورۍ پسې د راغلو کليوالي وگړو ژوند انځوروي، هغه وگړي چې تر اوسه کارگر او کسبگر نه دي، دوی لا تر اوسه له کلي سره خپلې روحي اړیکې نه شکوي، دوی له يوې خوا ځانونه تر اوسه په هماغه کليوالي ژوند او ځمکه پورې تړلی بولي چې دوی پخپله ورڅخه محروم دي، خو له بلې خوا هلته د ټولو محرومیتونو سره سره دوی خپلو کليو ته د ستنېدو فکر له

خپلو سڙو ڇخه ڇڪه نه باسي چي هلته يي ڪورني او
خپلوان پاتي دي.

د پخو او دايمي ڪارگرو ڙوند بيا بل ڊول دي. هغوى په
ورځنى مزدورى ڪي همدومره ڇه پيدا ڪولى شي چي خپله
گوزاره يي ورباندي وشي او له لورې مړه نه شي. د ڪورنيو
لپاره د خرڅې د پيدا ڪولو خيالي هيلې د پوره ڪېدو وړ نه
دي. د ښار همدا ډول ڙوند دي، د فابريكو خاوندان په ډېرو
كمو پيسو ڪارگران ڪار ته ګوماري، ځكه چې د ڪار لپاره د
مجبورو ڪارگرانو شمېر خورا زيات دي. هريو په دې
ډارېږي چې له ڪاره به وشړل شي او بيا به بې ڪاره پاتي شي.
خود ټولو ستونزو سره بيا هم د (بنگ) سره بخت ياري
كوي او په فابريكه ڪي د ميخانيك د شاگرد په حيث ڪار
پيدا كوي. هغه د خپلې خونې اصلي ڪار پيدا كړي او له
همدې وخته د هغه په ڙوند او شاوخوا د شيانو او حوادثو
په باب د هغه په تصوراتو ڪي بنيادي بدلون رامنځته شو.
هغه نور داسې نه ولکه د اول ځل لپاره چې له كلي څخه
ښار ته راغی. هغه نوره په مستقله توګه زده کړه پيل کړه او
کتابونه يي لوستل. ليکوال د (بنگ) د تصوراتو پرمختګ
او شعوري تکامل په دې ڪي ويني چې دى څنگه د نورو
ڪارگرانو سره اړيکي پيدا کوي او د هغوى په مظاهراتو
کي ګډون کوي. د دغه ناول په پاى ڪي (بنگ) د يوه
کارگري ګوند غړيتوب تر لاسه کوي او په خپل هيواد کي
د نوي ڙوند د جوړښت لپاره فعال مبارزو ورڅخه جوړېږي.

نور محمد تره کي د لومړي ځل لپاره په افغاني ادبياتو کې د افغانستان د زيار کښې طبقې د ژوند، حقوقو او طبقاتي غوښتنو په خاطر د هغوی مبارزې ته انعکاس ورکړ. په پنځوسمو کلونو کې د نور محمد تره کي د دې ناول خپرېدل د افغاني ادبياتو په ژوند کې يوه برجسته پېښه وه. په پښتو ژبه کې يو رښتینی، هنري ريالستيک ناول رادمخه شو چې په پښتو ژبه او د افغاني ادبياتو په تاريخ کې يې نوی باب پرانيست.

تر دې وروسته نور محمد تره کي د بل هنري اثر (سپين) په ليکلو پيل وکړ. په دې اثر کې ليکوال په کليو او بانډو باندې د برلاسي کلتور او مزاج انځور باسي او د (سپين) په نامه د يوه محلي فيودال حرص، ورېسترگي، ټگماري، حيله گرې، مضريت او بد چلند تمثيلوي. (سپين) په خپل مضريت کې يوازې نه دی. د کلي ملک، پير او ملا هم د ده په شان د سیه کار او حيله گردي، چې د غورې مړې لپاره په هر ډول انساني، مذهبي او اخلاقي اصولو باندې پښو ايښودلو ته تيار دي. همدوی د کلي واکمنان دي چې د استبداد او تورو تاريخو ښه نمايندگي کوي.

د ناول د خپلوانو او اقاربو تر منځ د ميراث په تقسيم د شخړې او د ټولو انساني حقوقو څخه د بې برخې کونډې ښځې د حالت يو عجيبه انځور دی. (سپين) د ملا په خبرو پای ته رسېږي، چې خان ته داسې خطاب کوي:

"کور دې ودان چې زما خبره دې نرمه ومنله، زه به سپين هم دغه کار ته چمتو کړم او ډیره هيله ده چې هغه هم دغه خبره ومنې، په دې دوستۍ کې زموږ او ستاسې خورا ډیرې گټې دي که څه هم موږ و تاسې د يوې ډلې خلک بلل کېږو او گټه موسره شریکه ده او په دغو موقتي خوابدو موږ نه سو سره جلا کېدای خو بیا هم دغه مازې د طبیعت خړوالی به هم له منځه و وځي، او په دې توگه به او پره خلک او بزگران زموږ او ستاسې له اختلاف او بې اتفاقی څخه گټه وانه خيستلای شي".

د نور محمد تره کي بل ناول (خره) هغوبې برخې او مسکینو وگړو ته ځانگړې شويدي دی چې په خپل محل کې کار ورته نه پیدا کېږي او مجبور دي چې د يوې مړۍ ډوډۍ د پیدا کولو لپاره گاونډيو ملکونو ته مسافر شي او د ځان او کورنۍ لپاره آذوقه او نفقه برابره کړي. خوداسې چانس ټولو ته نه برابرېږي او ډیر يې لکه د ناول د قهرمان (تور) په شان خالي لاس کور ته راستنېږي، ځکه په لار کې ډېر خنډونه او ممانعتونه موجود دي چې تېرېدل او د ځان ژغورل ورڅخه مشکل او غیر ممکن کار دی. په دغو مسکینانو د هر چا لاسبردی، غله، ډاکوان، د گمرک او ماليې مامورین او نور د دوی د سفر پیسې او د خوراک شيان ورڅخه لوټوي. لوټماران او غله هم له مجبوریته چور او غلا کوي. د هغوی مشر مسافرو ته وايي: "خره گانو! بڅښنه به راته کوئ، موږ هم مجبور یو، خپلو عیالو او

کهلو په سر را اخیستي یو ډوډی غواړي، نفقه غواړي، که نه وي موږ هم ښه پوهېږو چې دا کارونه ناروا او ناوړه دي، خو د رب دربار لوی دی گوندي توبه موقبوله شي او مو بخښي. تاسو ته دې خدای په کوز ملک کې ښه خواړي درمونده کړي او کوم وخت چې له هغې خوا راځي نو یقین دی چې زموږ غوندي غله به مونه شکوي. خپل مړي ښخ کړئ خدای دې پرې ورحمیري."

لیکوال په خوږه روانه ژبه د هغو سیمو د طبیعي ښکلا انځور باسي چې د ناول قهرمان (تور) د هغو په اوږدو کې سفر کوي. د ناول په ټول اوږدوالي کې د ساده ولس بې چاره، او بې دفاع ژوند ښودل شوی دی او لیکوال د زیار کښ ولس د ژوند په حالت باندې خپل نظر هم څرگندوي. هغه د کیسې د یوه لوبغاړي (ژیرگل) کارگر په خوله خلک د ښکمرغه او متمدنه ژوند لپاره په هلوځلو کې یووالی او وحدت ته رابولي او وایي: "د کار په وخت کې دغه ډول یووالی او ملګري لا نوره ګټه هم لري: ټیکه داران به څه راته ویلای نه شي او حق به مونه شي خوړلای، که یې چیرته په کوم ملګري تېری کاوه، سمدلاسه به کار ورخوښې کړو او ټول به په یوه پلale کار څخه راووځو چې البته هغه وخت به د ظالم سرته سد ورشي او د سستي به له ناروا کولو څخه لاس واخلي. که چیرته ټول کارکوونکي سره یوځای شي - وپوهېږئ! چې ټوله نړۍ به د دوی شي او ټول هغه لېوان چې د انسان په جامو کې ښوري - ورک شي

او دا خو جو ته خبره ده چي کار کوونکي او او پره خلک که نن وي که سبا ٽول به يو موتي شي او هغه وخت به د دوی توره شيه په رها ورځ واوري .

(ڙيرگل) په بل ځای کي خپلو کارگرو همکارانو ته وايي: "دغه ترتيب يوازې په ټپکه دارانو او جمعه دارانو کي نه دی. دغه نور خلک لکه بډايان، د ډيرو مخکو څښتنان، د فابريکو خاوندان، واکداران او داسي نور هغه کسان چي پخپله کار نه کوي او د نورو په زحمت او خواريو باندې ژوند کوي-ټول د او پره خلکو په مقابل کي چلونه وهي او دوی په ډول ډول خبرو غولوي او د دوی گټي ترېنه تروښوي. موږ کار کوونکي به تر هغو د بنادي په نري ونه خپزو، تر څو چي د دغسې لېوانو او مفت خورو په مخ کي يو موتي نه شو. خو موږ ځکه درې وړي يو چي زموږ د ډلي يا طبقې ضمير نه دی راوېښ شوی او په خپله گټه او تاوان خبر نه يو. دا پورته طبقې تل د او پره خلکو طبقه يا ډله پخپله د او پره خلکو پر ضد استعمالوي. دلته د پښتنو دغه متل څومره ښه او پرځای معنی ورکوي چي وايي (وني وني! کهي به له تا څه غوښتل؟ که يي لاستي نه وای ستا له کوني). تاسي که له څه ښه ژور فکر وکړئ نو به خبره نوره هم درته څرگنده شي ."

د نور محمد تره کي څلورم او آخري ناول (سنگسار) نومېږي چي په ۱۹۷۹ کال له چاپه راووت. د حجم له مخي (د بنگ مسافري) له ناول څخه لوی دی، په هنري ټول کي تر

ټولو لوړ ځای لري او د اجتماعي او ايډيولوژيک ارزښت له مخې د پښتو ژبې د هنري ادبياتو په تاريخ کې بې ساری دی. (سنگسار) د لومړي ځل لپاره په برېښنده رښتيا په روحاني جامه کې د پوښلو مرتبو او غير دولتي منصوبونو اصلي ماهيت او محتوا رابرسېره کړه. نو ځکه د (سنگسار) خپرېدل د افغاني ټولنې په ادبي ژوند کې د ستر اهميت وړ گڼل کېږي.

(سنگسار) په بنسټيز ډول د ساده وگړو مذهبي تلقين او شعور ته وقف شوی دی. په هغه کې د نالوستي او ساده ولس وروسته پاتې والی، جهل او ناپوهي، مظلوميت او بې چوڼ وچرا اطاعت څرگند شوی دی. ليکوال دا خبره روښانه کوي چې څنگه د خلکو د پاکې ديني عقيدې څخه د واکدار رژيم او د هغه سره د تړلي روحانيت د قدرت او سلطې د ټينگښت لپاره کار اخيستل کېږي.

د دې ناول ژبه ژوندۍ ده. په هغه کې گڼ شمير ژيړ - زرغونه رنگونه کارېدلي او په تشبيهاو، او څرگندولو کې د طبيعت او ښاري کوڅو ښکلی انځور ترې جوړ شوی دی. د ناول په ټول جريان کې لوستونکي د بې دفاع وگړو په مقابل کې د شتمنو د نامردۍ، ریاکارۍ، منافقت او حيله گر شیطانت سره مخامخ کېږي. دلته ليکوال د مذهبي پوليس (محتسب) رښتيانۍ خبره ترسيموي. چې د ناول اصلي لوبغاړي (شېر) ورسره کوڅه په کوڅه گرځي او په ديني او مذهبي مکلفيتونو د خلکو د پابندۍ څار کوي.

هغه په دې برخه کې ټولواک دی او هغه چا ته په خپل سر جزا ورکولی شي چې د لمانځه په قرائت کې يې کوم ټکي ناسم وي او يا د لمانځه په وخت جومات ته نه حاضرېږي. هغوی د مقدسو آياتونو تر اثر لاندې په دمنو او تعويذونو د کلي ساده خلک غولوي او ځان ورته د هرې بلا بلاگردان جوړوي. په ناول کې د (شیر) زوی نارو غېږي، (شېر) ډاکټر ته نه ځي او ملا ته د تعويذ لپاره مراجعه کوي چې دده په عقیده دده زوی د تعويذ په برکت جوړ شي. ملا هغه ته يو مغلق تاو راتاو او پېچل شوی کاغذ ورکوي چې گویا دا تعويذ د هرې ناروغۍ دارو دی، خو تعويذ تاثیر نه کوي او (شېر) د لوړې مرتبې بل ملا ته مراجعه کوي چې ښه تعويذ ورته ورکړي. دا ملا هم بې له دې چې له ځايه و خوځېږي په کاغذ کې کوم څه ليکي او د مقدس تعويذ په نامه يې (شېر) ته ورکوي، خود (شېر) په زوی دا تعويذ هم اثر نه کوي او په پای کې د ناروغۍ د شدت له امله ژوند له لاسه ورکوي. دا پېښې ټولې د هیواد په پایتخت کابل کې تر سره کېږي. دلته (شېر) پښېماني ښکاره کوي او افسوس کوي چې ولي يې زوی ډاکټر ته د تداوی لپاره نه دی وربښکاره کړی. ملايان پر (شېر) باندي دين ته د سپکاوي تومت لگوي او پر هغه د ملحد، دهري او بې دينه په نامه غوغا جوړوي ځکه چې هغه گویا د زوی تر مړينې وروسته پر دوی بې باوره شوی دی او له دې جهته يې مذهب ته سپکاوی کړی دی. خود دې خبرې کوم ثبوت يا شاهد

موجود نه دی او محتسب یې باید په هر قیمت چې کېږي د ده گناه پیدا کړي. نو مذهبي واکداران د (شېر) د پلار د بېسوادی، ساده گۍ اوړندې عقیدې څخه استفاده کوي، کله غوړه مالي ورسره کوي او کله زور ورنېکاره کوي او ورته وایي چې دی باید (شېر) مجبور کړي چې په ناکړې گناه اعتراف وکړي. ورته ووايي: "یا به د زوی خوانیسي او یا به د دین! بله چاره نه لرې، د خدای د رضا لپاره ته باید د زوی څخه انکار وکړې او زموږ سره مرسته وکړې. ته باید پخپله هيله وکړې چې (شېر) په کانو وويشتل شي، دا به د اسلام د ترقۍ او غوړېدو سره مرسته وي. آیا ته په دې نه پوهېږې چې د خدای دوستان د عقیدې لپاره د هر څه قربانۍ ته حاضرېږي، نن د دې قربانۍ لپاره ستا نوبت رارسېدلی دی."

"د اسلام خادمان" (؟) او مذهبي حاکمان په هر قیمت کونښن کوي چې (شېر) ته د "شریعت د قانون" (؟) سره سم جزا ورکړي او په دې ډول نورو خوانانو ته د ډار او وهم درس ورکړي، چې عقیدې یې خرابي نه شي او د مستقل فکر کولو نیت له سره وباسي. دلته د هغوی غوښتنه تر سره شوه.

د (شېر) پلار (شېر) ته وایي: "ته اقرار وکړه، که گنهکار هم نه یې، اقرار وکړه، بیا به توبه وباسې او به بخښل شي. بله چاره نشته ټول ټینگار کوي چې ته باید اقرار وکړې او توبه وباسې. ټول ښار مشوش او هیجاني

دی اقرار وکړه او توبه وباسه! دا تاته څه تاوان نه لري".

د کابل د ښار دغه پېښې د واکمنو له پامه پټې نه پاتې کېږي، هغوی په ځیر سره د واقعاتو جریان څاري او په حکومتي مقاماتو بېړه کوي چې ژر تر ژره دي د (شریعت) (؟) د احکامو سره سم (کنهکار) په سزا ورسول شي. د ناول په پای کې څرگنده شوې ده چې څرنگه په مذهبي عقیده کې گنګس او گيچ شوی ولس یو بې گناه انسان تر بېرمانه سنگسار لاندې وژني او په عین وخت کې هغه چاته دعاوې کوي چې د نورو د عبرت لپاره یې د دغه ملحد (!) د سنگسار او اعدام امر کړی دی. تر ټولو پیران او ملایان ډېر خوشحال وو.

تر نورو یو ژبه ور ملاد (شېر) د سنگسار ډېر په میدان کې داسې وعظ کاوه: "ژوندی دي وې زموږ گران ټولواک. دی خورا ښه ټولواک دی. زموږ د ښځو مخونه یې بېرته پټ کړل. د ډیرو مکتبونو وروڼه یې چې هلته د دنیا علم پکې زده کېده وتړل. شریعت په خورا ښه توګه جاري دی. د دین د ساتلو له پاره یې د غسې لوی خدمت وکړ او زندیقي یې مردار کړ".

د ناول د پای کرښې د خاصي پاملرنې وړ دي، کله چې "شېر" سنگسار او جسد یې په کانو کې پټ شو، نویو ځوان چې ظاهري ښه یې د لوستي او تعلیم یافته په شان ښکارېده په خپل څنګ کې دوو ولاړو زلمیانو ته وویل: "دغه خوار او بېوزلی ددې له پاره قرباني شو چې د خپلې

پاچهۍ ستنې په ټينگې کړي". له دوو اوږدو نکو څخه يو تن پوليس ته ورغږ کړل خو ويونکي په بېړه د خلکو د گڼې گونې په منځ کې ځان ورک کړ.

په پای کې د دې خبرې يادول ضروري بولم چې د نور محمد تره کې آثارو په پښتو ادبياتو کې نوې لار پرانيسته چې د انتقادي رياليزم لار بلل کېږي. په افغاني هنري نشر کې دغه نوی لوری کومه ناڅاپي پېښه نه وه، بلکې د ژوند پخه شوې غوښتنه وه.

د نور محمد تره کې آثار او لنډ داستانونه لوستونکي په يوه ځانگړي دوران کې د افغاني ټولنې د ټولو طبقاتو او قشرونو، لوی اکثریت ساده وگړو، شتمنې طبقې او مذهبي روحانيت د ژوند، مفکورو، اندېښنو او نظرياتو سره آشنا کوي.

ک. ا. لېږدېف

مسکو ۱۹۰۰۰۰ کال

موچي

ژر سپېره مخ د عمومي بازار د پليو لارې پر يوه لاندۀ
 ځای لمر خريکې (پيتاوي) ته نااميدۀ غوندې ناست دى.
 هر څوک چې تېرېږي دى يې واور دواړه پښو ته گوري،
 چې گوندې کيې (پنې) يا گوټونه يې څېري وي، چې ده ته
 يې د گنډلو لپاره ورکړي. پر دوو تلو چې زنگنونه يې خولې
 ته رارسېدلي دي او خپله زنه يې د دواړو زنگنو په منځ کې
 ايښې ده، ناست دى. په دې چې نن ساړه لږ دي خورا
 خوشحاله دى او هره گړۍ لمر ته په خورا مينه سترگې
 وراړوي خو پلوشې يې سترگې وربرېښوي او بيرته يې
 پټې کړي.

په دې وخت کې يو سپين کالى سړى چې خورا اوږد
 کميس يې اغوستى دى او تکه سپينه پگړۍ يې پر سپينه
 رخچينه تړلې ده راغى. په ده پسې څلور، پنځه کسه سپين
 کالي نور هم شته. د موچي حد ته چې راغلل، نو سمدلاسه
 يې پښه ونيوله. يوه يې بل سړي ته مخ ورواړاوه او ورته
 ويې ويل "خان چې وربښمېنې کيې (موچنې) راته راوړې
 دي هغه بايد دغه موچي ته ورکړو چې ښه تلي پرووهي."

ملگري يې ورته وويل: "ښه دی!" او بيا روان شو. ادارې ته چې ورغی ډېر خلک ورته ولاړ شول او هر يوه په احترام ورته وويل: "مفتي صاحب دې سترې نه وي، خدای دې راوله! ستاد عدالت سيوری دې زموږ له سره نه کمېږي! ستا تشریف راوړلو ته مو سترگې څلور شوې!"

بيا دغه صاحب پر يوه پنډه نيالۍ چې تور بخن کشمیری پوښ يې دی او د قلم په ډول ډول رنگونو ځای په ځای رنگېدلې ده، کښېناست. دده خوله پټه وه، خو کوچنۍ غوندې خوله يې په شناوې ږيره کې له ورايه ښکارېده، په پوزه ډېر تنفس کوي، سترگې يې تل غټې غټې راختلې وې.

نيم ساعت وروسته يې هغه کې دده حضور ته راوړې، چې موچي تلې پر مېخ کړي وو.

دده چې پر کپيو سترگې وښتې، نو يې وويل:

"خدای دې تا محرر خوار کړي! تا خوبه موچي ته ويل چې ښه ډېر مېخونه پرووهي. موږ پر دغه کپيو څو نه سپين تور او تور سپين کړي دي خو بيا هم تا ښکلې او ټينگې نه دي جوړې کړې.

ورشه! موچي ته يو سپاهي ورواستوه چې دلته راشي چې پخپله هدايت ورکړم."

سپاهي موچي پر اوږه باندې په خپل ورڅخه لنډي لرگي وواهه او ورته ويې ويل چې ورسره ولاړ شي او د کپيو د جوړولو هدايت واخلي.

موچي ورته وويل چې زما څخه خو دغه سندان، خټک او مېخونه پر ډگر پاتېږي. زه درسره تلای نه شم، هر څه چې غواړې، دلته به يې وکړم خو سپاهي دده خبرو ته غوږونه نیوه او په زوره يې کش کړ. ده ورنږدې هټۍ والا ته ورغ کړ چې دده پر شيانو پام کوي.

موچي په دې خورا خواږدی شو چې په پورې وهلو يې راووست. ده په زړه کې جوړه کړې وه چې د سپاهي له لاسه به عرض کوي، چې ولې يې په دغسې وهلو او ترټلو راووست، خو چې د مفتي صاحب سترگې ورباندې ونښتې سمدلاسه يې په ښکښلو خوله پورې کړه.

ده چې خپل ښکښل خلاصول، نو يوه تنه نس غوندې سړي په درد او عتاب موچي ته وويل:

"ته خبر نه يې چې دا د چا موچنې دي؟ د علماوو خو خلک د پښو خاورې کېږي، خوتاسې جاهلان د مزدورۍ په مقابل کې هم د دوی کار سم نه کوي، بلادې پر دغه سپېره او بې وينې مخ شه! خداى د خپلې کلپې ايداد (جزا) پخوا لادرکړى دى، په دې چې دغسې يې خوار او بدبخته کړى يې."

موچي ژر غونکى غوندې شو او ورته وپې ويل:

"د دوو افغانیو په مقابل کې همدغه کار کېده چې ما وکړ، نو په دغه پیسو خو به مې کورنه درجوړاوه، که مو خوښ نه وي، زه به خپل تلي او مېخونه بیرته وکارم، بل موچي ته يې وروړئ چې ښې يې درجوړې کړي، زه یو خوار

او غريب سڙي ٿي، ٻه سڀاهي مو وٺي پوري وهلم؟"
 د مفتي طبيعت سمدلاسه پريله واو وٺت او ٻه يوه ڀڳ
 سره ٻي وييل: "دغه سڀين سترگي او بي حيا وباسي! زه به
 د دغبي بي احترامی ايداد ورکرم."

موچي ٻه منڊه خپل خاي ته راغي. ده غوڻتل چي خپل
 سامان راٽول ڪري او يو ٻي بلڻي خواته ولاشي، خو
 سمدلاسه دوه دري سڀين پگري طالبان چي مفتي
 وراستولي و و پسي راغلل. يوه طالب لومري ٽولي خبري او
 بل طالب وارد واره موچي ته ٻنڪنڻل وڪڙل او بي بي ٻه
 خپله موچنه پر سر وويشت او ورتي ويي ويل: "دغه موچنه
 به جوڙوي!"

موچي هم خورا ڊپر عصبي شو او ڇڪه چي ٻه اصلي
 مطلب بي خبر نه و، نويي همدغه ڊول ٻنڪنڻل طالب ته
 وڪڙل، طالبانو سمدلاسه راکش ڪر او د محڪمي خواته بي
 خڪاوه، پر لاري به بي هر چا ته ويل چي دغه موچي مور ته
 د خولي او سر ڪفر ويلي دي، قاضي ته بي بي او چي يو ڇه
 ايداد ورکري

موچي بي لومري مفتي ته وروست، د ڊپرو خلڪو ٻه
 مخ ڪي طالبانو عرض پرو ڪر چي: "دغه جاهل د خولي او
 سر ڪفر ورته ويلي دي." مفتي سمدلاسه قاضي ته ورغي،
 طالبان او موچي بي ورو راندې ڪرل.

ٽولو طالبانو ٻه يوه خوله ڀڳ ڪر چي: "هو صاحبه! مور
 ته بي سر او خوله راو ٻنڪنڻل." مفتي هم د دوي خبره تائيد

ڪرہ او ورتہ ويي ويل: "صاحبہ! ڪہ دہ تہ جزا ورنہ ڪري، نو پہ علماوو بہ تل ملندي وھي او د شيپ تير بہ پرو دربري".
 قاضي سمدلا سہ امر وڪر چي موچي دي نہہ د پرش دُرِي
 ووھل شي، پر خرہ دي مخ توري چپہ سپور شي او پہ بازار
 دي وگر خول شي، چي دغہ ڪار د نورو عبرت شي او بيا
 خوک سپين پگريو تہ پہ سپڪہ سترگہ ونہ گوري.
 د قاضي امر مفتي تطبيق ڪر او موچي يي نہہ د پرش
 کلڪي دُرِي وواھہ.

حڪہ چي موچي د وھلو پہ اثر پر خرہ نہہ شوای
 ڪنڀنستلاي، نو د خرہ د اڄو سرہ يي لرگي وتڀل او بيا يي
 موچي پر هغه باندِي کلڪ وتارہ او شريعت يي پرو چلاوہ.
 دغہ موچي تر هغه وروستہ چي د دُرُو پہ اثري دي دوي
 دري مياشتي ناجوري وز غملہ او بيا پہ د پر حسرت پسي
 مڀ شو، نو د شاوخوا دو ڪاندارانو بہ ويل چي دغہ موچي
 تہ علماوو ٻنڀرا ڪري دہ.

۱۳۳۵ کال، د جدي لومري -

۱۹۵۲ع کال دسمبر

په پای کې بډای شو

کروړ خوار کي نه په آسمان کې ستوری او نه پر ځمکه سیوری درلود. په خپل کلي کې یې د شپې تېر ودرېد او مخ پر ښار روان شو. ده له کلي بیا تر یوه ښاره ټوله لار په لوڅو پښو ووهله. دده پښې پر ښه غونډې وې، اغزي او تېرې ډبرې پر هغو هیڅ اغېزه نه شوه ښندلای. بې له یوه پرانگې پرانگې خت او پرتوگ څخه یې بل هیڅ شی نه درلود. د مني وچو سړو دغه بېوزلی لکه نور په میلیونو وگړي تک تور اړولی و.

کروړ دوه نیم سوه میله مسافه په اوو، اتو شپو کې پر پښو ووهله. په لاری یې د شا او خوا په کلیو کې مړې غوښته او په دې توگه یې خپل وږی نس په خورا تکلیف او زحمت مړاوه. هر کلي ته چې به ورسېد، پوښتنه به یې وکړه چې که څوک مزدور په کار لري، نو هر چا به ورته ویل: "یه وروره! د دې ځای مزدوران پخپله د نس اړولو له پاره کوز ملک ته شیوه شوي، نو تا ته به څه مزدوري درکړلای شو؟"

مقصد دا چې تر لویو ښارو پورې یې کار مینده نه کړ او په خورا ناامیدی یې دا لار ووهله. په ښار کې هم له څو

ورځو سرگردانيو وروسته د يوه پښ مزدور شو. مزدوري چانه ورکوله، فقط په نس مزدور شو، خو هغه هم څرنگه ډوډۍ؟ په لږه موده کې تر پخوا لا پسې ډنگر شو، دا ځکه چې کاري خورا دروند او خواړه يې خورا سپک وو.

ده به چې کله کله د څټک وهلو پر وخت د کارغالي څښتن ته په ډېر احتياط او احترام ورياده کړه چې يوازې په وچه ډوډۍ، هغه هم نيم نيم خوره باندې يې گوزاره نه کېږي او ورځ په ورځ په ځان کې ضعف احساسوي، نو هغه به ورته ويل: "وروره! موږ او تاسې خوشکړدۍ ايمان لرو، د ايمان په رڼا کې چلېږو، ښه ډوډۍ څه کوي؟ بيا به دې نفس زورور شي او کبر به درڅخه وشي، پرېږده، خداي به يې په هغه جهان کې عوضونه درکړي او خورا به دې موږ کړي، ته خپل کار په صداقت او ايماندارۍ کوه! نه دې دي اورېدلي چې وايي: "صداقت زوال نه لري".

د کارگردا پورته غوښتنه او د کارغالي د څښتن دغه منطق کله کله تکرارېده، خو کارگر له دې ډانه چې و به يې باسي او بيخي به له لورې اوږد، اوږد وغځېږي، څه نه ورته ويل او ډېره (سپين سترگي) به يې نه کوله باداريې د ده او ده غوندې درو، څلورو مزدورانو په اوږو په لږه موده کې يو څه وموندله او په هغه يې د خپل کارغالي له پاره نور سامانونه او آلات رانيول، چې البته په دې ډول يې کار او بار نور رونق پسې وموند او د ده عايدات ډېر شول. دې پښ پخوا انفرادي کارونه کول، خو اوس يې قراردادو ته

لاس و اچاوه او خورا ښه پيسه يې وموندله. دا ځکه چې ده د خپلو قراردادو د عايداتو ستره برخه له هغو خلکو سره شريکوله کوم چا چې ښه صلاحيت درلود او له ده سره يې مشروعه او نامشروعه مرسته کولای شوه.

له بده مرغه د کروړ خوار کي لېچ په هغه وخت کې چې د يوې الې په واسطه يې اوسپنه کړوله مات شو، د کارغالي څښتن مازې سروښوراوه او کروړ يې مخاطب کړ:

"قسمت به دې دغسې و! پردې يولاس ماتېدو شکر وکاره! ځکه د کومې لويې گناه په مقابل کې به چې هغه ښايي ستا هېره وي او يا به اصلاً ورته ملتفت شوی نه وي دا مصيبت درته رسېدلې وي او ښه شو چې دواړه لېچونه دې دهغې (نامعلومې) گناه په مقابل کې مات شوي نه دي پاڅه او ژر پر دغو خپلو وينو باندې يو څه ايرې وشينده چې بدې معلومېږي."

کروړ خوار کې بېسده و او هيڅ يې دې خبرو ته فکر نه و، نورو مزدورانو د کارغالي يوه گوټ ته وځکاوه او يو څه سرې اوبه يې پر وشيندلې.

کروړ چې تر نيم ساعت وروسته راپر سد شو د درد له لاسه پر آسمانو گرځېده او خورا په زوره زوره يې نالش او زگېروي کول، د کارغالي څښتن دا نورو ته وويل:

"په غوږو يې کون کړم ژر يې له دې ځايه دباندې وباسئ! پرده خو خداى راوستلې ده، نوموړې ولې ځان ورسره په عذاب کړو؟"

مزدورانو چې هر څه عذرونه ورته وکړل قبول نه شول او دى يې د باندې راوست او د عمومي سرک په يوه گوټ کې يې ځملاوه. په دې وخت کې د هغه د بد بختيو او خواريو اندازه غير له طبيعي او عادي انسانه بل چانه شوه لگولای. ډېر خلک پر دې خوارکي راټول وو او تقريباً ټولو يې مازې سيل کاوه او دده نالش ته حيران وو. يوه بادرده زلمي دې گڼو خلکو ته مخ وړ واپاوه او ورته ويې ويل:

"دغه دى، د هغو خلکو وضعیت او انجام، څوک چې واقعاً نړۍ ودانوي او په خپل زحمت د هر چا لپاره ښه ښه شيان برابر وي، نو تاسې که ورسره مرسته نه کوئ، نو لږ تر لږه په دې ځای کې خو په خپل موجوديت سره هغه مه ځوروي او په خپل کار پسې ولاړ شئ".

په دې وخت کې يو برېښه جوالي وروړاندې شو او دده لاس يې په لاس کې ونيو او بيا يې سروښوراوه او ويې ويل: "لاس خويې ډرې وړې دى، بايد شکسته بند وي چې هغه وروترې".

يو سپړى وروړاندې شو او دده لاس يې د يوه لرگي سره سم په اوږو ورو تاپه.

له حاضرينو څخه يو تن چې پر کروړ يې خورازره سوى ووويل:

"د دې کارغالي خاوند خداى خوارکي خورا ظلم کړى دى چې دا خوارکى يې په دې وضعیت د باندې غورزولى دى، د دې وړ دى چې سپړى عرض پروکړي".

يوه بل ورنځ کړ: "که دې سر خوږېږي داغ پر کنبېږده!
د کارغالي څښتن خود... صاحب سره خورا ښه روابط لري،
بلکې خپل يې دی. که ستا په دې نيت خبر شي داسې بيزو
به درنه جوړه کړي چې په کلو کلو به ځان ځنې خلاصولای نه
شي".

يوه بل پر ورنځ کړ: "خه موده تر مخه په دې کارغالي کې
يو مزدور د کار په وخت کې مړ شو، والله که هيچا داسې
ورته ويلې وي چې له دې ځايه پاڅه، هلته کنبېنه، يو
هيئت راغی، هغو وليکل چې مزدور د خپلې بې احتياطي
په اثرو فات شوی دی".

کروړ خوارکی يو چا شفاخانې ته بوت او هلته يې له خه
مودې وروسته مات لاس ترېنه غوڅ کړ، ده به تل له ځان
سره او نورو اشنايانو ته ويل چې په دواړو لاسو مې ډوډۍ
نه شوه موندلې اوس چې مې لاس يو شو، نو څرنگه به د دې
خپل ژوند په بقا قادر شم.

له شفاخانې چې راووت نو اکثره شپې به وېرې تېرې
گرځېده، يو چا ورته وويل چې ولاړ شه، د کارغالي پر
څښتن عرض وکړه! گوندي يو څه معاوضه خودرکړي.

البته ده دا کار وکړ، خود دې پر ځای چې معاوضه
واخلي، نژدې و چې خپله بندي شوی وای، خو په دې
خوشحاله و چې د عرض له مخالفت څخه خلاص شو.

کروړ بيرته د خپل کلي خوا ته روان شو، پر لارې يې
فکر وکړ چې په خپل کلي کې يې د شپې د تېر ځای نشته له

يو څه ژور تفکر څخه وروسته يوه نژدې کلي ته ورغی او هلته يې پرامبار (ډېران) باندې يو څو سړي رېښکې مونده کړې او له کلي څخه ډېر ارتد عمومي سړک پر غاړه يې يو څه ډبرې سره راټولې کړې او هغه سړي رېښکې يې پرې وغوړولې او خپله ورته په پلټۍ (چارزانو) کښېناست، هر څوک چې به پر لارې تېرېده، که به پياده و، که به په موټر کې اکثرو به غيران او شپاړس کيزه دده خواته ورغورځوله او هر چا ته به يې ويل چې: "دلته د يوه مظلوم د شهادت ځای دی".

په لږه موده کې پردې ډبرو برسېره زړو کي او توغونه ودرول شول او ورځ په ورځ دده عايدات ډېر بدل.

وروسته کروړ له دې درکه خورا ښه غټه پيسه وموندله او په خپل کلي کې يې ډېر ځايونه په رانيول هر کال به يې دغه ډبرو کوټه چې اوس ماجد پرااگرځېدلی دی، نورو خلکو ته په اجاره ورکوله او ځان يې هم د هغه (مهم شهيد) کړوسى باله.

په دې ذريعه کروړ د لوی ثروت او غټ جايداد خاوند

شو.

۱۳۳۵ ش کال - ۱۹۵۲ ع کال

زما برخه

د مني په پای کې یې زلمی زوی د سکاروي (برین) په اثر مړ شو. د زوی تر مرګه ده لومړی د ځان سره فکر کاوه چې په خپل ټول عمر کې سړکال لږ څه ښه دی، هم یې د ژمي د سړو شپو له پاره په ډېرو خواړیو اوږه برابر کړي دي او هم یې له درو کلو وروسته یو لاندی حلال کړی دی، نو خورا راحت یې احساساوه او نسبتاً د مستريح ژمي د تېرېدو پېش بیني یې کوله او ورته هوسېده، واقعاً د زوی مرګ ده ته دروند او خورا ناوړه ټکان ورکړ. دا هم روحي او هم مادي و.

لومړی تر هغه چې مړی پرېمینیځي د کلي سپین ږيرو ورته وویل: "ګوره! سترګې مورا کښته نه کړې خپل مړی به ښه پالې، اسقاط، خیرات او نور مراسم به یې په ښه توګه سره سرته رسوي! تېر کال چې دې هغه بل زوی د کوي په مرض مړ شو، څرنگه چې لازم و، هغسې دې ونه پاله، دا پلا به پام کوي!"

ده په داسې حال کې چې په سترګو کې یې د زوی د فراق او ښککو موجونه وهل او نژدې و چې د هغود بهولو په اثر

ښاځ پکې ډوب کړي ورته ويې ويل: "درې، څلور نور واپه راپاته دي، دهغوی د ژمي د سپو شپو خوري که په دې ځوانيمرگ پسې خيرات او اسقاط کړم، نو هغوی ته به څه ورپاته شي؟ ټول به خواشيني شي..."

خو دده عذرو هيڅ فايده ونه کړه او د عمومي دود سره سم دهغو په ټينگار يې د خولې اوږه خرڅ کړل او د اسقاط لپاره يې خوروي حاضري کړې. دا پيسې يو څو کسو مشرانو په خپل منځ کې سره ووېشلې او دا غمجن سپين ږيري يې پر وچ ډاگ پرېښود.

يو شى چې و، هغه دا و: کوم چاته چې د اسقاط ايکې ورور سېدلې هغه دده مېړانه، سربښندنه او فداکاري ستايله او ورباندې آفرين يې وايه.

د دې خوارکي يو غم دوه شول، له يوې خوا د ځوان او ناکامه زلمي زوی په مرگ وويشتل شو او له بلې خوا يې د ژمي د سپو شپو خرڅ هم له لاسه ووت.

د کوچنيانو په سودا کې ډوب تللی و چې په دې وخت کې د يوه بل کلي يو سړى راغی چې په شاوخوا تېرکي يې په ښه سړيتوب شهرت درلود. دغه ښه سړى ته چا په کوڅه کې د ښه چاغ او غټ اسقاط صفت کړى و، څرنگه چې يې د مړه زوی پلار وليده، نو په گيلويې ورته پيل وکړ چې: "د مړي ښخېده خوبه دې زما تر راتگه ځنډولي وای" او وروسته يې په خوله ورته وويل چې: "زما برخه څه شوه؟"

د دې لپاره چې د دې ويرجن پلار نوم بد نه شي او د

داسې (بنو خلکو) د نفرت موجب نه شي، نو سمدلاسه يې يو خور وپي. د يو چا څخه په سود واخيستلې او د دې نوي راغلي صاحب په خوله کې يې ورواچولې او د هغه غوندې د نورو (بنو خلکو) حسن نظر او ښه نيت يې ځان ته جلب کړ او ځان يې نورو خوارانو ته نمونه او سرمشق وگرځاوه.

وروسته له هغه چې څلوېښت شپې يې ويروکړ او د څلوېښتمې شپې خيرات يې بيا (بنو خلکو) ته ورکړ داسې تصميم يې ونيو چې په هر قيمت او زحمت چې وي د ژمي د سرو ورځو خورۍ (ازوقه) ورمونده کړي او پخپله تودې منطقي ته شيوه شي، نو د منطقي پر بډايانو وگرځېد او له هغو څخه يې په پور د څو منو غنمو مرسته وغوښته، خو هيچا ور نه کړه.

له ډېرې سرگردانۍ څخه وروسته دى او ماينه يې دواړه د هغه صاحب کره ورغلل چې د هغه لپاره يې په سود پيسې اخيستي وې او په اسقاط کې يې ورکړې وې. دده ماينې د دې صاحب د ماينې د ټيکري پلو غوټه کړ چې د پور مرسته يې ورڅخه وغوښتله هغه ورته وويل: "مجبوريم د ماينې په دود او دستور پور درکړم، يعنې په سلم، خود سود خوړلو څخه مې دې خداى وژغوري".

وروسته له دې يې لس منه غنم ورته راواخيستل او هر من يې نسبت مروج نرخ ته يو پر دوه پرې جگ خرڅ کړ چې ده هم هغه په خوښۍ سره ومنل. بيا نوله معموله سره سم يې هغه روپۍ په غنمو پر ماتې کړې، چې په دې ډول

خوارکي تحريري تعهد وکړ چې د دې روپيو په مقابل کې به شل منه غنم د فصل د رسېدو په وخت کې ورکوي. دا غنم داسې ورته ښکارېدل چې وړيا چا وربخښلي وي او په خورا خوند سره يې چې برياليتوب يې هم احساساوه کور ته راوړل.

وروسته له مفاهيمې او سلا مشورې ده او ماینې داسې فيصله وکړه: "ځکه چې دا اندازه غنم د درو مياشتو لپاره نه بس کېږي، نو ښه داده چې هغه زيربه اوږه شي او له اوږو څخه په سپما او احتياط لېټۍ ورپخوي او په دې چم کوچنيان لکه د نورو کلو له دې ژمي څخه راوباسي".

دده کوچنيان ښکلي دي، خورنگونه يې لکه د مور او پلار ژړ او ټکۍ وينه پکې نشته، د دوی د اخترو ورځ او د ننگولي ورځ هغه وخت وي چې يو بډای سړی چيرته په کلي کې مړ شي او په هغه پسې خيرات وشي.

د دوی پلار هم ليري تاوده ځای ته نه ولاړ، په دې علت چې آوازه وه چې د کلي کارېز خېژي او ده هيله درلوده چې په کارېز کې به يو څو وگټي، خو کارېزکشي هم ونه شوه او دی پر کور پاتې شو.

د دوی له ښو طالعو څو کسه بډايان پر له پسې وفات شول.

که څه هم د دوی وجود د خوراک د نشتوالي او خرابوالي له امله هر ډول مريضۍ ته چمتو دي، خو له ښه مرغه تر اوسه لا نه دي ناروغه شوي.

دوی چي په کوم خیرات کي نوکي نځولي وځوري، نو له مور او پلار سره لاس پورته کړي او وایي: "خدایه! مرضونه له مور څخه ليري ګرځوه! ځکه چي مور يې طاقت نه لرو او نه يې د مجادلې وسيله راسره شته".

يوې نهه کلنې نجلۍ د زړه له کومي رغ وکړ: "خدایه! دا نېستي له مور نه واخلې او مور په نس ماړه او په تن پټ کړې".

پلاريې ورغبرګه کړه: "زه يقين لرم چي ستاسود معصومانو په دې دعا کي په مليونو کوچنيان او بېوزلي درسره ملګري دي او د حال په ژبه درسره امين وايي!"

۱۳۳۵ ش کال - ۱۹۵۲ ع کال

د کور گټه د لاهور گټه

د سبا ناري مېز واوډل (ترتیب) شو، د کاله اعضا پرې راټول شول. یو په عمر پوخ سړی د مېز پر سر کښېناست. هغه لږ څه خپه غوندې ښکاري. په ډېره بې میلی یې د رومي بانجنهود او بوگیلاس ورواخیست او یو غورپ یې ترېنه وکړ، خپل مشر زوی ته یې مخ ورواړاوه او ورته ویې ویل: "ښاغلی... نه وراغلی؟ تر اوسه پورې نه شو ښکاره، کوندې د باغ په څښتن پسې به تللی وي، هو! په دې نژدې توابعو کې هم دا یو سړی دی چې لکۍ په لاس نه راکوي، نن او سبا کوي، خو معاملې ته نه حاضرېږي".

دوهم زوی یې ورته وویل: "هغه ډېر کاپیر سړی دی، تر څو پورې چې یوه لویه بیزو ورنه جوړه نه شي او په یوه غران پسې په لوبه ونه گرځول شي هیڅ وخت په حاضر نه شي چې دا باغ راباندې خرڅ کړي".

مشر زوی یې وویل: "آخربه تن راته کښېږدي، په هر صورت چې وي دې کار ته به یې آماده کړو، ځکه زموږ هم بله چاره نشته، که دا جايداد په لاس را نه شي، گواکې موږ هیڅ نه لرو. اوه... را په یاد شو: زما مغزو ته یو ښه فکر راغی، هغه دادی چې موږ باید ښاغلی... ووينو او د هغه په غاړه کې یې ورواچوو چې د عوه په وکړي او په دې توگه به

طبعاً پیسو ته اړ شي، ځمکه او باغ خو لاڅه چې هرڅه به راکړي."

پلاري يې د دوی خبره غوڅه کړه او ويې ويل: "د دې چاره اسانه ده، تاسې دا فکر وکړئ چې دا دونه پیسې چې اوس بیرته راغلې او کوټه - کوټه پرته دي څه به په کوو؟ په کور کې د دوی اینښودل خو ښه کار نه دی او خطر هم لري، هغه لاڅه کوي چې له گټې وځي او وتلې لاهم دي."

ماينې يې ورته وويل: "لږڅه احتياط په کار دی، پر داسې شيانو بايد بندي کړي شي چې بيا بیرته ژر او تورته لاس ته راشي، زما په خيال د نورو کلو غوندې بايد غنم په رانیسو او په پسرلي يې خرڅ کړو. تاسې وليدل چې د بچه گروټ په وخت کې مو څونه گټه وکړه! يوه افغانۍ موله نه شوې؟ تردې بل ښه او د برکت کار نشته، بايد سمدستي په همدې کار پيل وکړئ."

دريم زوی يې وويل: "سرکال به مو دا کارونه ښه سر و نه نيسي، ويل کېږي چې مراقبت به وشي او مشکلات به جوړ کړي شي، ځکه چې ځينو نورو غټانو هم دې کارو ته لاس ورته کړی دی."

هغه بل راغ کړ: "پېسه د زوی سروهي، په دې خبرو پسې مه گرځئ چې يوڅه (زهر) دې په خوله کې ورواچول هر کار به ستا پر زړه وشي."

له يوڅو نورو خبرو او دلایلو وروسته فيصله وشوه چې د حويلې د سرڅلور خونې بايد سمدلاسه خلاصې شي او

هلتہ غنم و اچول شي او هم د توڙي د زوی ڪره بايد احوال ور ڪر شي چي هغه هم خو خونڀي د ڊي مقصد لپاره خلاصڀي ڪري. په پای ڪي معمر سڙي په متانت او امرانه رڼغ دا هم وويل: "هلڪو! تاسي په دا نورو خلڪو لکه... خان او... خان پسڀي څار و او سئ چي هغوی خپلي پيسڀي په څه شيانو بندوي؟"

مشر زوی يي وويل: "اکثره يي په همدې شيانو بندوي. هغه بله ورځ مي وليدل چي خورا ڊپر غنم او جواڙي يي ڪور ته ننه ايستل او ويل يي چي څه و ڪړو؟ خواران خلڪ يو خپله غريبي ڪو و چي يوه خوله مري وگتو.

په دا بله ورځ دوی د غنمو په رانيولو پيل و ڪړ او علاوه پر خپلو غنمو يي په لږه موده ڪي ڊپر نور غنم رانيول، چي خورا درنه ذخيره يي ترپنه جوړه ڪړه او ټولي خونڀي يي پرې ډڪي ڪري. پسرلي نڙڊي شود ژمي د واورو هم دومره مزه نه وه او بارانونه هم دومره ڊپرو نه شول... خان خورا خوشحاله دی او تخمين ڪوي چي ڪه مو خداي سڙ ڪال لاهم دا غشي په نښه ڪر، نويقین دی چي سمدلاسه به د ڪور هر غري ته نوی ماڊل موٽر راغواڙم.

د حمل د مياشتي آخره ده، بياد سهار پرناري سره ناست دي. پلار مشر زوی ته وويل: "پرون خورا ځوږو او خلڪ نارامه غونڊي معلوم بدل. احوال ڊي ونه پوښته چي علت يي څه و؟"

زوی يي په خورا ورين تندي او اعتماد ورته وويل:

"پرون په منډيې کې نژدې ډېر خلک مړه وو، ځکه چې غنم خورا گران او لږ شوي وو، نرخ هم خورا ښه لوړ شوی دی. خو هغې اندازې ته لانه دی رسېدلی چې باید ور ورسېږي".

ماينې په فاتحانه نظر خپل مېړه ته وکتل او ورته ويلي: "پرون د هغه باغ والا يوه خپلوانه راغلي وه او ويل چې هغه اوس حاضر دی چې خپل باغ او ځمکه پر موږ باندې خرڅه کړي او حتی دې ته هم ولاړ دی چې خپل شين فصل هم ورسره راکړي".

مشرزوی يې پلار ته مخ کړ او ورته ويلي: "دقيق او باسنبشه پلان هم خورا ښه شی وي، په سلو کې سل کاميابېدونکي وي، له هغه وخته چې کاکاد خپل ورورد وژلو وعده وکړه او څو ځلې يې لاندې باندې وځغلاوه او دواړه زامن يې وربندان کړل، نو اوس سمې ته راواوښت، شين فصل لاڅه چې هر څه خوبه لاراکړي".

پلار يې ورته وويل: "نجومگرو ويلي دي چې سړکال به غنم په منونو نه خرڅېږي، بلکې په چیتاکیو او مثقالونو به خرڅېږي، که دا خبرې رشتيا شي نو واقعاً دا ټولې خونې به له روپيو راډکې کړي چې لس پښته به يې نه شو تمامولای او هم به شا او خوا ځمکې او کارېزونه ټول رانيولای شو".

په دې وخت کې د دوی د لوی او مجلل انگر وروټکېده او خورا خوږ او ژړاوه، پلار يې وويل: "گومان کوم چې د دې سيمې خلک دي او ټول راغلي دي چې غنم پر خرڅ کړو

او په پوريې ورکړو."

چې ورو و تل گوري چې يوه لويه ډله خلک چې اکثره يې له لوږې نيم ژوانده او سترگې يې په کولکانو کې ژورې لوبدلې دي ولاړ دي، په دې ډله کې اکثره کوچنيان، ښځې او سپين ږيري دي او اکثره يې نارې او چيغارې وهي چې "د خداى لپاره له لوږې مړه شوو!"

دوى چې دا دومره خلک وليدل وارخطا شول او د انگړ وريې ورتمبه کړ. د وره له شا خځه يې ږغ ورته وکړ: "نور خلک دې تيت شي، يوازې درې، څلور سپين ږيري دې پاتې شي چې له هغو سره نرخ مات کړو."

خلک سره خپاره شول، خو يوه سپين سرې ښځه ور وړاندې شوه او د وره له چاکه يې په خورا عجز ورته وويل: "يو کوچنى لمسى مې دى چې له لوږې يې د سترگو تور ځي او سپين يې راځي. که لږ رحم وکړئ او سمدستي يوه گوله ډوډۍ راکړئ."

مشرزوى يې ورته ورږغ کړل: "ودرېزه! چې نرخ معلوم شي."

خو کسه سپين ږيري او مخور کسان په کورنوتل او سر ځوړندي کښېناستل. په نرخ باندې خبرې شروع شوې او وروسته له دې چې څو تذليل کوونکې خبرې يې واورېدې، نرخ په دې توگه وټاکل شو: "په نغدو من په پنځوس، د يوې مياشتې په پور شپيته، د دوو مياشتو په پور په اويا او تراسده پورې په اتيا افغانۍ."

خلڪو چي دا ترتيب غنيمت وگانهه او د خپل خان لپاره
يې د نجات وسيله تصور کوله په لږه موده کې يې اکثره
برخه غنم په پور او يا په نغدو ځني رانيول.

په دې وخت کې احوال ورته راغی چې ... خان او نور يې
تر دې لاپه لوړ نرخ خرڅوي او خورا لويې لويې گټې يې
وکړې. دې خبر په دې کاله کې تاثر او خواشينی پيدا کړه او
خورا خپه شول چې موږ خو ډېر تاوان وکړ او په دې توگه
يې خپله پخوانۍ خساره تر يوه حده پورې تامين کړه.

بله ورځ يې زوی يو بنسکلی کتلاک راوړ چې په هغه کې
د هر ډول گړنديو موټرانو تفصيلات او عکسونه درج وو
او پلار ته يې وويل چې اوس بايد د سرب کال د ماډل
فرمايشونه صادر کړو چې بيا ناوخته کېږي. هر يوه ځانته
بېل، بېل موټر خوښ کړ او فرمايشونه يې صادر شول.

ده په ډېره خوشحالي ماینې ته وويل: "رښتيا يې ويلي
دي چې "د کور گټه - د لاهور گټه ده".

ورو ورو د پورو ميعاد راوړسېد او د دې بډای د
ناظرانو له خوا پر خلکو باندې تقاضا شروع شوه او
ناظرانو يې هرې خوا ته په شديد فعاليت پيل وکړ، خو
خلکو يې د تادييه کولو توان نه درلود. دوی هم د خپلو
اسنادو په موجب عرضونه پرې کول. له دې جهته اکثره يې
بنديان شول او چا کېدې وکړې او سترگې يې نهامې کړې او
په دې ترتيب د دې کهول جايداد نور هم پسې غټ شو.

يوه زلمي هغو کسانو ته چې کېدې يې کولې

وويل: "ورونوپه دې ترتيب ستاسي خلاصون نشته، بايد د
دې ډول محتكرينو او د دوى د ملاتړوپه مقابل ڪې يو
موتى شئ".

۱۳۳۵ ش کال عقرب - ۱۹۵۲ ع کال نومبر

خوږه جوړه شوه

خمت يوباحراره او فعال هلکي معلومېږي، متشېت دی، په هر شي کې دقت کوي، په مور او پلاريې اله له او جلله (گوزاره، چاره) ودرېده او لکه ډېر نور کهولونه د خپلې کلبې نه د نېستۍ له کبله په کډه کېدو مجبور شول او فکريې وکړ چې داسې ځای ته لاړ شي چې هلته بزگري او يا بله خواري ورمونده شي او په دې توگه د ژوند سره که څه هم په خورا ضعيف صورت سره وي مبارزه وکړي.

ده يو خرد کال په وعده له يو چا څخه په پور واخيست چې قيمت يې د پور په لحاظ له معموله سره سم خورا اوچت و او پردې خره باندې خپله کډه چې يو زوړ لمځی، دوې زړې برستې، يوه دلرگي کاسه او يوه بدنۍ وه او هم دوه کوچني ماشومان وو، بارکړل لومړی تر هغه چې کډه وکړي خپله يوه خونه يې هغه پور وپورې ته ورکړه کوم چې د کډې په وخت کې دده خر تر غاړې ونيو او د هغو څلورو منو اوړو چې په پور يې ورکړي وو غوښتنه ځني وکړه.

په بېرته يې له خپل کلي او پور وړو څخه سترگې نهامې کړې او يوې بلې منطقي ته روان شو.
پر لارې يې د لنډۍ ويله:

عمر مې ټول په غم کې تېر شو

خاونده خدايه! بېغمي به کله وينه

کوم وخت چې به خر پر لورپه خوت، نوله هغه سره د
کومک په نيت به يې کوچنيان ده او ماینې پر خپلو اوږو
واخيستل او په دې توگه به يې د خره پېټې ورسپک کړ.

دوی يوه شپه پر لارې وکړه او بله ورځ مازيگريوه بل
کلي ته چې د دوی په نظر کې ورورسېدل. د دې کلي
تعريف دوی ډېر اوږدلی و او هر چا به ويل چې هلته
بزگري پيدا کېږي او د يوه خوار کاله شپه پکې تېرېږي، په
تېره بيا د هغه کلي د ملک ځمکې خورا ډېرې او مشهورې
وې او هر چا به ويل چې هغه بزگرو ته احتياج لري، خود
دوی له بده بخته د هغه احتياج پوره شوی و.

مېړه يې د يوه بل ځای نوم ورواخيست چې هلته به لار
شي او په پسرلي به يو څه للمې وکړي، گوندې يوه گوله
ډوډۍ د يو خوشو لپاره خپلو کوچنيانو ته وربرابره کړي،
خود ماینې يې په دې رضانه وه، ځکه چې دوی د دې لپاره
هيڅ وسيله نه درلوده چې د خپل ځان لپاره للمې وکړي، نو
يې مېړه ته متل تېر کړ چې:

"زما لاس يې کدنی - کوم دي هل، کوم دي غويی."

دده ماینه د ملک کره ورغله او د هغه ماینې ته يې
وويل چې مزدوريې کړي، مېړه او ماینه يې دواړه د ملک
سره مزدوران شول.

خمت د خپلو بنو حرکتو په وجه د هر چا توجه جلبوله د

ماجت ملا ته ورغی چې هم سبق ورته ووايي او هم د يوه چري کار ځني واخلې او په دې توگه هم نس واپوي او هم يو څه زده کړي. خمت په لږه موده کې لوستی شو او ځيني کتابونه يې وويل. ده هغه کلی نور د ځان له پاره تنگ احساس کړ او يوه ښار ته راغی چې هلته يې د يوه سړي په مرسته يو څو کاله مکتب هم ولوست.

خمت د نادارۍ او نېستۍ له کبله نور مکتب ته دوام ور نه کړ او په يوه اداره کې يې په کار کولو پيل وکړ او د يو څو کلونو په موده کې يې احساس کړه چې دلته چندانې پېشرفت نه شي کولای او ښه داده چې اطرافو ته ولاړ شي او هلته د کوم بډای د کوچنيانو خصوصي معلمي ځان ته پيدا کړي او په دې توگه خپل مور او پلار چې اوس نوزاره شوي دي وساتي او هغوی نوکی هوسا کړي. خمت په خپل دې فکر عمل وکړ او وروسته تر استعفا کولو يې ځان ته په اطرافو کې معلمي وموندله او د کال په شپېتو منو غنمو نوکر شو. دا مقدار غنم يې مور او پلار په خپل ټول عمر کې نه و وليدلي او په دې چې دوی د دغو مړه مقدار غنمو څښتنان شول خوشحالی يې کولې. ده په خورا ښه زړه کډه خپل کلي ته راوستله او هيله يې درلوده چې اوس به نور د يوه آرام ژوند څښتن شي.

خمت چې په کوم دفتر کې کار کاوه له هغه ځای نه يې يو څه پيسې پېشکي اخيستې وې، له هغو نه يې يو څه ور رسولې وې او يو څه لا پر پاته وې. نو مربوطې خانگي دده

مرجع ته مکتوب ولېږه چې دا پیسې ترې حصول کړي.
دا مکتوب چې په سلسله د ده علاقه داری ته ور
ورسېد البته په هغه مکتوب کې د څلورو، پنځو مربوطو
دایرو او وزارتونو نمرې ثبت شوې وې.

د علاقه داری کاتب چې نوی مقرر شوی و له عادت نه
خلاف یې دا ټولې نمرې په جلب کې توضیح کړې او هغه
یې د خمت کلي ته د ده د اطلاع له پاره واستاوه چې د باقي
په تحویلولو کې توجه وکړي.

د دې کلي ټول لوست او لیک لکه د نورو کلیو په شان د
کلي ملا صاحب کوي او هر خط چې له کلي نه ځي هغه یې
لیکي او هر یو چې بیا راځي هغه یې لولي، نو طبعاً دا جلب
یې ملا صاحب ته وروړ چې ویې لولي.

هغه دا ټولې نمرې چې په جلب کې توضیح شوې وې یو
په بل پسې وټولې او په داسې حال کې چې د خمت سپین
سري مور هم ناسته وه په خورا غمجن او نیولي رغیې د
خمت مور ته وویل:

"کور دې خراب شو! نه یوازې ستا کور خراب شو بلکې
ټول کلی ورک شو."

بیاله ځانه سره وایي: "یکن، دهن، صدأ، هزارن، ده
هزارن، لکن، ده لکن، کروړن، ده کروړن، اربن، ده اربن"
اوف! دا خو تر حساب لا تېرې شوې. خمت مزغی ماتی خو
په اربو او کروړو روپۍ د دولت پور وړی او باقی دی اوس
یې خط پسې رالېږلی دی چې ژر دا روپی تحویل کړي.

اوس به څه کوو؟ چاره يې څه ده؟"

سپين سړي دا خبرې واورېدې سمدلاسه بېسده شوه. وروسته تر هغه يې په ساندو خوله پورې کړه چې د کلي اکثره خلک يې پر ځان راټول کړل او هر څوک په خورا اضطراب سره پوښتنه ځنې کوي.

په پای کې دې د ملا صاحب خبره دوی ته وکړه او څو نورو سپين سرو ښځو هم په ژړا خوله بيرته کړه.

په ټول کلي کې يوه لويه هنگامه او ځوږه جوړه شوه، د کلي نورو خلکو چې دا آوازه واورېدله ټول په ډېر اضطراب کې شول چې اوس به د دې کروړو روپيو ځواب څه وايي. ځينو خلکو د دې لپاره چې ژر له دې خطر ځانونه وژغوري او سترگې نهامې کړي په کډو بارولو پيل وکړ او ځينو د خرو رانيولو ته هڅه وکړه چې هغوی هم ژر کډې پرې بار کړي چې په دې صورت د بده گانو قيمت هم خورا لوړ ولاړ.

کوچنيان چې ښځو ته وگوري هغوی هم چيغې وهې او خورا لويه هنگامه ده او ټول خمت ته په ښکښلو لگيا دي، په دې حال کې يو بل هلک پيدا شو چې د يوه بل کلي و او تازه له مکتبه د رخصتۍ په ډول راغلی و، هغه د دې حال پوښتنه وکړه نو ماجت ته ورغی چې هغه جلب وگوري، هلته گوري چې صرف پنځلس افغانۍ پر خمت باندې پاته دي او دا صرف د ملا صاحب يوه سهو ده چې له هغو نه يې په کروړو او اربو روپۍ جوړې کړې دي.

په دې توڳه يې خپل ٽول ڪلی له ويراو غم نه
وڙغوره او په ٽولو ساه ننوتله او خيرا تونه وشول.

۱۳۳۲ ش کال حوت - ۱۹۵۷ ع کال مارچ

د سمټ مور او پلار

سمټ لکه اکثره نور کوچنيان په يوه خواړه او پرېشانه کورنۍ کې زوکړی دی. پلار يې بزگرې کوله او سره له دې چې په لاس او پنبو کې يې د چاودونو چراخونه (اوږده زخمونه) وو او په کال کې لس مياشتې کاملاً مصروف و، بيا هم ده خپلې ماینې او يو دوو کمکيانو ته سپوره ډوډۍ نه شوه ورکولای. تل به پورړوی و او همېشه به د سود خورو ډله د ده د خونې له مخه چې انگرېي هم نه درلود ناسته وه.

د سمټ مور هم کراړه ناسته نه وه او په کار او زحمت ايستلو کې تر خپل مېړه هېڅ وروسته نه پاتې کېده، مثلاً د لو په موسم کې به يې وږي ټولول او د غنم دانه به يې لکه د هوا مرغۍ غونډې اخيستله.

د سمټ مور مجبوره وه چې د لو په موسم کې خپل په تي پوري هلک (سمټ) هم وډو ته له ځانه سره يوسي، ځکه چې ده ته بايد هر دوه درې ساعته وروسته تې ورکړي.

ځمکه او آسمان به له گرمۍ نه ايشېدل او د تودوخې تاخون به هر ذيروح خورا متاثره کاوه، په همدې تاخون او په همدې تودوخې کې به د سمټ مور لگيا وه وږي به يې ټولول.

د دې پښې طبعاً لوڅې وې او د دې لپاره چې خپلې پښې د وډ له ازغيو څخه تريو ه حده وژغوري، نويو څه وانه او يا نارې (د بوټو ساقي) به يې پر پښو وپېچلې او بيا به يې په خورا حرارت او تاوده زړه په وړو ټولولو پيل وکړ.

سمت ته به يې يوه وچه واله کې د نارېو کوچنۍ ځاله جوړه کړې وه او په هغه کې به يې پيداوه.

په دغه ځاله کې به د سمت له څنگه د اوبو کوچنۍ کوزه هم پرته وه. کوم وخت چې سمت وژاري او يا يې مورد عادت سره سم د پام کولو لپاره د ده ځالې ته ورنژدې شي او دې وينې پيدا کړي، نو ده ته تې ورکوي. خوله بده مرغه گرمي دومره ډېره وي چې د ده د مور مخ په ډېر سوروالي کې تور او بنسټی وي او نه يوازې د بدن ټوله وينه يې پر جوش راغلې وي، بلکه د دې پي هم ايشي. د مور په تيو کې يې شيدې داسې تودې وي لکه د ايشېدلو اوبو غونډې.

شاوخوا هيڅ ونه هم نشته چې د سمت مور يوه گړۍ ترې لاندې کښېني او خپلې شيدې د سمت لپاره يخې کړي. بله چاره نشته، د کوزې څخه يو څه اوبه پر خپلو تيو اچوي او دا عمل تر هغې بيا تکراروي تر څو چې شيدې له خپله جوشه کښېني او هغه بيا سمت ته ورکړي.

ځکه چې شيدې هم تودې وي او د سمت ځاله هم دومره سره نه وي، نو څرنگه چې تې وروي هغه يوه گړۍ وروسته

بیرته قی کړي او په دې توگه د خپلې مورکې پر زړه داغ ولگوي.

د سمټ پلار هم کله کله اتفاقاً راشي او د خپلې ماینې او کوچنې دې ماجرا ته وگوري او ځینې وختونه یې د دې منظرې په لیدو زړه له واکه ووزي او د اوبکو سیل یې له سترگو څخه را روان شي، خو د سټي مخ واړوي او کوبنبن کوي چې ماینه یې دا وضعیت ونه ویني.

که ماینه کومه خبره ورسره وکړی دی د هغې ځواب نه ورکوي، ځکه چې ستونی یې له ډېر خپګان نیول شوی وي او پوهېږي چې که یې مازې خوله سره بیرته کړه کړېبه به یې تر اسمانه وڅېږي.

فقط یوشی دی قانع کوي او له کړیږو څخه یې منع کوي هغه دا دی چې دی له ځانه سره وایي چې زه یوازې نه یم، په دې وډ کې یوازې زما ماینه او کوچنی زوی دا وضعیت نه لري، بلکې دا وډ او نور شاوخوا وډونه له دې ډول میندو او ماشومانو نه ډک دي او د ټولو همدغسې حال دی.

کله کله یې دا متل چې "د جهان غم نه غم دی" روحيات خورا ورپر ځای کړي او یو ډول سرور او اطمینان په ځان کې احساس کوي، خو البته دا د سرور حال ډېر دوام نه کوي او ژر بیرته د خپلې ماینې او زوی وضعیت ته وگوري او بیا د تاثر پټې پرې واوړي.

کله کله به دې سختیو او خواریدو مړه په عذاب کړ چې ماینې ته به یې ویل: "زه او ته د دې کوچنیانو په راوړلو

او بيا لويولو کې يوه لويه گناه کوو، ځکه چې که ما او تا غونډې خلک هر څومره ډېرېږي، هغومره د نورو خلکو د تکليف او عذاب موجب گرزي او هم به خپله په دې ژوندانه کې ډېر لالهانده او سرگردانه وي.

دا کلمې به يې په داسې توگه ادا کولې چې گواکې دده بنځه بايد ده ته نوکې ډاډ ورکړي او دده د غمونو او چرتونو بار سپک کړي. ماينې به يې ورته وويل: "په دې زه هم نه پوهېږم چې سره له دې چې لس مياشتې کار کوو او خواري کارو خوبيا هم د شپږو مياشتو خورۍ نه شو برابرولای او هيڅکله زه او ته په نس نه يو ماره شوي او پر خپله ډوډۍ مو اړې نه دی راختلی مگر سره له دې ټولو بيا هم بايد شکر وکارو او په خپل وضعيت او ژوند قانع اوسو او ووايو چې خدای مودې له بدترو څخه وژغوري، داسې حال دې نه راځي چې دا اوسنی حال مو په هېر شي. قوي اميد دی چې دا کوچنيان به رالوی شي او دوی به وکړای شي چې خپل غمونه او د خواريو اسبابونه له منځه ورکړي او د ځان لپاره به نوې دنيا جوړه کړي او هم به مود ته په خپل اخري عمر کې د يوه مستريح او نسبتاً آرام ژوند موجب شي."

مېړه به يې تندي تريو کړ او ورته وبه يې ويل: "تر دې به نولوی غم کوم وي؟ او له دې نه بدتر حال به څرنگه وي؟ ته لېونی شوي يې ماينې! زه خود دې وضعيت تحمل نه لرم، په هره توگه چې کېږي سربېره له دې ديار څخه کله کوو او يو

بل ڄاڻي ته به ڄو چي هلته لڙخه آرام او په نس ماره شو."
 د دوي ٽول عايدات (سره له وږو ٽولولو) د پرش منه غنم
 شول چي په هغو کي دري منه د ملا زکات، دوه منه د ملک
 ملڪي او دري منه هم په نورو متفرقه وو بسپنو کي ځني
 ولاړل

پاته دوه ويشت منه غنم يي په ځمکه کي بنځ کړل چي د
 سود خورو له نظره يي پټ وساتي، خويوه بل سود خور چي
 نفوذ يي درلود عرض پرې وکړ او ځکه چي اصولي سند يي
 درلود نو بندي يي کړ.

کوم وخت چي يي بنديخاني ته بېوه د سمت مور ورته
 وويل:

"دغه ده تر بد بد تري ...".

۱۳۳۵ ش کال اسد -

۱۹۵۲ع کال اگست

د بزرگ لور

د (بختوري) داريه په لاس او په خورا خوشحالي سره
دا سندره وايي:

سبا اختر دی، زما کالي کړه راته تور دوبي!

له خياله ډکه يم - غوټې ورکړه څلور دوبي!

هو، رښتيا سبا اختر دی، لوی او واړه هغه ته
خوشحالي کوي، کوچنيان لاسونه زيږه کوي چې د نکريزو
رنگ ښه واخلي او سهار يې لاسونه تر هر چا ښه وايسي او
په دې ډول د لاس د سره کېدو مسابقه وگټي.

پلاري يې په بې انگړه خونه ورننووت او بختوري
سمد لاسه داريه يوې خواته کښېښودله او ورمنډه يې کړه،
د پلار په غاړه کې يې دواړه لاسونه واچول او ورپورې ټال
شوه، په ډېره مينه يې ورته وويل: "بابه جان! اوس مې د ...
خان لور وليده چې په اوربل باندې يې درې لږه سپينې
روپۍ قطار کړې وې او هم يې ويل چې پلار ښه امېل او يو
سور پېزوان ورته بخښلی دی چې د اختر په سهار ځان پرې
ښايسته کړي، نو دا ته ولې ما ته څه شې نه راوړې؟ تل
وايې چې غاړکۍ به درته جوړوم خونه دې کړه راجوړه،
هغه بله ورځ دې ويل چې نن بايد په تنکۍ رشقه گوزاره
وکړم او ونه ژاړم نو بيا به راته اوږه راوړې او غلمينه

ڏوڏي به راکوڀ خونن ڏي بيا خادرتش راوڻ. داسي
بربنسي چي هيڄ شى ڏي نه ڏي موندلي. راته ووايه!
باباجانه! خان ولي خپله لور او زامن داسي بنه ساتي او د
اوربل لپاره يي ورته تڪي سپيني روپي چي له ورايه روڻي
ڄلڀري راوڀري خوته يي ماته نه راوڀري! زه درباندي گرانه
نه یم که څرنگه؟"

د پلاريي په سترگو کي اوبنکي وگرزبدي او د ڏي له
معصومانه پوښتنو او له ڏي کبله چي وروسته له دومره
سرگردانيو څخه يي بيا هم يو کتوري اوږه او يو څه نکريزي
نه ڏي موندلي، ټول ځان يي پر جوش راغلي دي او نژدي و
چي لويه کريزه يي تر خولي ووهي...

بزگر په خورا تکليف چي تابه ويل په ستوني کي يي
لويه دانه ختلې ده، ورته وويل: "زويکه! هغه يي لري چي
ورته راوڀري يي. زه خوار يي له کومه کړم؟"

بختوره: "نوته يي ولي نه لري، چي هغه يي لري؟"

پلار: "وايي چي هغه ته خو خداى ورکړي دي، زويه!"

بختوره: "نو خداى يي موږ ته هم ولي نه راکوي؟ هله، ژر
شه، راته ووايه! ولي يي خداى موږ ته هم نه راکوي؟ درځه
چي ورشو او ورته ووايو چي موږ ته يي هم راکړي..."

په ڏي وخت کي ناڅاپه د... صاحب ناظر راغى. د بزگر
چي پر هغه سترگي وښتلي، سمدلاسه يي وښي وانهي
وختلي او ټول حواس يي بايلل، خوار پر خپل ځاى مېخ
پاته شو او صرف دومره يي وويل: "کاشکي خو خوار

غريب خلڪ پر دنيا مه وای پيدا ."

ته به وایي چي عزراييل يي روح اخیستلو ته راغلی دی .
ناظر په داسي حال کي چي لغتي يي ورسمي کړي تر
شونډو لاندې يي وويل: "خدای دې خوار کړه! ته هم ځان
ته مسلمان وایي، د خلکو حق نه ورکوي او ځان په يوه او
بله کوي، هغه وخت چي مړي دې بي کفنه او بي سرشتي پر
تسه توره ځمکه پروت و، خود... صاحب لاس او پښي دې
نيولي چي درته پور درکړي. اوس چي دې دمه سمه شوه، نو
ځان پتوي! که دې دې لور د چينغو او بغارو لحاظ نه وای
او ځان يي نه وای درباندي غورولي نو زه به درسره جوړ
شوی وم."

ده په ډېر عجز او احترام ورته وويل: "ناظر صاحب!
مړي خو مې نه دی کړي چي دومره راسره شدت کوي، نن او
سبا مې پرېږده چي دا اختر لږ څه پر قراره تېر کړم او دې
نجلی چي سړکال يي مور مړه شوې او خورا غمجنه ده فکر
غلط کړم، وروسته تر هغه چي مې هر چيرته بيایي درسره
ځم او په هر ډوله کي چي مې اچوې خوشحاله یم، ځکه چي
اوږي خوبه مې له دې دومره غمونو او فشارونو څخه لږ
سپکي شي."

ناظر په غضب ورته وويل: "خدای وهلیه! تر مړي کولو
بدتر کارونه کوي، سړکال خودي د بزگري غنم تر څو چي
مور در خبرېدو نورو خلکو ته په پورو کي ورکړل او...
صاحب چي څو څو ځلي درته ډېره کښته بیه په سلم روپی

درکړې دي هغه دې هير کړ. های-های بې انصافه! اوس نورې خبرې مه کوه، درځه، درولاړ شه! پخپله د... صاحب حضور ته دې بيايم. هغه يو شريف او زړه سواندي سړی دی، گوندې په يوه ښه او آسانه ډول درسره فيصله وکړي او اوږې دې د ده د پور له پاره سپکې شي. درځه! درولاړ شه! چې بيا ناوخته کېږي."

بزگر چې هر څومره کوبښس وکړ فايده يې ونه ښنډله او په پای کې يې لورد يوه خپل کره وروستله او پخپله له ناظره سره ولاړ.

بزگر يې د انگړ په وره کې کښېناوه او پخپله ناظر ورغی او... صاحب ته يې د بزگر د نادارۍ او د هغه د وروستلو کيفيت ووايه.

...صاحب وويل: "ته يې په خونه کې ښه وگرځېدلې؟ ځکه چې دا خلک اوس د پور او پوروړو دومره خيال نه ساتي، غنم په ځمکه کې ښخوي او که کوم کالی يا کمپله لري هغه هم خوندي کوي."

ناظر ورته وويل: "غیر له يوه زاړه تلټکه، يوې خاورينې کاسې يوه چرگه او له يو څه بروزو چې د نيالۍ پر ځای يې استعمالوي او پر پرېوزي بل شی يې په کور کې نه و. مگر هو يو خورا ښه شی يې درلود، چې که درته ووايم ته صاحب به ډېر پرې خوشحاله شي، هغه د ده يوه لورده چې که څه هم وره کمندره (۱۲ کلنه، ۱۳ کلنه) ده خو خورا ښکلې ده، موري يې هم دا يو کال دمخه مړه شوې ده، که دې په ياد

وي د هغې د کفن او نورو لگښتونو لپاره بزگر ستاسې نه په سلم رخت او روپۍ اخيستي وې.

... صاحب ناظر ته وويل: "ورشه! ملا صاحب راوله او بيا به نو بزگر دې خونې ته راولي".

بيا يې ملا ته وويل: "ته خو خبر يې چې زما څلورمه ماينه په دې وختو کې مړه شوه او اوس صرف درې ماينې لرم، دلته... يو بزگر دی چې يوه لور لري او زما پوره هم خورا پرې شوی دی چې هغه يې نه شي را کولی، نو که دې په دې مسئله کې مرسته راسره وکړای شوه ښه به وي".

د غلته و چې بزگر په ناظر پسې راننوت او ... صاحب په خورا پټکه او غضب سره ورته وويل:

"گوره! دا ستا څرنګه مسلماني ده؟ حق مې درباندي دی، خو هغه تر ځان نه راتېروي! ولي ظالمه! موږ دا پيسې په... گټلې دې څه؟"

ملا صاحب بزگر داسې مخاطب کړ: "په کتابو کې يې راوړي دي چې د مؤمن حق ورکول خورا لوی ثواب لري او په هغه جهان کې ډېر اجر ونه لري ای بزگره! که ته د دغه... صاحب دين تر ځان ور تېر کړې، نو البته برسېره پر دې چې له دنيایي سرگردانيو څخه به ځان وژغوري، د هغه جهان ثوابونه به دې هم گټلي وي. په هره توګه چې کولی شي د... صاحب سره تېره وکړه او په حق يې ورسوه".

بزگر سړ او خوله ورته کړه وږه کړه او ويې ويل: "صاحب! والله که هيڅ شی راپورې پاته شوی وي

سڀ کان خوبه لا ڏوڪ بڙگري هم رانه ڪري، ڇڪه چي يو زور
غويي چي مي درلود او په هغه مي بڙگري موندله هغه هم
خو ورڃي دمخه ستا ناظر په پور ڪي راڅخه بوت، اوس د
غومره څه نه لرم چي ما بنام يي پر تبي واچوم .

... صاحب ورته وويل: "په دي مڪرونو، حيلو او چل ول
باندي زه نه پوهېرم! پور مي راوړه، اوس يي راوړه، پر
دغه ځاي يي راسره فيصله ڪړه! زه يو پلا دباندې ځم، ملا
صاحب او ناظر به درسره خبري وکړي، خوزه په نور څه نه
پوهېرم، خپل پور پر دغه ځاي غواړم، پرېږدم دي نه ."

ناظر ورته وويل: "اي بڙگړه! خداي خوار ڪړي يي! د...
صاحب په پنبو ڪي به وړلو بدلي او په ژغونكي رغ په دي
ورته وويل چي: "د خداي لپاره! زه هيڅ پيسي او جايداد نه
لرم صرف يو سر لرم او يوه لور چي دواړه به تر تاجار ڪړم."
گوندي زړه يي درباندي سوي واي او فيصله يي درسره
کړي واي، په يوازي "نشته" ويل خود خلکو پورونه نه
شي ادا کېدلای ."

ملا صاحب وويل: "...صاحب خورا زړه سواندي سړي
دي، سخي طبيعته هم دي، د چا د نېکۍ پور او خير پر
ځاي نه پرېږدي، د خداي پر لار هم خورا سم دي، زکات هم
په جگه ملا ته ورکوي، زه به يوه خبره درته وکړم، بايد هغه
ومني او عمل پرې وکړي چي له هره جنجاله خلاص شي!
هغه داده چي لور دي... صاحب ته ورکړه، په دي ډول به دي
هم لور په نس مړه وي او هم په تن پټه او آرامه وي او هم به

ته له دې سيمې بېغمه شې".

ناظر پرې ورېغ کړ: "زه او ملا صاحب به دواړه کونښن وکړو چې... صاحب په دې فيصله او سوله رضا کړو".

په دې وخت کې د... صاحب ميرزا راتنووت او د بزگرد حساب صورت يې ورواچاوه چې ټولې درې زره، پنځه سوه افغانۍ شوې دي. بزگر وويل: "د خداى لپاره وږه لور پنځه شپېته کلن سړي ته څرنگه ورکړم؟ يه! يه! دا کار نه شم کولای، خپله يوازېنۍ لور په اور کې نه شم اچولې، مې کړئ، پوست مې وکارئ، خودا کار نه کوم او خپله يتيمه او ماشومه لور د بدبختۍ په کنده کې نه شم اچولې، بله دا چې ما خو ټولې دولس نيم سوه افغانۍ وږې دې، اوس درې نيم زره ولې شوې؟"

ناظر وويل: "د څوارلسو مياشتو گټه يې نه شمېرې؟ والله که هيڅوک په دې نازله گټه روپۍ چاته ورکړي".

بيا ناظر ملا ته وويل: "د خداى ځواک پرې خوپه خپله گټه او نقص هم نه پوهېږي، موږ يې سمې لارې ته راکاږو، خودى چېپې ته ځغلي، د لورد ورکولو خط وکاره او گوته يې پرې ولگوه! خلاص".

سمدلاسه قلم او کاغذ آماده شول او ويې ليکل: "اقرار و اعتراف صحيح و شرعى به صحت عقل و تندرستى ميکنم که...".

وروسته له څو نصيحتو، تهديدو او تشويقويې دده بټه گوته ولگوله او په دې ترتيب له نقلو ډک دسمال ملا

صاحب واخيست او په خپله مخه لاړ.

... صاحب ناظر ته وويل: "دا نجلۍ په ډمامو مه راوړئ،
ځكه چې اول خود خوار بزرگ لور ده او دا زموږ حيثيت ته
زيان رسوي، دوهمه دا چې ويړه ده چې دا كار به پر نورو
بزرگانو بده اغېزه وكړي، سباد اختروړځ ده ورشه! او يوه
سپين سرې ښځه هم درسره بوزه او نجلۍ ترېنه راوړه. د
هغه كلي... خان ته هم ووايه چې كوم وخت راشي."

سبا پر هر چا اخترو، خوبختوره خواركۍ يې بې له دې
چې په خپل شوم سرنوشت وپوهېږي رارهي كړه، پرلاري
يې ورته وويل:

"مه ژاړه! د انا كره دي بيايو. هلته به نوۍ ټيكرۍ او
كميس، پسته غلمينه ډوډۍ او ښې موچنې دركړو..."

خو وخته وروسته مو واورېدل چې بزرگ خواركۍ له ډېر
غمه ځان د كار بېرته سپرغه كې واچاوه او ويل كېده چې
لوري يې هم د... صاحب په كور كې خورا د بدبختۍ ژوند
يوازې د دې لپاره تېروي چې گوندې يو وخت وكړاى شي د
ځان او پلار د بدبختيو كسات له ظالمانو څخه واخلي او
خپل غمجن زړه سوړ كړي

۱۳۳۲ ش كال دلو - ۱۹۵۸ع كال فبروري

د غوايي لاندې

لاس او پنبې چاودې، مخ سپېره، شونډې وچې يو کوچنی پېټی غنم پر شا را اړولي او په ستمې د کور پر لور را روان دی. بشپړې نهه میاشتي يې خوارۍ کښلې او منتونه يې وړي دي ترڅو چې د دوبي په آخر نوي منه غنم له بزگرۍ نه ورغلل. په دې کې يې نهه منه غنم ملا صاحب ته زکات ورکړل، درې منه يې پښ ته ورکړل او څلور منه هم رکبه (د فصلونو ساتونکي) ترېنه يووړل. شپېته منه يې هم د هغو دوو زرو افغانیو په سود کې ورکړل کومې چې ده د پلار د مرگ د خيرات او اسقاط لپاره د يوه سودخور نه په شپېته منه گټه راوړې وې.

په کور کې د ده ماینه او مور او څلور ماشومان د ده لاره څاري او ماشومان يې له کوره راوتلي او د هغې لارې خوا ته په ډېره اسره گوري، پر کومه چې د دوی پلار اوس کور ته راځي او د رشي غنم راوړي.

د ده مور او ماینې د سربکال د محصولاتو په شاوخوا کې خورا ښې خوږې قصې کولې او هيله يې وه چې گوندې سرب به يو څو ورځې په نس ماړه شي.

په ڊي وخت ڪي ماشومان يو په بل پسې د ڪور لوري ته
راڻغلي او نارې وهي چي "بابا راڻي او غنم يي په شادي".
بزرگرم پيٽي په شا په ڪور ورننووت او پيٽي يي د خوني
له مخه ڪنبښود.

ده مور او مائني يي په الوتو بنو ترپنه درشي احوال
پوښته چي په ڊي وخت ڪي يو سري ترازو او ڪاڻي په لاس
په انگري ورننووت او په ڪلڪ ريغ يي ورته وويل: "تا خو
ويل چي پر راشه به غنم د پور په عوض ڪي درڪوم او تا ٽول
غنم خپل ڪور ته راوړل! خان صاحب خورا په قهر وويل چي
دا څلور پنځه مياشتي ڪپري چي تانه (ڪور غم) ورڪري او
نه ڊي (سري غم) ادا ڪري دي روپي. خونه لري، ژر شه غنم
راوتله".

موريي چيغي ڪري: "دا څو دانې چي ته يوسي! نو موږ
به ڇه خورو؟"
ده ورته وويل: "خاوري".

سمد لاسه يي انڊي راوړو او ٽول غنم يي ځني وتلل او
په پاڻي ڪي يي لا نور هم پسې په قهر خوار بزرگرم ته وويل:
"دوه منه خولا نور هم درباندي پاته شول، هغه به څرنگه
شي؟"

خوار بزرگرم په داسي حال ڪي چي له خواهشيني نه يي پر
ستوني درد و، تش جوال يي وڅانډه او يوې خواته يي
ڪنبښود، ماشومانو ٽول او په ٽرا ٽرا ڪي يي ويل: "موږ
خو وڙي يو، تاسي خوبه يوه لپه نيني راڪولي".

د ماشومانو انا د باندې ولاړه او يو څه شوتل يې په پلو کې راوړل او له مالگې سره يې له ماشومانو سره وخورل، خو ماشومان په دې ترډېرې مودې قانع نه شول او د ډوډۍ لپاره يې په ژړا پيل وکړ.

خوار بزگر ته اوس د کلي گاونډيانو پور هم نه ورکاوه، ځکه له يوې خوا د ده گاونډيانو هم دغه راز د نادارۍ تکليف درلود او د بلې خوا ده پر راشه باندې يو ډوډۍ کاسې اوړه چې ترېنه پور کړي وو هم بيرته نه وو ورکړي او خپل اعتبار يې بايللی و.

وروسته له هغه چې ډېر فکريې وکړ، له ځان سره يې فيصله وکړه چې د يووې غويي چې د ده وروستی او يوازينی دارايي ده او د هغه په مرسته يې د خلکو بزگري کوله د عيال قوت او لايموت لپاره حلال کړي او په خپله سترگې نهامې کړي. په دې خصوص کې يې د مور او ماينې رضایت هم واخيست او د يووې غويي يې حلال کړ چې د عيال د مني او ژمي نگولی شي، پخپله لوڅې پنبې او برانگه برانگه کالي بلې منطقې ته د خواری او مزدورۍ لپاره لاړ.

ده په يوه توده منطقه کې شپږ مياشتې د خاورو او خټو مزدوري وکړه. ده ته يې د ورځي شپږ افغانۍ ورکولې چې درې افغانۍ يې په سپوره ډوډۍ خوړلې او درې افغانۍ يې د کور لپاره سپمولې.

په پای کې د ده ټوله گټه څلور سوه اته شپېته افغانۍ

شوه چې په درې سوه افغانۍ يې ځان ته پښې او کوچنيانو ته يو يو کميس واخيستل. دې شپږ مياشتې له کوره خبر نه و او په بېړه او ښه زړه د کور لوري ته را روان شو.

چې د کور په وره ورننوت لور او ماينې يې چيغې کړې وروسته ورته څرگنده شوه چې مور او درې ماشومان يې د سکاروي په اثر په مني لا مړه شوي دي. يوه گړۍ وروسته د کلي ملک وروغوښت او ورته يې وويل:

"ستاد مور او ماشومانو کفنونه مې ورکړي دي، چې قيمت يې څلور سوه درې دېرش افغانۍ کېږي او هم مې ستا پر ځای په دې شپږو مياشتو کې دوه سوه ديارلس افغانۍ کور غم او سړي غم پرې کړی دی. تا خو ځان نهام او خپلې مېلې دې کولې خو ټول غمونه دې پر موږ را ايله کړي وو. اوس دسټي زما پور چې شپږ سوه شپږ څلوېشت افغانۍ کېږي را کړه!"

ځکه چې ده دا ټول رقم پر يوه ځای نه شو تاديه کولای، نو محکمې ته يې کش کړ او بندي شو چې بيا د دې خوار او دده د کاله احوال چا وانه خيست.

دا دی خدمت

ټکنده غرمه او داسې تودوخه ده چې ته به وایې لمر
 ځمکې ته راکښته شوی دی. دا تودوخه په اصطلاح په سر
 کې ماغزه ایشوي او خلک په کوټو او سیوري کې لاهم
 طاقت نه شي کولای.

د دې لپاره چې دا غزو له اذیت نه تر یوه حده پورې
 خپلې پښې وساتي ده په پښو پورې یو څه برانگې برانگې
 ټوکران او یو څه وابښه کلک تړلي او یو خورا تېره او لوی
 لوریې چې تازه یوه پښ ورجوړ کړی دی په لاس کې دی او
 په همدې ټکنده غرمه کې لو کوي. دده په ځان کې هم کوم
 داسې کالي چې ځان یې ټول په پټه وي نشته او د لمر
 تودوخې دده اوږې، لېچونه، ټټر او لینگي ورتوبخن کړي
 او دده د بدن پوست بېخي څرمې ته ورته دی.

په داسې حال کې چې تر ټول بدن یې خولې څاڅي او پر
 مخ یې له گرمۍ څخه توره لمبه گرځي له ځانه سره ورو ورو
 دا بدله وایي او په جدیت سره لو کوي:

"لو گډه دی ببو - ببو نادانې! لو گډه دی ببو."

دا زلمی علاوه پردې چې خورا نیستم دی سر په زړه

هم ڊپر غمجن دي، ڇڪه ده مشرورور دغه ڪال په اول
پسرلي ڪي په لويه تبه مړ شوي دي او دي اوس يوازي دي.
ده ورور به تل باندني کارونه ڪول، يعني په بزرگري به يې
دونه تعلق نه درلود او ڪال دوولس مياشتي به يې له خلکو
سره خپلي دعوي شري او هم به يې د ماسلانو او حوالو
ځوابونه ويل. خو اوس دا سرگرداني او درانه بارونه هم ده
ته ور په غاړه دي. له دې جهته د ټولو خلکو وانه يې
(درمندونه) پرتي دي، خودي اوس لو کوي دا ځکه چي تر
اوسه پوري په دغه ډول بهرنيو کارو بوخت و.

که څه هم ده ځمکه او اوبه لري دي، خوده د خپلو متو
په زور تل دا ځمکه ودانوله او هغي ته به يې خورا ښه زور
او ډپر انبار (سره) ورکاوه او تل به يې هغه درې هله کوله
يعني دوه درې ځله به يې هغه يووي کوله او ټول هرزه او
ناکاره بوټي به يې تر ښه ليري کول. له دې جهته به ده د
ځمکي حاصلات تر هغو خلکو چي ترده يې يو په دوه ډېره
ځمکه او اوبه درلودې ډېروو.

ده په کلي کي درې څلور داسي بډايان دي چي هغوی
د خپل ماموريت په دوران کي درشوت په ذريعه يا گران
خرخولو په مرسته ډېرې نغدي روپۍ لاس ته وروستلي دي
او د هغو په ذريعه يې تقريباً د ټول کلي ځمکي گرو کړي
دي او په دې ډول د کلي اکثره حاصلات دغه يو څو کسه
بډي خواره اخلي. د کلي نور خلک په نيم نس ورته گرځي او
په حقيقت کي ټول د دوی په چوپړ کي بوخت دي، خودوی

خپلې مېلې الوزوي، ځکه چې دوی ته (خدای ورکړې ده) او نور څوک ورسره سيالي نه شي کولای.

دې بله و خورو او گران خرڅوونکو چې به د دې خواریکښ ځمکې او ډېر حاصلاتو ته وکتل زړه به یې ورته خولې مولې شو او تل به یې کوبښن کاوه چې داسې وسایل برابر کړي چې د هغو په اثر دی مجبور شي او خپله ځمکه پر دوی باندي خرڅه او یا اقلأ گرو کړي او په دې توگه دوی د هغې ځمکې څښتنان شي، مخصوصاً د کلي ملک چې یو له دغو بلې خورو څخه و تل به یې دده د ناآرامۍ او سرگردانۍ وسایل راغونډول او په یوه کوچنۍ او جزئي پلمه به یې په محلي دایرو کې چې دوی له کلي نه (۲۲) کیلومتره لیرې وې سرگردانه کاوه او په ده به ئې بې موجه خرڅونه او مزلونه تحمیلول. مثلاً د دغې ورځې په ماښام چې دی کور ته سترې، وږې، تږې راغی او خپل لوریې لا نه و ایښی چې د کلي د ملک سړی ورته ورغی او په وچ ږغ یې ورته وویل: "خان صاحب ویل چې سمدستي یو ځل راشه".

دی وروسته له هغه چې منگی یې پر سر او چت کړ او تقریباً نیم منگی او به یې وڅښلې له دغه سړي سره د خان صاحب حضور ته ورغی او هغه ورته وویل: "هلکه! ته خو د دنیا حرص اخیستی یې! سهار په سپېدو کې لو ته ځې او ماښام ناوخته راځې، څوک دې لیدلای نه شي، پروږنه له محلي مرکز نه راغلم، گدام دارویل چې ته څلور نیم منه

غنم د پروسې کال له بابته باقي يې چې بايد لو، مودې پرېږدې او سهار وختې دغه مقدار غنم وروړې او تحويل يې کړې، که نه وي، نو ...".

ده خوارکي چې دا تهديد واورېد سهار وختي په سپېدو کې يې پنځه منه غنم په جوال کې واچول او ورپه شاييې کړل او دغه بل ماښام په مټې مطلوب ځای ته ورسېد او په دوه، درې شپو کې يې هغه تحويل او خپل رسيد يې واخيست. څلورمه شپه بيرته خپل کور ته راغی، خو هغه کودې چې يې کړي وې هغه نيم نيمبوره پاتې وې، ځينې پسو نو سره شيندلې وې او ځينې وړو ټولونکو وړي وې.

ده بيا په هغه حرارت او مېړانه لو ته ملا وتړله خو دريمه ورځ ماښام چې کور ته راغی گوري چې ماینه يې دېگ ته ناسته او په هغه پسې بوټي سوځوي، دده تر سپرېدو چرگ د ښوورا بوی شو او خورا خوشحاله شو چې نن خو لکه چې ډوډۍ لنډه ده او هغه هم د چرگ ښوروا، له ډېرې خوشحالی او حیرانۍ نه مستقيماً د هغې خوا ته ورغی، چې بېخي ورنژدې شو په خورا ښه زړه يې ماینې ته وويل: "نن دې لکه چې زړه راباندي سوی دی او ډوډۍ دې رالنده کړې ده".

خو په دې حال کې يې د دې د ژړا نېغ واورېده.

ده ورته وويل: "خير خودی! پرڅه شي ژاړې؟"

دې ورته وويل: "ولې به نه ژاړم. خولاس مو په خوله شو

ستا جلب يې راوړی دی، ورشه! څه اوربشي پيدا کړه. آس يې شوم ولاړ دی او هره گړۍ اصرار کوي چې ورته نيم من اوربشي ورکړو.

ده چې داوينا واورېده اعصاب يې بیده او مړه شول او لوري يې سوړله لاسه ولوبېد او پوښتنه يې وکړه: "جلب راوړونکی چيرته دی؟" دې وويل: "پر بام باندي له ملک سره ناست دی."

هلته چې ور وخوت او تحقيق يې وکړ، خرگنده شوه چې دده نوم د تعميراتو په انشاء کې راوتلی دی. ملک دی دلاسا کاوه او ورته ويل يې:

"دا خود دين او دولت خدمت دی او د وطن ودانول پر موږ ټولو لازم دي، پروا مه کوه! زه به ستا د کور او کهول زېرمه کوم. د اوړي عوضونه ارزانه دي او که خدای کول ژر به د ځان عوض ورته پيدا کړي او مني ته به بيرته کور ته راشي. ځمکه که په گروي ورکوي نو ما ته يې راکړه او هر څه چې دې په کاروي در به يې کړم."

ده خوارکي چيغې کړې چې لو او ژر غنم مې ولاړ پاته شول، خو ملک د دې لپاره چې ژر د گروي قباله ترېنه واخلي دستي يې درې زره افغانۍ ورته راوړې او د مسجد په ملا يې عرفي قباله وليکله او سهار وختي يې د اجتماعي خدمت لپاره بوت.

دده د ولاړو غنمو او د کاله آينده وضعيت چاته ښه معلوم نه شو او په ده هم خدای خبر چې څه وشول.

يو کوندری او درې ډوله خواړه

خوارکی به سهار وختي را کښېناست او د خپلې ځمکې خوا ته به يې په انبار (سرې) وړلو پيل وکړ. ده انبار په شا وړ، د ده کهول ټول اته کسه نر او ښځې وو. ځمکه يې خورالږه وه، په مشکل يې د دوی د درو مياشتو د ډوډۍ مصرف پوره کاوه. کوم وخت چې به يې د ځينو صحي معاذيرو په نسبت ځمکې ته انبار ور نه کړ نو په دې حال کې خويې د يوې ورځې ډوډۍ هم نه ورکوله د پاتې نهو مياشتو ډوډۍ يې په مزدوري او بوتو خرڅولو نيم نيم بسوره پيدا کوله او مړ ژوانده غوندي ژوند يې تېراوه.

درې زامن يې وو چې يو هم تر اوو، اتو کلو مشر نه و، چې له ده سره يې کومک کړی وای. لوني يې درلودې، خود عرف او عادت په اساس يې په ژوند کې له ده سره بشپړه برخه نه شوه اخيستلای او څرنگه چې وړې وې هغسې مرسته يې نه شوه کولای. له دې جهت د ژوند ټول بار ته د ده اوږه ورته وه او په خورا زحمت يې دا بار وړ.

ده يوه ټوټه ځمکه درلوده چې لوړه وه او تراوبونه

لاندې کېده، مگر خورا ښه او قوي وه. ده چې تخمین ورته ولگاوه، نو که د بادامو نهالونه یې پکې ایښي وای خورا ښه ګټه به یې ترېنه اخیستې وای، خو په دې شرط چې تر پنځو کلو پورې په هره توګه چې وي اوبه ورو خېژوي. البته وروسته تر هغه به د ونو رینسې ژورې ولاړې شي او اوبه ته به ډېر حاجت نه لري.

ده په دې باره کې ژور فکر وکړ، له دوو، درو سپین ږيرو څخه چې یې پوښتنه وکړه، هغو هم مشوره ورکړه او دی یې ډاډه کاوه. لویو او مایني یې هم دا فکر خوښ کړ او ورته یې وویل چې اوبه په منګیو کې پر اوږو ورو خېژوي او تر پنځه کلو پورې به دا تریخ غوړپ تېروي.

پسرلی رانژدې شو. ده هم ځان له تاوده وطن څخه چې د عادت له مخې د مزدورۍ لپاره تللی و د نهالګیو د ایښودلو لپاره راوړساره.

نهالګي یې په پور رانیول او وعده یې ورسره وکړه چې په عوض کې به یې په دوېي ورته بوتې وروړي.

رښتیا چې د انسان عزم او زحمت هم عجیبې کارنامې لري او حیرانوونکې ثمرې ښکاري، څه موده وروسته هغه خرابه ټوټه ځمکه شین ډب غوندې شوه او نهالګي ونې کېدو ته نژدې شول. هر څوک یې حیران کړل. ده د کاله هم خپله آینده خورا روڼه او مستریحه لیدله او پر دې فکرونو باندې چې ژر به یې باغ بادام وکړي او هغه به په لږ ښه قیمت خرڅ کړي، خوندونه اخیستل. د کاله هر غړي ته د

نويو کاليو د جوړولو او اغوستلو وعده ورکړه شوه ټولو له خوشحالي اټن کاوه.

دې باغ ته د هر هغه چا چې پنځه غيرانه يې په چمو پيدا کړي وو سترگې اووښتي او په دې ارزو وو چې څه ډول هغه تر لاسه کړي. په تېره بيا خان صاحب خورا شوق درلود چې هغه ددې خوار له تصرف څخه وباسي او ځان ته يې کړي.

د کلي ملا صاحب هم په دې وختو کې د خداي په فضل ښه موږ شوی دی او د يو ښه غټ جايداد خاوند دی هغه هم دې باغگوټي ته چې تر څلوېښتو، پنځوسو اضافو ونې نه لري سترگې نيولې دي او په دې توگه ددې دواړو ذواتو تر منځ يو ډول رقابت هم پيدا شوی دی.

دې دواړو صاحبانو د خپل مقصد د حصول لپاره له دې خوارکي سره اشنايي واچوله، خو هغه په هيڅ ډول نه حاضرېده چې د خپلو امالو د مرکز څخه تېر شي او هغه وپلوري او تل به يې دوی ته ويل چې ما او د کاله ټولو اعضاوو دې ونو ته انبار پر شا ورکړی دی او به مو پر اوږو ورته ورځپېلي دي، اوس په دې ارزو کې يو، چې د خپلو اوږو د زحمتونو ثمره وڅکو او په خپل عمر کې خويوه پلا د نويو کاليو د اغوستلو څښتنان شو. خو خريدارانو دې ته غوږ نه نيوه او پر خپل مقصد باندي ټينگ وو.

کله چې دوی د خپل مقصد په حصول کې دروغې او دوستۍ په ذريعه ناکام شول، نو لومړي سړي رسمي

عريضه ورباندې وکړه او په دې يې تهمتي کړ چې د ده پور نه ورکوي.

د مقرراتو سره سم محکمې ته جلب شو.

هغه چا چې د ده جلب راوړی و د ده کره مېلمه شو. داسې مېلمنو ته خوله دوده سره سم بايد ښه ډوډۍ تهيه شوې وای، نو د مېلمانه لپاره يې يو څه غلمين اوږه له يو چا څخه پور کړل او هم يې يو څه د جوارو اوږه تهيه کړل. ماښام ته يې شيدې او غوړوي تيار کړل. ده په خپل کونډري (دسترخوان) کې د مېلمانه خوا ته غلمينه ډوډۍ او د خان صاحب خوا ته يې د جوارو ښه مړۍ او خپلي خوا ته يې وربشینه ډوډۍ کښېښوده.

له بده مرغه د ډوډۍ خوړلو په وخت کې د مېلمانه ګوتي د ده خوا ته وراوږدې شوې او وربشینه ډوډۍ يې په خوله ورغله چې وروسته له ډېر قهر او ... څخه معلومه شوه چې دې سړي (درې ډوله خواړه په يوه کونډري کې) تيار کړي وو او په دې توګه د خان د قهر او جزا مورد هم وګرځېد.

څرنگه چې تصور کېده په ډېره لږه موده کې يې د دعوي د اقامې په اثر د دې خواړو روحيات او مقاومت ورضعيفه کړل او د دې لپاره چې قطعي نتيجه واخلي هغه بل سړي چې له دې ونو سره يې هم مينه درلوده ورګډ او په اتفاق سره يې د اتهام شوي پور په مقابل کې له مقرراتو سره سم ونې ترېنه تسليم کړې او بيا وروسته دواړو په خپل منځ کې سره ووېشلې.

دې بزگر په يو عالم نااميدۍ او د خپل کاله د کوچنيانو او لويانو په ژړا او نارو کې خپل دوه خورا زاړه تلتکان او د کاله نور لوبښي او لرگي سره ټول کړل او پر شايې کړل، بلي خوا ته شپوه شو.

وروسته له دې پرې مودې بيرته خپل کلي ته راغی. البته خورا سپين ږيري شوی و او غير له يوې لور او زوی څخه د کاله نور ټوله اعضايې مړه شوي وو، خو په کلي کې هم څوک پاتې نه وو او ټول دده غوندې شړل شوي او بې ځايه کړل شوي وو.

دده زوی پوه او يو څه لوستی زلمی و او په دې فکر کې شو چې د کلي هغه خواران او باد وړي چې دده د پلار غوندې بې لاسه او بې پښې کړل شوي وو بيرته سره راغونډ کړي او خپلې ونې او ځمکې په گډه تر لاسه کړي، خو دده پر دې فکر باندې هغه پاس ذکر شوي دوه کسان او د دوی غوره مالان خاندې.

۱۳۳۵ ش کال عقرب - ۱۹۵۲ع کال نومبر

زه او زما ورور

للاجان تل وايي او په خورا ټينگو او تودو الفاظو ادعا کوي چې زه او ته خودواړه همنوع لاهه چې د يوې مور او د يوه پلار اولاد يو، په خټه يو يو، په يوه کور، په يوه کهول او په يوه وطن کې په يوه آب و هوا سره روزل شوي يو زما گټه ستا گټه او زما نقص ستا ضرر دی. که زما کور وران شو، نو ستا دا هم روغ نه پاتېږي. که زه وږی شوم، نو ته به هم مور نه يې. که ته لوخ وې، نو زما د پتوالي هم خونده نشته.

ده لا حتی دا هم ويل چې دا پورته ترتيب نه يوازې د وروڼو او هم نژادو او هم وطنو په منځ کې يو طبيعي او مسلم امر دی، بلکې دا اصول پر ټول نوع بشر هم صادق او د دوی په ژوندانه کې بشپړ حاکميت لري.

مور او پلار هم مخ وړ واپاره او دده وينا يې تائيد کړه او ويې ويل چې مشر ورور خود پلار پر خای وي او تل له خپل کشر ورور سره د زړه مينه لري، که تاسې دواړه د اتفاق لاس سره ورکړئ او په گډه کار وکړئ په لږه موده کې به د دواړو کورونه

ودان او هر ڇهه به پڪي ڊپر شي. هغه خوند چي په
يووالي کي وي په بل شي کي نشته

د کاله نورو اعضا و هم ملامت ڪرم او د مشر
ورور تابعيت او د هغه سره د مرستي ٽينگه توصيه
بي راته و ڪره. ما چي دده خوږي او پستي خبري او د
ٽول کاله توصي واور بدلي خپل رضائيت مي
بنڪاره او تعهد مي و ڪر چي هر ڏول چي لالا جان امر
کوي همغسي به کوم او د خپل کورد وداني لپاره به
هر ڏول کار او خدمت کوم. په هر کار کي به دده نقشه
عملي کوم او په ٽوله معني سره به دده په خوله کوم.

سمدلاسه مي په سختو او درنو کارو پيل و ڪر په
مني چي به مي د کاله کارونه و ڪره او غنم به مي
و ڪرل په ڙمي به مي يو ڇه رخت رانيو او لويه پنڊه به
مي په شا پر ڪليو گر زبدم او هغه به مي خرڇول.

په اول پسرلي به بيا را غلم او د خپلي گهي ٽوله
وجه به مي (لالا جان) ته و ڪره چي هغه يي څرنگه
چي لازمه گهي په کور کي مصرف او لويو وږو ته
کالي ورو ڪري، ٽول غنم او نور ڪنيت ما کاوه او بيا
مي هغه ربيل او دي به پرتياريه او سره راشه راغي او
په غنمو به يي اوبنان او غوايي بار ڪرل او کور ته به
بي يو وږل.

کومي نغدي پيسي چي به ما و گهلي هغه به مي
هم ده ته بشپري ور کولي. پخپله حتى وږي گر زبدم

خو دی می تل په خپله گټه خوشحاله کاوه.

للاجان به تل له نېستۍ شکوه کوله او ویل به یې دا گټه د کاله د خرڅ کفایت نه کوي او ما به ترپخوا لا خپله سعیه پسې ډېره کړه.

یوه ورځ ما ورته وویل: "للاجانه! دا ته ولې کار نه کوي؟ ټوله ورځ په کاله کې بېکاره ناست یې، که تا هم کار کولای نو یقیناً زموږ عایدات به لا پسې ډېر شوي وای."

ده په تریو تندي وویل: "بې ادبه! تر اوسه تا مشر او کشر پېژندلی نه دی په مشرانو هم چا کار کړی دی؟ کشران هیڅکله د مشرانو په مقابل کې دونه سپین سترگې نه کوي، څه! خپل کار دې کوه! ستا بې زما په کار او بېکاری څه؟"

زما ماینې او کوچنیانو به تل څیرې او څیرن کالي اغوستل او د ټولو مخونه به سپېره او ټک ژړ وو، خو دده کوچنیان به خورا په غوره کې وو. که به مې کله یو زړه شل زړه کړ او د دوی د وضعیت شکایت به مې وده ته وکړ، ده به سمدلاسه وویل:

"وروره! ته خو لېونی یې، له کومه یې درکړم؟ عایدات د مصارفو کفایت نه کوي، نوزه څه وکړم؟ په خپلو غوښو او رولگوم؟ دا شکایتونه مه کوه چې په همسایگانو کې به مو آب واخیست شي او راپورې وبه خاندې."

ڊڀرہ مودہ وروستہ مي ڊيوہ بل لہ خولي واور ٻڌل
 چي (للاجان) خويو سراي او خو جريہ ٽمڪہ
 رانيولي دہ لومري مي ڊا ويناوي زڙہ تہ نہ لو ٻڌلي
 او فڪر مي کاوہ چي زما عايدات خود لگنت مخہ
 نہ شي نيولاي، نو دا دونہ جايداد بہ يي پہ ٽہ شي
 رانيوہ؟ خو پہ پای کي مجبور شوم او يوہ شيہ مي پہ
 ڊڀر احترام پوڻستہ ترڀنہ وڪرہ چي ڊخلکو دا وينا
 حقيقت لري؟ دہ ٽرڪ پہ ٽيڀرہ ووہلم او پہ تريو
 تندي او خورا غضب يي راتہ وويل:

"ما وويل چي تہ بہ انسان شوي يي، خو تہ لا
 هغسي بي عقل يي، تہ دڊنمنانو خبري ٽرنگہ
 مني؟"

زہ ہم پہ خيلہ پوڻستہ پڻنمانہ وم او خورا ڊڀر
 وشر مڀدم چي ما ولي ڊاسي بد گومان پر للاجان
 ڪڍي و. دڊنمنانو ڪور ڊي خراب شي، دوي غواڙي
 چي مون سرہ ٻيل او ڊخان لپارہ استفادہ وڪري او
 بيا مي ڊزڙہ پہ اخلاص پہ زحمت ايستلو پيل وڪي.

شي، مياشتي او ڪلونہ تڀر شول، زمون مور او
 پلار مرہ شول، خلکو بہ تل راتہ ويل چي ڊلاجان
 روپي خو ڊڀري ڊي، پہ جوالونو کي نہ ٽايڀري او تہ
 او ستا اولاد ولي ڊاسي خوار او زار او پہ بدہ بنہ
 ياست؟

پہ پای کي ڊخلکو مڪرو خبرو بيارا باندي

تاثيرو کړ او تصميم مې ونيو چې دا ځل به له ده څخه پوښتنه نه کوم او مستقيماً به په خپله تحقيق کوم. په همدغو شپو کې لالاجان ځان ته يو گړندی موټر هم اخيستی دی، په خورا تکبر او هسکه غاړه دی او کوچنيان يې په هغه کې هواخوري کوي. په ما غوږ هم نه باسي، بلکې تل په سپکه راته گوري. له يوه او بل نه مې پوښتنه وکړه، معلومه شوه، چې: لالاجان زما د زحمت له محصول نه تل يو څه پيسې سپمولې او هغه به يې په سود او اجارو ورکولې او په يوه ښه اوږده موده کې يې ډېرې روپۍ سره راغونډې کړلې. دې عمل پر ما ناوړه اغېزه وکړه او په وازه خوله مې ورته وويل:

"ظالمه! زه او زما واره ماشومان دې تل په نس وږي او په تن لوڅ لغړ ساتل او ويل به دې چې گټه مصرف نه پوره کوي، په پای کې راته ثابته شوه چې حقيقت بل شی و. اوس راځه! ما ته خپل وېش او حق راکړه! زه له تا سره زياتي نه اوسم."

ده په خورا بد وضعيت لکه عادت چې يې وراته وويل:

"ته هم اوس د حق غوښتلو دعوي کوي؟ ځه! ورک شه! ماشومان او ښځه وباسه، نور حق نشته که دې اضافه تر دې سپين سترگې وکړه داسې جزا به درکړم چې په ياد به يې لرې."

خو ما مقاومت وکړ او د حق پر غوښتلو مې
اصرار وکړ. ده سمدلاسه خپل يو څو کسه طرفداران
ياد پېسو ملگري راوغوښتل او خورايي ووهلم او
يوه اوږده او درنه دعوی يې زما په مقابل کې اقامه
کړه. ځکه چې د ده ملگري پر او هم يې د روپو قوت
لوړ و، زه يې ملزم کړم او نژدې و چې په تور زندان
کې مې واچوي او ماشومان او ښځه مې دربدره کړي.
په پای کې مې ورته زاری وکړ چې له دې عذاب نه
مې خلاص کړه او زه به له خپل حق درتېر شم. ده زما
دا پېشنهاد په دې شرايطو ومانه:

۱- هيچا ته به دا نه وایم چې لاجان زما حق
خوړلی دی.

۲- هيڅکله به حتی په زړه کې هم نه راتېروم چې
له ده نه حق وغواړم.

۳- که بل چا ويل چې ده د خپل ورور حق و خوړنو
زه به سمدلاسه له هغه سره په غاړه کې لوېږم.

۴- که هر څومره د ده په کار او خدمت کې ستړی
او وږی شم، ا به نه کارېم.

۵- ځينې زامن او لوني چې مې اوس لوی شوي
او په ښه او بد پوهېدلي دي هغه هم بايد د ده په
چوپړ کې په خورا صداقت او اخلاص سره بوخت
کړم.

د ده دا شرايط مې ومنل، خو اوس دا راته ثابته

شوي ده چي دا شرطونه د زندان تر خواريو ډېر
 سخت او د زغملو وړ نه دي، نو ځکه مې دا فيصله
 کړې ده چې بيا د خپل حق د غوښتلو دعوی تجديد
 کړم او په هر زحمت او هره توگه چې وي هغه بايد
 واخلم.

۱۳۲۹ش کال دلو - ۱۹۵۱ع کال فبروري

د نوي کال خوب

رښتيا چې نوی کال نوي خواشونه او نوې آرزوګانې د خلکو په ماغزو کې پيدا کوي او نوي امال په زړو کې ژوندي کوي. ما هم د خپلو نويو آرزوګانو په غېږ کې خوب لیده چې د دې نوي کال په یوه ورځپاڼه کې داسې څه لولم:

"د دې لپاره چې د عمومو خلکو له افکارو نه د مملکت د ښېګڼې لپاره استفاده وشي او دوی وکولای شي چې خپل خیالات د اجتماعي کارو په شاوخوا کې لاس ته ځرګند کړي د مطبوعاتو قانون پاس شو.

وروسته له دې هر څوک په آزادانه ډول سره د دې قانون مطابق مطبعې له خارج نه راوړلای شي او دا چاپخاني به لکه نور صنعتي ماشینان د ګمرک له محصوله هم خلاصې وي. هر څوک چې له وسه یې پوره وې د ورځپاڼې، مجلې د چاپولو او نشرولو امتیاز اخیستلای شي او خپل افکار د خپلې جامعې د تربیې او ښه والي لپاره لیکلای شي."

د دې ورځپاڼې په بل مخ کې مي د "ډېرلېشو" تر عنوان لاندې ولوستل:

"ګران لوستونکي به خبر وي چې څه موده دمخه یو لوی

شرکت د پترولود استخراج لپاره جوړ شوی و، دهغه شرکت ابتدايي پانگه شپږ سوه ميلیونه افغانۍ وه. دا پانگه دهغو شرکتو له سرمايو نه تادیه شوې وه، کومو چې په دوولسو تېرو کلونو کې انحصاري تجارت کاوه او کافي پانگه یې لاس ته وروړې وه. اوس په ډېره خوشحالی د خپلو گرانو هموطنانو د خبرتیا لپاره اعلان کوو چې دا شرکت په خپل کار کې موفق دی او اوس دونه تېل راوباسي چې د پترولو له پلوه یې د افغانستان احتیاجات پوره کړي دي. له دې جته چې اوس پترول پخپله په افغانستان کې مونده کېږي او ارزانه تمامېږي نو وروسته له دې د یوه گېلن قیمت چې پخوا دیارلس افغانۍ و اوس به په دوه نیمې افغانۍ په آزادانه ډول سره خرڅېږي. په یوې ورځپاڼې کې چې نوم یې (نوی افغانستان) و داسې لیکل شوي دي:

"د دې کال نوې بودجه پاس شوه چې په دې بودجه کې د افغانستان ټول عایدات څلور نیم زره ميلیونه افغانۍ بنودل شوې دي. د دې بودجې لویه برخه د معارف په چارو کې لگېږي ځکه چې د نوي پروگرام سره سم په افغانستان کې نسبت تېر کال ته په سلو کې څلور سوه اضافې مکتبونه جوړ شوي دي او په دې مکتبونو کې دوه نیم ملیونه هلکان او نجونې شامل دي."

او دا دونه گړندي ډول ډول موټرونه ولې په خورا بېره دورې رادورې زغلي او دهغوی په خپرو کې یو ډول هیجان

ولي ليدل ڪيري؟ او د دې لويي ماني په مخ ڪي دا دونه ډپر خلک څه غواړي؟ او داسې ولي وايي: "مزدوران به تر هغو خپل ڪار ته ولاړ نه شي ترڅو چې د دوی د مزدورۍ په شاوخوا ڪي غور و نه شي او هغه اضافه نه شي". پوښتنه كوم، خو څوک ځواب نه راکوي. پر مخ لاړم او تر دې ډلې لږ څه تېر شوم او ومي ليدل چې د يوه اخبار موزع (وېشونکی) چې غېږيې له اخبارو څخه ډکه ده رازغلي او نارې وهي (د اوسپنې د معدن کارگرانو اعتصاب ګړی دی او تفصيل يې په دې اخبار کې چې قيمت يې صرف پنځوس پوله دی وواياست).

سم د لاسه مې غيران راو کښن او يوه ګڼه مې ترېنه رانيوله د دې اخبار نوم دی (ملي ورځپاڼه) او په دېرشو مخونو کې چاپ شوی او په خورا غټو تورو يې داسي عنوان ليکلی دی: "د تالي (تاله و برفک) او د اوسپنې د معادنو پنځو لکو کارگرانو اعتصاب ګړی دی".

په متن کې يې هم په غټو تورو چې د عنوان تر تورو لږ څه کوچني وو داسې تفصيل ليکلی و: "د تالي د اوسپنې او پولادو پنځو لکو کارگرانو په دې نسبت اعتصاب ګړی دی چې د دوی مزدوري اضافه شي، ځکه چې د ژوندانه معيار لوړ تللی او د دوی د اخیستلو قوه لږه ده. د دوی مشران نن مرکز ته راغلي او له مربوطو خلکو سره په خبرو اترو بوخت دي، نتیجه به ژر څرګنده شي".

د دې اخبار بله پاڼه مې راواړوله او داسې پکې ليکلي

"د ټول افغانستان د اورگادې مؤسسه له هغو وگړو نه چې په ايرکنډ پشن کې سفر کول غواړي هيله کوي چې له حرکت نه يوه ورځ لومړی دې د ايرکنډ پشن لپاره په (۲۱۲۱) لمبر تليفون وکړي او يا يې تحريري غوښتنه د اورگادو ادارو ته واستولی شي. د ايرکنډ پشن غوښتنه د افغانستان په ټولو برخو کې منله کېږي".

اوه، دا خلک چيرته زغلي؟ يو سپری مې په غېږ کې ونيو او ورته مې وويل چې تر هغه دې نه پرېږدم ترڅو چې د دې منډې وهلو سبب راته ونه وايي!

ده ومسل او ويې ويل چې: "نن په مرکزي محکمه کې خواته لوی رشوت خواره د رشوت خوړلو په جرم محاکمه کېږي".

پر لاره مې د (ملي ورځپاڼه) اخبار رانيوه. په پوه ځای کې يې داسې ليکلي وو: "پرون غرمه يوه نيمه بجه د پنځو دقيقو لپاره برق وځنډېده او د ښار تراموا او د برقي موټر بسونه هم درېدلي وو. د دې فقرې د تحقيق لپاره کميسيون وټاکل شو او په نتيجه کې څرگنده شوه چې دا مساله د جوی حالاتو په نسبت پېښه شوې او په دې کې د هيچا قصور نه و. سره له دې د برق کارپورېشن ته اخطار ورکړ شو چې اينده داسې پېښې ونه شي".

په بل مخ کې يې "له کاره وايستل شو" تر عنوان لاندې داسې ليکلي وو: "له موضعه مقرراتو سره سم نوي کابل

ناحيې ته مکتوب بايد په شلو دقيقو کې رسېدلی وای خو ځکه چې د يوه مامور د غفلت په اثر يو مکتوب درې دقيقې ځنډېدلی و، نو هغه مامور له خپله کاره وايستل شو."

په بل ستون کې يې ليکلي وو: "عمومي انتخابات نژدې دي. هر ګوند د خپل کار پروګرام په خپلو ورځپاڼو کې خپور کړی دی او انتخاب کوونکي د مختلفو احزابو په پروګرامو باندې غور کوي او د ګوندونو له ليدارانو ځنې پوښتنې هم کوي، نو ځکه موږ د دې اخبار د پنځلسم مخ دوهم ستون د دا ډول پوښتنو د پاره تخصيص کړی دی او هر څوک چې د دې اخبار په مربوط حزب باندې کوم تنقيد او تبصره لري هغه به چاپېږي."

دا اخبار مې په لاس کې و چې يوه لويه کتاب فروشي مې وليدله دستي وروختم. په يوه لويه ښکلې الماری کې چې د دوکان د وره خوا ته يې ايښې وه خورا ډېر سپين او ښکلي کتابونه منظم او ډل (ترتيب) شوي وو.

الماری چې مې خلاصه کړه يو څو کتابونه مې راواخيستل د يوه عنوان دا و: "د غلود مجازاتو قانون"، پر بل (د رشوت خورود مجازاتو قانون) پر بل "د واده او طلاق قانون" او داسې نور ليکلي وو.

له دې کتابونو مې شل ټوکه راونيول او په تراموای کې سپور او د کابل اوومې ناحيې ته چې هلته مې کور و تلم. د کابل دې اوومې ناحيې ته يې پخوا (پغمان) وايه او

اوس هلته د کابل ښار را ارت شوی دی، دا ښار تر ارغندي او بیا تر ریشخورو او سیاه سنگ او د خیر خانې تر کوتله پورې پروت دی، ټول سرکونه ډامبر (اسفلټ) او په دواړو خواوو یې د برق شنې ښکلي د اوسپنې لکړې ولاړې دي. خای په خای ښکلي عمومي باغونه دي په هر کور کې د نل اوبه دي. خلک په خورا خوښۍ سره ژوند کوي.

د ولایتونو ښارونه هم خورا ښکلي او د ژوندانه ټول اسباب پکې مهیا دي د افغانستان په ټولو کلیو کې په سلو کې پنځه دېرش کلي د برق رڼا هم لري.

ځکه چې دا سرکونه خورا ښوی وو، پښه مې پرې وښویېده او لاس مې د اوبو په یوه جاري نل پورې ونيو او د اوبو څاڅکي مې په مخ و غورځېدل او مخ مې سوړ شو.

سمد لاسه له خوبه راو غورځېدم چې گورم د خونې چت مې څڅېرې او دې څڅوبې له هغه خوا به خوبه راوینس کړم.

۱۳۲۸ ش کال - ۱۹۴۹ ع کال

څرنگه بډای شوم

يوه ورځ د حاجي صاحب طبيعت خورا صاف و او خپل
يوه پخواني خواږه ملگري ته يې داسې ويل: "څو کاله
دمخه به تل پياز په ګنډه په يوه ګوله ډوډۍ پسې سرگردانه
وم او شپې او ورځې مې په خورا توره تياره او نېستۍ کې
تېرولې. يو لږ څه محکه چې راته په ميراث رسېدلې وه هغه
مې وپلورله او په پيسو مې يو څه وخت تېر کړ چا چې زما
ځمکه رانيولې وه هغه مې داسې بد ايسېدۍ لکه د مور
مېړه خو هيڅ چاره نه وه او يوې خوا ته مې مخ هم نه اوښت،
د لوږې او زړه خوږۍ د لاسه مې بڼه ژړه او توره غوندي
اوښتې وه، که څه هم ما غوندي خوږ وو خو بيا هم خلکو
ما سره په زړه سوي خبرې کولې او زه يې داسې ناروغه
ګڼلم چې نن يا سبا به مړم.

کله چې له هرې خوا راباندې تپه تغره شوه نو خپل کلی
مې پرېښود او يوه لوی غوندي ښار ته راغلم خو ورځې مې
دې خوا او ها خوا ته ټکرې وخورلې ترڅو مې په ډېر زحمت

د يوه ټټار سره کار وموند. اما تر هغه مهاله چې مې کار مونده کاوه د شپې به ماجتونو ته ورغلم او شپه به مې د ملايانو سره تېره کړه خو که رښتيا درته ووايم له هغوی سره هم په عذاب وم ځکه هغوی به هم په ماجت کې له دې امله نه پرېښودم چې د دوی په ډېر زحمت راټول کړي ټوکان به مې په سپين سترگي خوړل.

ټټار راته وويل: د ماښام ډوډۍ پوه شه او ته! خو غرمه به زه درته ډوډۍ درکوم د ورځې به څلور افغانۍ مزدوري هم درکوم هغه وخت به درته يو زور پټکۍ هم درکړم او يا به يې در رانيسم چې ته د بنۍ وهل ښه زده کړې، هره گړۍ به اوږه نه راته گروي چې دا راکړه او يا هغه راکړه، خپل کار ته به دوي سترگي څلور کوي."

د بشپړې ډوډۍ نوم خورا ښه راباندې ولگېده که رښتيا ووايم په اورېدو سره مې د خولې ناپې بې اختياره غرچ تېرې شوې او د دغه کار او شرايطو د منلو لپاره مې سر داسې وښور او چې اوږې او ملا مې هم ورسره وخوځېده. دا ټټار کلي په کلي گرځېدو او موږ دواړه به د ټټارۍ په سامانونو تر دوو غوږو باروو، هر کلي ته چې به ورغلو خو شپې به مو هلته تېرې کړې او د خلکو لوبښي به مو ورسپينول په دغه ترتيب ما د ماښام د ډوډۍ په موندلو کې دومره تکليف نه ليد ځکه چې د ځينو شتمنو خلکو د کاله لوبښي چې به مو ورسپين کړل نو هغه به مو تر ماښامه پورې له ځان سره وساتل او ماښام چې به مې هغه وروړل نو

کله کله به مې دومره ډوډۍ ځنې راوړه چې موږ په دواړو نه شوه خوړلای.

په لږه موده کې مې بڼه سمه سوه او په منځ کې مې وینه وگرځېده او ما هم چې خپل ځان کې غښتلوالی احساس کړ د دې علت دا و چې یو څه په نس موږ شوم، کله کله چې به چالږ څه لنډه مړۍ راکړه نو سهار ته به داسې وم لکه نوی گل چې وغوړېږي.

یوه ورځ مې خپل یو کلیوال ولید چې تلنک یې په څنگ کې د کلي د ماجت له څنگه څخه تېرېدی ما هغه وپېژاند او له واره ورته را ولاړ شوم او په غېږ مې ورسره روغېړ وکړ، هغه راته ځیر شو او ویې ویل: "پر ځای مې را نه وړې، ته د کونډې زوی بلک نه یې؟"

چې ما ده وینا تصدیق کړه نو ده راته بیا وویل:

"ته خو خورا ژر پېر وې موږ ویل نن به مړې او سبا به مړې خوته لا تر اوسه پورې ژوندی یې او که خدای کول خورا ښه څه دې هم کړی دی، لکه چې خورا ښه په نس موږ یې؟"

ما هم بې له فکره او نابیره له ده څخه پوښتنه وکړه چې چېرته درومې؟ ده بیا راته وویل: "ته خبر نه یې خدای زموږ او ستاسې ناره واورېده، ښاغلی ... چې زموږ او ستاسې خپل کېږي او ستا خولا نژدې ما ما هم بلل کېږي، د دې سیمې د لوی او غټ مامور په حیث مقرر شوی دی.

د کلي څو کسان چې ورغلل که څه هم له ده سره یې کومه نژدې خپلوې نه وه خو بیا یې هم هر یو علاقه دار، میرزا او

ڇهه ڇهه مقرر ڪرڻ. زهه هم راروان شوم چي گوندي پريوه ڪار مي ودروي. ڪه نور هيڃ نه وي نو يوه غوره ميرزايي خوبه راڪري."

وروسته له يوه ڇهه ڇنڊه يي بيا راته وويل:

"ته دلته ڇهه غواڙي، ورشه خيل و تري دي راتول ڪه او درڇهه چي ڙر ورشو گوندي خداي، پيران او نپڪان مويوه په زره پوري چپته وڪري. په تيره بيا تابه خورا و غهوي ڇڪه چي ڊر ورتڙدي بلل ڪڀري."

د دغه بناغلي دي خبرو پرمما خورا ڙوره اغېزه وڪره او بي له دي چي ڊر چرت ووهم ورته ومي ويل: "پر دغه ٽهار زما مزدوري پاتي ده، ڪه ورته ووايم چي ڇني وزم نو گومان نه ڪوم چي زما حساب راخلاص ڪري، نو پيسي به مي و سوڃي، ته درڇهه زه درپسي يم."

ده په خورا بنه زره او جرئت راته وويل: "په دي پيسو پسي ڇهه گرڇي درته ومي ويل چي خداي زمور او ستاسي چپته له خيله غيبي دره ڇخه وڪره، ته لاماتي گوڏي پڪنبي ڪوي درڇهه زه خولا دا واييم چي و تري هم ورپر ڀرڊه او درڇهه ڪه يي بنه ڪار په لاس در ڪرڊا ٽس او پس پيسي به دي له ياده ووهي ڪه چيري بڀخي پسي خپه وي نو هغه وخت به ٽهار راوغواڙي او ٽولي به ڇني واخلې."

زه هم زره و اڃيستم او سمدلاسه له خيل استاد ڇخه راو بنويڊم دريمه شپه هغه ٽاڪلي بنار ته راغلو، زمورڊ (غت سري) دوره په خوله ڪي سپاهيان ولاڙو و چي مورڊي دننه نه ورپر بنسودلو. خوله نپڪه مرغه زمور بل ڪليوال له دننه ڇخه راووت او مورڊ ته يي وويل:

"بيايد او بچه بما نيشنان".

سمد لاسه دواړه په يوه خورا ښکلي باغ ورننوتو چې ما داسې ښکلی ځای نه ليدلی و او نه مې د هغه تصور کولای شو.

وروسته له روغې او پوښتنو څخه ما په خندا د ټوکو په چم ورته وويل چې تا خوله موږ سره هم په ناآشنا غونډې ژبه خبرې وکړې، لومړی تر هغه چې دی څه ووايي زما ملگري ځواب راکړ:

"تانه دې اورېدلي چې (مړه گېډه پارسي وايي)، زموږ په گېډه موږ کليوال لږ څه موسکي شو او په داسې حال کې چې خپله خولۍ يې له سر نه بيرته کړه وې ويل: "ژرنده که د پلار ده هم په وارده".

بيا يې غاړې تازه کړې او وې ويل: "اوس زموږ او ستاسې واره دی، هر چا خپل وار تېر کړ او ځانونه يې ښه وپرسول، موږ ته هم خدای په ښه نظر وکتل نورې خبرې پرېږدئ تاسې ورشئ لږ څه خپل سرونه، پښې لاسونه پرېمينځئ، زه به... صاحب ته ستاسې د راتگ ووايم، هيله ده چې ژر مو کار در فيصله کړي".

څه مازغه (ماغزه) به دې تووم په درې څلور ورځو کې زموږ کارونه معلوم شول او زه يې په گمرک کې مقرر کړم، انډيوال مې هم د يوې سيمې حاکم شو، دا متل خوبه دې اورېدلی وي چې وايي:

"خدای چې يې درکوي نو د پلار نوم دې نه پوښتي".

بازار ته ولاړم او يو خورا ښه ميرزا مې مونده کړ او د خپل ماموريت خواته و خوځېدم هر څوک راڅخه ډارېدل په

تبره چي بيا به ڇوڪ پوهه و چي زهه ... صاحب يوازيني
كليوال نه بلڪي خوري يي هم یم، په دي کي ڇه شڪ دي
چي کارونه خو ٽول ميرزا ڪول او په خپله مي روپو ته د
جوال خوله نيولي وه اوله هرې خوا داسي روپي راباندي
تويديلي چي تابه ويل باران يي راباندي اوري.

خو زماله ناوړه بخته ژر راباندي سهار شو او زموږ غټ
مامور په يوه نامعلوم سبب له کار نه لاس واخيست، زموږ
نور كليوالان چي په دي ټکه خبر سوي وو نو ژريي خپلي
پنډي کښلي وې او څه چي يي موندلي وو هغه يي تر بغمه
ځايو ورسول، خو زه وروسته خبر شوم او اڪثره شيان چي
مي له خلکو څخه راغونډ کړي وو هغوي بيرته راڅخه
واخيستل، خو سره له هغه که څه هم لږ وو خو يو څه لاس ته
راغلل.

په هغو پيسو مي سمدلاسه سوداگري شروع کړه او څو
پلامي مال په پټه يووړ او راوړ، څه موده وروسته ما په
دغه کار کي ښه لاس مونده کړ او د گمرک د دلال سره مي
جوړه راغله.

څه به درته وایم وروړوړگله کيسه لنډه چي په دي برخه کي
خدای خورا ډېرې روپي لاس ته راوستې، ما هم هغه
خوشي او بي ځايه نه خرڅولې او سمدلاسه مي مخکي په
رانيولي چي بيا وروسته مي په دي لوی ښار کي کورونه هم
رانيول.

اوس نو سوکه ورته ناست یم، يوه پښه مي پر بله اړولې
ده او د پيل په غوږ کي پروت یم، که ټوله نړۍ اور واخلي
او خواستغي شي زموږ (د رب فضل دي) غوږ والله که پرې

خبر شي، د يوه پر ځای مې اووه حجه کړي دي. سهار وختي لمونځ کوم او درې ثنا وایم په لونیو او زامنو کې پټ یم څلور ماینې لرم، واللّه که پرې خبر یم چې دنیا له کومې خواراځي او پر کومه خوا ځي، خوار او غریب هم زما له دره نامینده بیرته نه درومي، زما خپل شخصي ملا صاحب هغه ورځ نابیره راته وویل: "زړه مې داسې راته وایي چې خدای هم د دنیا لار درسمه کړه او هم د دین، د دین لار دې ځکه سمه ده چې خوار او غریب کله کله څه کوي، چې البته په دغه کار خو خدای خورا خوشحالېږي.

خو له بلې خوا که رښتیا درته ووايم سره له دغه دومره ثروته او بډایي بیا هم په دې وختو کې نا آرامه غوندې یم، زما دا نا آرامي د هغو (خوارانو او اوپره) خلکو له لاسه وه چې دوی ځانته پوه وایي خود چېب په کونه کې یې سره ایکی نه موندل کېږي، له خدایه رزق نه غواړي او زموږ بډایانو په کونه پسې دي.

دوی تل غاښونه راته چیچي چې:

"تاسې دا شته په ناروا توگه د خلکو له خولې څخه راټول کړي دي". خو موږ ورته وایو: "موږ ته خدای راکړي دي".

اوس نو ته ووايه چې کومه ډله او طبقه گرمه ده، حاجي صاحب زما ځواب ته هیڅ انتظار ونه ایست او په بېرته د لمانځه لپاره جگ شو.

د کابل مجلې د ۱۳۳۷ کال د پنځمې گڼې ۲۲ مخ

پای

The Cobbler

(Collection of short stories)

By:
Noor Mohammad Taraki

خپړندوی: په روسیه کې د افغانانو کلتوري ټولنه